ANADOLU MEDENİYETLERİ MÜZESİNİ OLUŞTURAN YAPILARIN RESTORASYON SÜREÇLERİNE YÖNELİK BİR DEĞERLENDİRME

Gizem ALP

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Restorasyon Programı

İstanbul

T.C. Maltepe Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Mayıs, 2018

ANADOLU MEDENİYETLERİ MÜZESİNİ OLUŞTURAN YAPILARIN RESTORASYON SÜREÇLERİNE YÖNELİK BİR DEĞERLENDİRME

Gizem ALP

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Restorasyon Programı

Danışman: Prof. Dr. İlter BÜYÜKDIĞAN

İstanbul

T.C. Maltepe Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Mayıs, 2018

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Gizem ALP'in "Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ni Oluşturan Yapıların Restorasyon Süreçlerine Yönelik, Bir Değerlendirme" başlıklı tezi 22./05./2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği"nin ilgili maddeleri uyarınca, Mimarlık Anabilim Dalında Restorasyon Yüksek Lisans/Doktora tezi **oy birliğiyle / ~~oy çokluğuyla~~** olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı. Adı ve Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	: Prof. Dr. İlter BÜYÜKDIĞAN	.....
Üye	: Prof. Dr. Işık AKSULU	.....
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Yekta ÖZGÜVEN	.....

Prof.Dr. İlter BÜYÜKDIĞAN

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde değerli bilgi, birikim ve tecrübelerini benimle paylaşan; kıymetli danışman hocam İlter BÜYÜKDIĞAN'a, sevgili arkadaşlarım Figen YAVUZ ve Gülsüm TARIM'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Her zaman yanımda olan ve beni destekleyen annem ile babama; varlıklarıyla hayatıma mutluluk katan ablam ve yeğenim Alp Aras'a, çalışmam boyunca benden bilgi ve yardımlarını esirgemeyen canım abime, bu sürecin her aşamasında bana moral ve destek veren sevgili eşime teşekkürü bir borç bilirim.

Gizem ALP

Mayıs 2018

ÖZ

ANADOLU MEDENİYETLERİ MÜZESİNİ OLUŞTURAN YAPILARIN RESTORASYON SÜREÇLERİNE YÖNELİK BİR DEĞERLENDİRME

Gizem ALP
Yüksek Lisans Tezi
Restorasyon Programı
Danışman: Prof. Dr. İlter BÜYÜKDIĞAN
Maltepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2018

Tüm insanlığın ortak mirası olan kültür varlıkları, geçmişle geleceğin bağlantısını sağlarlar. Aynı zamanda onlar, kent kimliğinin oluşumunda da önemli bir yere sahiptirler. Kültür varlıklarının özgün hallerinin belirlenmesi, projelendirilmesi, dönemleme çalışmalarının yapılması gibi her türlü belgeleme işlemi, yapının sonraki nesillere aslına uygun olarak aktarılması konusunda, hayati rol oynar. Osmanlı döneminde hanlar ve bedestenler ticaretin ana unsurlarıdır. Bu nedenle ayrı bir öneme sahiptirler. Ankara'da 15. ve 16. yüzyıl Osmanlı dönemi han ve bedesten örneklerinden olan Mahmud Paşa Bedesteni ve Kurşunlu Han bölgenin ticaret merkezi olan Atpazarı'nda yer alır. Bu yapılar, şehre özgü sof üretiminin azalması ile zaman içinde önemlerini yitirmiş, 1881 yılındaki büyük Ankara yangını ile tamamen terk edilerek metruk vaziyette bırakılmışlardır. Cumhuriyet dönemi öncesinde Ankara'da bulunan eser miktarının artması, yeni sergileme ve depolama alanı ihtiyacını doğurmuştur. Bu süreçte; eserlerin sergilenmesi için merkezi bir Eti Müzesi kurmak fikri ortaya çıkmış, ancak yeni bir yapı yaptırmak çok maliyetli bulunduğundan, Mahmud Paşa Bedesteni'nin müzeye dönüştürülmesine karar verilmiştir. Her iki yapı da belediye tarafından satın alınmış ve 1938-1968 yılları arasında devam eden restorasyon çalışmaları başlamıştır. Sonraki dönemde de ihtiyaç duyuldukça birtakım onarım çalışmaları yaptırılmış olup, Kültür Bakanlığı tarafından 2010 yılında başlatılmış olan son restorasyon çalışmaları ise, 2014 yılında tamamlanmıştır. Mahmud Paşa Bedesteni ve Kurşunlu Han, dönemin Ankara'sı için önemli birer ticari yapı olmaları ve 1997 yılında İsviçre'nin Lozan kentinde " Avrupa'da Yılın Müzesi" ödülünü almış dünya çapında önemli bir müzemiz olan Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ne ev sahipliği yapmaları nedeniyle üzerinde hassasiyetle durulması gereken yapılardandır. Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ni oluşturan iki önemli Osmanlı dönemi yapısı olan Mahmud Paşa Bedesteni ve Kurşunlu Han pek çok araştırma ve makaleye konu olmuştur. Ancak bu araştırmalar, ya sergilenen eserler ya da yapılara uygulanacak dönemsel restorasyonlar ile ilgili bilgi ve belgeler niteliğindedir. Bu tez, her iki yapının mimari özelliklerini, yapıların inşa edildikleri tarihten bugüne kadar geçirdikleri onarımları ve değişimleri konu alır. Mimari öğelerdeki değişiklikler araştırma ve makalelere dayanarak, dönem ve yıllara bölünerek kronolojik olarak ve detaylandırılarak sıralanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: 1. Kurşunlu Han, 2. Mahmud Paşa Bedesteni, 3. Anadolu Medeniyetleri Müzesi, 4. Restorasyon, 5. Ankara

ABSTRACT

AN EVALUATION ABOUT THE RESTORATION PROCESSES OF THE BUILDINGS WHICH CONSTITUTE THE MUSEUM OF ANATOLIAN CIVILIZATION

Gizem ALP
Master Thesis
Restoration Programme
Thesis Advisor: Prof. Dr. İlter BÜYÜKDIĞAN
Maltepe University Graduate School of Science and Engineering, 2018

Cultural assets, which are common heritage of all mankind, provide the connection of the past with the future. At the same time, they also have an important place in the formation of urban identity. For this reason, every kind of documentation such as examining cultural assets, determining their original situation, projecting, conducting periodic works, plays a crucial role in transferring them to the next generations. In the Ottoman period, inns and Bedesten are the main elements of trade. For this reason they have a special importance. Mahmud Pasha Bedesten and Kurşunlu Han, one of the examples of Ottoman period inns and bedestenes in Ankara, are also located in Atpazarı, the commercial center of the region. With the decline of sof production unique to Ankara, they lost their significance over time and they were completely evacuated by the great Ankara fire in 1881. With the increase of the number of artifacts in Ankara before the Republican era necessitated new exhibition and storage space. In this process; the idea of establishing a central Eti Museum for the exhibition of the works emerged but because it was very costly to construct a new structure, it was decided to transform the Mahmud Pasha Bedesten into a museum. Both buildings were purchased by the municipality and restoration work started in 1938-1968. In the following period, a number of repair works were carried out as needed and the last restoration work initiated by the Ministry of Culture in 2010 was completed in 2014. Being the hosts of "Museum of Anatolian Civilizations" which was prized as the "Museum of the year" in 1997 at city of Lausanne and also being important commercial structures of their period, Mahmud Pasa Bedesten and Kursunlu Han are two important structures of our culture and should be investigated sensitively. This thesis focuses on the architectural characteristics of both structures, their repairs and changes from the date on which they were built. The changes in architectural items are sorted in chronological and detail by dividing into periods and years based on old researches and articles.

Keywords: 1. Kurşunlu Khan, 2. Mahmud Pasha Bedesten, 3. Museum of Anatolian Civilizations, 4. Restoration, 5. Ankara

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI
TEŞEKKÜR iii
ÖZ iv
ABSTRACT v
İÇİNDEKİLER vi
TABLOLAR LİSTESİ xii
ŞEKİLLER LİSTESİ xiii
ÖZGEÇMİŞ xxii
BÖLÜM 1. GİRİŞ 1
1.1. Çalışmanın Amacı 1
1.2. Çalışmanın Kapsamı 1
BÖLÜM 2. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ 3
BÖLÜM 3. ANKARA'DA OSMANLI DÖNEMİ HAN VE BEDESTENLERİ 4
3.1. Ankara'nın Coğrafi Konumu ve Tarihsel Gelişimi 4
3.2. Ankara'nın Ticari Yapısı ve Gelişim Süreci 4
3.3. Hanların ve Bedestenlerin Gelişimi ile Osmanlı Dönemi Han ve Bedestenleri 9
BÖLÜM 4. ANADOLU MEDENİYETLERİ MÜZESİ 19
4.1. Müzenin Konumu 20
4.2. Müzenin Tarihçesi ve Kuruluş Dönemi 21
BÖLÜM 5. KURŞUNLU HAN 25
5.1. Konum ve Tarihçe 25
5.2. Plan Özellikleri 26
5.3. Cephe Özellikleri 28
5.3.1. Kuzey cephe 28
5.3.2. Güney cephe 29
5.3.3. Doğu cephe 30
5.3.4. Batı cephe 30
5.4. Mimari Öğeler 31
5.4.1. Merdivenler 31
5.4.2. Kapılar 32
5.4.2.1. Giriş eyvanı ve giriş kapısı 33

5.4.3. Pencereler 34
5.4.4. Döşemeler 35
5.5. Malzeme ve Yapım Teknikleri 35
5.5.1. Duvarlar 35
5.5.2. Üst örtü ve örtü öğeleri 36
5.5.3. Malzeme 37
BÖLÜM 6. MAHMUD PAŞA BEDESTENİ 39
6.1. Konum ve Tarihçe 39
6.2. Plan Özellikleri 39
6.2.1. Arasta 40
6.2.2. Dükkanlar 41
6.2.3. Bedesten 41
6.2.4. Bodrum kat 42
6.3. Cephe Özellikleri 42
6.3.1. Kuzey cephe 43
6.3.2. Güney cephe 43
6.3.3. Doğu cephe 43
6.3.4. Batı cephe 44
6.4. Mimari Öğeler 44
6.4.1. Merdivenler 44
6.4.2. Kapılar 45
6.4.3. Pencereler 49
6.4.4. Döşemeler 51
6.5. Malzeme ve Yapım Teknikleri 51
6.5.1. Taşıyıcı sistem 51
6.5.1.1. Duvarlar 51
6.5.1.2. Kemerler ve ayaklar 51
6.5.2. Üst örtü ve örtü öğeleri 52
6.5.2.1. Tonozlar 53
6.5.2.2. Kubbeler 54
6.5.2.3. Çatı kaplaması ve saçak 55
6.5.3. Malzeme 56

6.6. Aydınlatma ve Havalandırma 57
BÖLÜM 7. DEĞERLENDİRME 58
7.1. Anadolu Medeniyetleri Müzesini Oluşturan Yapılara Uygulanan Müdahalelerin Kronolojik Olarak Değerlendirilmesi 58
7.2. Kurşunlu Han'ın Zaman İçinde Gördüğü Müdahaleler 63
7.2.1. Plana ve iç mekana yönelik müdahaleler, müdahale kararları ve bulgular 64
7.2.2. Cephelere yönelik müdahaleler, müdahale kararları ve bulgular 68
7.2.2.1. Kuzey cephe 68
7.2.2.2. Güney cephe 71
7.2.2.3. Doğu cephe 73
7.2.2.4. Batı cephe 74
7.2.3. Mimari öğelere yönelik müdahaleler, müdahale kararları ve bulgular 75
7.2.3.1. Merdivenler 75
7.2.3.2. Kapılar ve pencereler 76
7.2.3.2.1. Giriş eyvanı ve giriş kapısı 78
7.2.3.3. Döşemeler 79
7.2.3.4. Avlu ve revaklar 80
7.2.4.Taşıyıcı sisteme yönelik müdahaleler, müdahale kararları ve bulgular 84
7.2.4.1. Duvarlar 84
7.2.5. Üst örtü ve örtü öğelerine yönelik müdahaleler, müdahale kararları ve bulgular 85
7.3. Mahmud Paşa Bedesteni'nin Zaman İçinde Gördüğü Müdahaleler 91
7.3.1. Plana yönelik müdahaleler, müdahale kararları ve bulgular 91
7.3.1.1. Arasta 93
7.3.1.2. Dükkanlar 97
7.3.1.3. Bedesten 99
7.3.1.4. Bodrum kat 101
7.3.2. Cephelere yönelik müdahaleler, müdahale kararları ve bulgular 102
7.3.3. Mimari öğelere yönelik müdahaleler, müdahale kararları ve bulgular 105
7.3.3.1. Kapılar 105
7.3.3.2. Pencereler 108
7.3.3.3. Döşemeler 109

7.3.4. Taşıyıcı sisteme yönelik müdahaleler, müdahale kararları ve bulgular 110
7.3.4.1. Duvarlar 110
7.3.5. Üst Örtü ve örtü öğelerine yönelik müdahaleler, müdahale kararları ve bulgular 110
7.3.5.1. Kubbeler 110
7.3.5.2. Arasta tavanı ve çatısı 112
7.3.5.3. Çatı kaplaması ve saçak 115
7.3.6. Tesisata yönelik müdahaleler, müdahale kararları ve bulgular 116
7.3.6.1. Aydınlatma ve havalandırma 116
7.4. 2010-2014 Dönemi Restorasyonunda Kurşunlu Han'a ve Mahmud Paşa Bedesteni'ne Uygulanan Müdahaleler 121
BÖLÜM 8. SONUÇ 124
EKLER 131
Ek-1: Vaziyet Planı Kaynak: Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğü (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) 131
Ek-2: Kurşunlu Han Restorasyon Projesi Bodrum Kat Planı Kaynak: Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğü (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) 132
Ek-3: Kurşunlu Han Restorasyon Projesi Zemin Kat Planı Kaynak:Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğü (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) 133
Ek-4: Kurşunlu Han Restorasyon Projesi Birinci Kat Planı Kaynak: Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğü (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) 134
Ek-5: Kurşunlu Han Restorasyon Projesi Kuzey ve Güney Cepheler Kaynak: Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğü (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) 135

Ek-6: Kurşunlu Han Restorasyon Projesi Doğu ve Batı Cepheler
Kaynak: Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğü
(Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) 136
Ek-7: Kurşunlu Han Restorasyon Projesi Çatı Örtü Planı
Kaynak: Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğü
(Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) 137
Ek-8: Kurşunlu Han Restorasyon Projesi A-A, B-B Kesitleri
Kaynak: Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğü
(Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) 138
Ek-9: Kurşunlu Han Restorasyon Projesi C-C, D-D Kesitleri
Kaynak: Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğü
(Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) 139
Ek-10: Mahmud Paşa Bedesteni Restorasyon Projesi Bodrum Kat Planı
Kaynak: Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğü
(Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz.İnş.Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) 140
Ek-11: Mahmud Paşa Bedesteni Restorasyon Projesi Zemin Kat Planı
Kaynak: Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğü
(Envar Mim. Müş. ve Müh.Hiz. İnş. Tic. Ltd.Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) 142
Ek-12: Mahmud Paşa Bedesteni Restorasyon Projesi Çatı Örtü Planı
Kaynak: Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğü
(Envar Mim.Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd.Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) 142

Ek-13: Mahmud Paşa Bedesteni Restorasyon Projesi Kuzey Cephe
Kaynak: Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğü

(Envar Mim. Müş.ve Müh.Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) 143
Ek-14: Mahmud Paşa Bedesteni Restorasyon Projesi Güney Cephe
Kaynak: Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğü
(Envar Mim. Müş.ve Müh.Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) 144
Ek-15: Mahmud Paşa Bedesteni Restorasyon Projesi Doğu Cephe
Kaynak: Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğü
(Envar Mim.Müş. ve Müh.Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) 145
Ek-16: Mahmud Paşa Bedesteni Restorasyon Projesi Batı Cephe
Kaynak: Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğü
(Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş.Tic. Ltd.Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) 146
Ek-17: Mahmud Paşa Bedesteni Restorasyon Projesi B-B Kesiti
Kaynak: Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğü
(Envar Mim.Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd.Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) 147
Ek-18: Mahmud Paşa Bedesteni Restorasyon Projesi C-C Kesiti
Kaynak: Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğü
(Envar Mim.Müş. ve Müh.Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) 148
Ek-19: Mahmud Paşa Bedesteni Restorasyon Projesi D'-D' Kesiti
Kaynak: Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğü
(Envar Mim.Müş. ve Müh.Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) 149
KAYNAKÇA 150

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 8.1. Kurşunlu Han Müdahale Tablosu..... 127
Tablo 8.2. Mahmud Paşa Bedesteni Müdahale Tablosu..... 128

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1. 16. ve 17. yüzyılda Ankara Mahalleleri (Tuncer, 2001:32) 6
Şekil 3.2. At Pazarı ve Çevresi Hanlar Bölgesi Tarihi Ticaret Merkezi (Tuncer, 2001:92)..... 7
Şekil 3.3. Ankara Mahmud Paşa Bedesteni ve Hanlar Bölgesi (Tuncer, 2001:22)..... 7
Şekil 3.4. Arka planda Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara Kalesi, Hanlar ve Saat Kulesi,1920 (Vekam arşivi) (http://cdm21054.contentdm.oclc.org/cdm/singleitem/collection/FKA/id/3173/rec/1) 8
Şekil 3.5. Ribat-ı Melik cephe fotoğrafı (Cezar, 1977:190) 10
Şekil 3.6. Ribat-ı Melik (Cezar, 1977:183-189) 10
Şekil 3.7. Ribat-ı Melik gofralı cephe duvarı (Cezar, 1977:183-189)..... 10
Şekil 3.8. Aksaray Sultan Han'ın Taçkapısı (Bektaş, 1999:141) 11
Şekil 3.9. Aksaray Sultan Han Köşk Mescidi (Bektaş, 1999:143)..... 11
Şekil 3.10. Aksaray Sultan Han'ın iç avlusu (Bektaş, 1999:144) 11
Şekil 3.11. Aksaray Sultan Han'ın planı (Konyalı, 1974) 12
Şekil 3.12. Koza Han zemin kat planı ve kesiti (Cezar, 1985:92)..... 13
Şekil 3.13. Koza Han'ın Uzunçarşı'ya açılan kapısı http://www.kozahan.org/foto-galeri..... 14
Şekil 3.14. Koza Han'ın içinden bir fotoğraf http://www.kozahan.org/foto-galeri..... 14
Şekil 3.15. Koza Han'ın şadırvanı/ Köşk Mescit http://www.kozahan.org/foto-galeri..... 14
Şekil 3.16. Beyşehir Bedesteni Planı (Cezar,1985:213)..... 15
Şekil 3.17. Edirne Bedesteni görünüş (Ayverdi, 1972:161-163)..... 16
Şekil 3.18. Edirne Bedesten 1947 yılı (Ayverdi, 1972:161-163) 16
Şekil 3.19. Edirne Bedesteni planı,1969 (Ayverdi, 1972)..... 17
Şekil 3.20. Edirne Bedesteni 1969 yılında hazırlanmış kesiti. (Ayverdi, 1972:162) 17
Şekil 4.1. Anadolu Medeniyetleri Müzesi Genel Görünüm (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Arşivi) 19
Şekil 4.2. Han ve Bedesten'in bahçeden görünüşü, 2017..... 20
Şekil 4.3. Müze ve Bahçesinin dışardan görünüşü, 2017 21

Şekil 4.4. Müze çalışanları için tasarlanmış otopark, 2017 21
Şekil 4.5. Akkale'deki ilk müze kurulmadan önce taş eserlerin muhafaza edildiği Augustus Mabedi (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Arşivi) 23
Şekil 4.6. Tez içinde bahsi geçecek mekanların yerlerini gösterir çizim, 2017 Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğünden alınan rölöveler (Hassa Mim. Müh. İnş. Ve Tic. Ltd. Şti., Proje Müellifi: Muharrem Hilmi ŞENALP) altlık olarak kullanılmıştır 24
Şekil 5.1. Kurşunlu Han Vaziyet Planı(Rölöve) Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğünden alınan rölöveler (Hassa Mim. Müh. İnş. Ve Tic. Ltd. Şti., Proje Müellifi: Muharrem Hilmi ŞENALP) altlık olarak kullanılmıştır. 25
Şekil 5.2. Avlu ve revaklar onarım öncesi, 1932 (Vekam Arşivi) (http://cdm21054.contentdm.oclc.org/cdm/singleitem/collection/FKA/id/1403/rec/2) 28
Şekil 5.3. Kurşunlu Han'ın avlusu ve revakları (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Arşivi) 28
Şekil 5.4. Kuzey Cephe, 2017 29
Şekil 5.5. Han'ın güney cephesi (Başkan, Ç. ve Başkan, S. 2010: 28-29) 30
Şekil 5.6. Han'ın batı cephesi (Başkan, Ç. ve Başkan, S. 2010: 27) 31
Şekil 5.7. İdare katına çıkış merdiveni, 2017 32
Şekil 5.8. Avluda bulunan ve üstü kapatılan bodruma iniş merdiveni, 2017 32
Şekil 5.9. Zemin kat oda kapısı, 2017 33
Şekil 5.10. Üst kat oda kapısı, 2017 33
Şekil 5.11. Ana giriş eyvanındaki danışma ve güvenlik birimleri, 2017 33
Şekil 5.12. Ana giriş eyvanında bulunan ve restore edilen dükkanlar, 2017 33
Şekil 5.13. Zemin katta bulunan ve revağa açılan oda penceresi, 2017 34
Şekil 5.14. Birinci katta bulunan, revağa açılan oda penceresi, 2017 34
Şekil 5.15. Üst kat revakları ve revak altındaki döşemeler, 2017 35
Şekil 5.16. Orijinal olmayan bacalar ve çatı kaplaması, 2017 36
Şekil 5.17. Avlu üst örtüsü, 2017 37
Şekil 5.18. Zemin katta bulunan taş ayaklar, 2017 38
Şekil 5.19. Birinci katta bulunan taş ayaklar, 2017 38

Şekil 6.1. Mahmud Paşa Bedesteni Zemin Kat Planı (Rölöve)
Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğünden alınan rölöve
(Hassa Mim.Müh. İnş. Ve Tic. Ltd. Şti., Proje Müellifi: Muharrem Hilmi ŞENALP 40
Şekil 6.2. Bedesten arastası doğu kolu, 2017 41
Şekil 6.3. Bedesten duvarlarındaki kemer izleri, 2017 42
Şekil 6.4. Bedesten'in han ile bitişik olan, doğu cephe duvarı, 2017 44
Şekil 6.5. Bodrum kat ile arastayı bağlayan merdivenin arastadan görünüşü, 2017 45
Şekil 6.6. Bodrum kat ile arastayı bağlayan merdivenin bodrum kattan görünüşü, 2017 45
Şekil 6.7. Bedesten'in batı cephe kapısının içerden görünüşü, 2017 46
Şekil 6.8. Bedesten'in batı cephe kapısının dışardan görünüşü, 2017 46
Şekil 6.9. Bedesten'in doğu cephe kapısının içerden görünüşü, 2017 47
Şekil 6.10. Bedesten'in doğu cephe kapısının dışardan görünüşü, 2017 47
Şekil 6.11. Bedesten'in kuzey cephe kapısının içerden görünüşü, 2017 47
Şekil 6.12. Bedesten'in kuzey cephe kapısının dışardan görünüşü, 2017 47
Şekil 6.13. Bedesten'in güney cephe kapısının içerden görünüşü, 2017 48
Şekil 6.14. Bedesten'in güney cephe kapısının dışardan görünüşü, 2017 48
Şekil 6.15. Arastanın doğu cephe kapısının iç mekandan görünüşü, 2017 48
Şekil 6.16. Arastanın doğu cephe kapısının dışardan görünüşü, 2017 48
Şekil 6.17. Arastanın kuzey cephe kapısının içerden görünüşü, 2017 49
Şekil 6.18. Arastanın kuzey cephe kapısının dışardan görünüşü, 2017 49
Şekil 6.19. Çocuk etkinlik alanı giriş (Batı cephe) kapısının dışardan görünüşü, 2017 . 49
Şekil 6.20. Bedesten bodrum kat giriş kapısının içerden görünüşü, 2017 49
Şekil 6.21. Bedesten pencerelerinin iç mekandan görünüşü, 2017 50
Şekil 6.22. Bedesten'deki kemerler ve ayaklar , 2017 52
Şekil 6.23. Bedesten ve Han'ın tepeden çekilmiş fotoğrafı
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi tanıtım broşürü, 2015) 52
Şekil 6.24. Bedesten'deki kubbeler, 2017 54
Şekil 6.25. Bedesten'in orta kubbeleri, 2017 54
Şekil 6.26. Kubbeler ile fil ayaklarının bağlantısı, 2017 55
Şekil 6.27. Bedesten'in kirpi saçakları, 2017 56

Şekil 7.1. 1881 Yangınında Yanan Bölgeler (Tuncer, 2001:65) 58
Şekil 7.2. Han'ın zemin kat koridoru (Ülgen, 1953) 66
Şekil 7.3. Han zemin kat planı,1968 (Ayverdi, 1973) 66
Şekil 7.4. Han birinci kat planı, 1933 (Ülgen, 1953) 67
Şekil 7.5. Han birinci kat planı,1968 (Ayverdi, 1973) 67
Şekil 7.6. Han bodrum kat planı,1968 (Ayverdi, 1973:39) 68
Şekil 7.7. Han ve Bedesten kesiti, 1968 (Ayverdi, 1973) 68
Şekil 7.8. Han'ın kuzey cephesini gösterir eski bir fotoğraf (Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivi) 69
Şekil 7.9. Han ve Bedesten kuzey cephesini gösterir eski bir fotoğraf (Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivi) 69
Şekil 7.10. Han dükkanları ve Bedesten 1953 (Ülgen, 1953) 70
Şekil 7.11. Kurşunlu Han ve Bahçesi, 1954 yılı (Vekam arşivi) (http://cdm21054.contentdm.oclc.org/cdm/singleitem/collection/AEFA/id/69/rec/1) 70
Şekil 7.12. Han ve Bedesten'in kuzey cepheleri,1968 (Ayverdi, 1973:43) 70
Şekil 7.13. Kurşunlu Han kuzey cephe (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Arşivi) 70
Şekil 7.14. Müze ve Bahçesinin dışardan görünüşü (Koşay,1979) 70
Şekil 7.15. Han'ın kuzey cephesi ve merdivenler, 2017 70
Şekil 7.16. Han'ın ve Bedestenle bağlantıyı sağlayan merdivenlerin onarım sonrası görüntüsü, 1953 (Ülgen, 1953) 71
Şekil 7.17. Han ve bedesten bağlantısını sağlayan merdivenler, 2017 71
Şekil 7.18. Kurşunlu Han güney cephesi (Ayverdi, 1973:38) 72
Şekil 7.19. Han ve Bedesten güney cepheleri, (Ayverdi, 1973:40) 72
Şekil 7.20. Güney cephe zemin katta bulunan ve sonradan açılan kapı, 2017 72
Şekil 7.21. Güney cephede bulunan ve bahçe bağlantısını sağlayan merdivenler, 2017 72
Şekil 7.22. Han'ın güney cephesi, 2017 73
Şekil 7.23. Han ve Bedesten doğu cephe, 1932 (Vekam arşivi) (http://cdm21054.contentdm.oclc.org/cdm/singleitem/collection/FKA/id/1346/rec/1) 74

Şekil 7.24. Han'ın batı cephesi ve Han'a bitişik sıralı dükkanlar (Ayverdi, 1973:40-46) 74
Şekil 7.25. Kurşunlu Han batı cephesi, 1968 (Ayverdi, 1973:40-46) 74
Şekil 7.26. İdare katına çıkış merdiveninin planda gösterimi, 2017 Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğünden alınan restorasyon projeleri (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) altlık olarak kullanılmıştır 76
Şekil 7.27. Han'ın ana giriş eyvanı,1968 (Ayverdi, 1973:44) 78
Şekil 7.28. Han'ın ana giriş eyvanı, 2017 78
Şekil 7.29. Ana giriş eyvanının cephede gösterimi, 2017 Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğünden alınan restorasyon projeleri (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) altlık olarak kullanılmıştır. 78
Şekil 7.30. Han avlusu 1933 (Ülgen, 1953) 81
Şekil 7.31. Kurşunlu Han'ın avlusu ve revakları (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Arşivi) 81
Şekil 7.32. Avlu revakları ve kemerleri (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Arşivi) 81
Şekil 7.33. Revaklar (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Arşivi) 81
Şekil 7.34. Revaklar (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Arşivi) 81
Şekil 7.35. Han avlusunun onarımlar devam ederken çekilen bir fotoğrafı (Ülgen, 1953) 82
Şekil 7.36. Avlu revakları (Kuzey), 2017 82
Şekil 7.37. Avlu revakları (Doğu), 2017 82
Şekil 7.38. Avlu revakları (Güney) 2017 83
Şekil 7.39. Han avlusu,1968 (Ayverdi, 1973:47) 83
Şekil 7.40. Han avlusunun genel görüntüsü, 2017 83
Şekil 7.41. Avlunun Planda Gösterimi, 2017 Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğünden alınan restorasyon projeleri (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) altlık olarak kullanılmıştır. 84

Şekil 7.42. Onarımların Zemin Kat Planında Gösterimi, 2017
Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğünden alınan restorasyon projeleri (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) altlık olarak kullanılmıştır. 87
Şekil 7.43. Onarımların Birinci Kat Planında Gösterimi, 2017
Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğünden alınan restorasyon projeleri (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) altlık olarak kullanılmıştır 88
Şekil 7.44. Onarımların Kuzey Cephede Gösterimi, 2017
Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğünden alınan restorasyon projeleri (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi:Miraç BOZAL) altlık olarak kullanılmıştır. 89
Şekil 7.45. Onarımların Güney Cephede Gösterimi, 2017
Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğü'nden alınan restorasyon projeleri (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi:Miraç BOZAL) altlık olarak kullanılmıştır 90
Şekil 7.46. Bedesten ve Han'ın zemin kat planları, 1933 (Ülgen, 1953) 91
Şekil 7.47. Bedesten, 1933 (Ülgen, 1953) 91
Şekil 7.48. Bedesten ve Han'a ait kesitler (Ülgen, 1953) 91
Şekil 7.49. Han ve Bedesten Plan (Ülgen, 1953) 92
Şekil 7.50. Kurşunlu Han ve Mahmud Paşa Bedesteni Plan (Akçay, 1964:39) 92
Şekil 7.51. Bedesten zemin kat planı,1968 (Ayverdi, 1973) 92
Şekil 7.52. Bedesten bodrum kat planı,1968 (Ayverdi, 1973) 93
Şekil 7.53. Arastanın onarım öncesi görüntüsü (Ülgen, 1953) 94
Şekil 7.54. Arastanın kuzey kolu (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Arşivi) 95
Şekil 7.55. Arastanın kuzey kolu, 2017 95
Şekil 7.56. Arastanın Doğu Kolu Onarım Öncesi (Tarım, 2013) 95
Şekil 7.57. Arastanın Doğu Kolu Onarım Sonrası (Tarım, 2013) 95
Şekil 7.58. Arastanın Güney Kolu Onarım Öncesi (Tarım, 2013) 96
Şekil 7.59. Arastanın Güney Kolu Onarım Sonrası (Tarım, 2013) 96
Şekil 7.60. Arastanın Batı Kolu Onarım Öncesi (Tarım, 2013) 96
Şekil 7.61. Arastanın Batı Kolu Onarım Sonrası (Tarım, 2013) 96

Şekil 7.62. Arastanın plan üzerindeki gösterimi, 2017
Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğünden alınan restorasyon projeleri
(Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi:
Miraç BOZAL) altlık olarak kullanılmıştır 96
Şekil 7.63. 1939 yılı dükkan tonozları (Bayburtluoğlu, 1991:119) 98
Şekil 7.64. Bedesten'in batı cephesi ve dükkanların girişi, 1968 (Ayverdi, 1973:41) ... 98
Şekil 7.65. Güney cephede bedestene bitişik dükkanların izleri, 1968
(Ayverdi, 1973:46) 98
Şekil 7.66. Sergileme alanı olarak kullanılan Bedesten arasta dükkanları, 2017 99
Şekil 7.67. Bedesten,1930'lar (Ayverdi, 1973:44) 100
Şekil 7.68. Bedesten, 1944 (Ülgen, 1953) 100
Şekil 7.69. Bedesten, 1953 (Ülgen, 1953) 101
Şekil 7.70. Bedesten,1953 (Ülgen, 1953) 101
Şekil 7.71. Bedesten, 2017 101
Şekil 7.72. Çocuk Etkinlik Atölyesi Onarım Öncesi (Tarım, 2013) 102
Şekil 7.73. Çocuk Etkinlik Atölyesi Onarım Sonrası (Tarım, 2013) 102
Şekil 7.74. Bedesten'in batı cephesi,1968 (Ayverdi, 1973:42) 103
Şekil 7.75. Arasta batı cephe, 2017 103
Şekil 7.76. Bedesten'in (kuzey cephe) eski bir fotoğrafı
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi Arşivi) 104
Şekil 7.77. Mahmud Paşa Bedesteni kuzey cephe 1930 (Ayverdi, 1973:36) 104
Şekil 7.78. Bedesten'in kuzey cephesinin ve arastanın onarım öncesi hali
(Ülgen, 1953) 104
Şekil 7.79. Han bahçesinden bir bölüm ve Bedesten, 1953 (Vekam arşivi)
(http://cdm21054.contentdm.oclc.org/cdm/singleitem/collection/AEFA/id/2
22/rec/1) 104
Şekil 7.80. Bedesten'in kuzey cephesini gösterir eski bir fotoğraf
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi Arşivi) 105
Şekil 7.81. Bedesten kuzey cephe (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Arşivi) 105
Şekil 7.82. Bedesten'in arastası yıkılmış haldeki güney cephe fotoğrafı
(Ülgen,1953) 105
Şekil 7.83. Bedesten güney yüzü (Ayverdi, 1973:41) .....

Şekil 7.84. Bedesten'in batı kapısı,1968 (Ayverdi, 1973:45)..... 106
Şekil 7.85. Bedesten'in batı kapısı,2017..... 106
Şekil 7.86. Bedesten'in batı cephe kapısının, kesit üzerinde gösterimi, 2017
Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğünden alınan restorasyon projeleri
(Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi:
Miraç BOZAL) altlık olarak kullanılmıştır..... 106
Şekil 7.87. Arastanın batı cephedeki dış kapısı (Ayverdi, 1973:45) 107
Şekil 7.88. Bodrum kat giriş kapısının (Arasta batı cephe kapısı) dıştan görünüşü,
2017..... 107
Şekil 7.89. Arasta batı cephe kapısının cephe üzerinde gösterimi, 2017
Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğünden alınan restorasyon projeleri
(Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç
BOZAL) altlık olarak kullanılmıştır 107
Şekil 7.90. Bedesten'in batı cephesi onarım öncesi fotoğrafı Bedestende sadece
bir pencere tamir edilmiş (Ülgen, 1953) 108
Şekil 7.91. Arasta pencerelerinin iç mekandan görünüşü, 2017..... 109
Şekil 7.92. Arasta pencerelerinin dış cepheden görünüşü, 2017 109
Şekil 7.93. 1940-1943 yılları kubbe onarımı sonrası (Bayburtluoğlu, 1991:118)..... 111
Şekil 7.94. Restorasyon Öncesi Kubbeler (Tarım, 2013) 111
Şekil 7.95. Restorasyon Sonrası Kubbeler (Tarım, 2013) 111
Şekil 7.96. Restorasyon Öncesi Arasta Çatısı (Tarım, 2013) 113
Şekil 7.97. Restorasyon Sonrası Arasta Çatısı (Tarım, 2013) 113
Şekil 7.98. Arastanın ahşap tavanı onarım öncesi (Tarım, 2013)..... 113
Şekil 7.99. Arastanın ahşap tavanı onarım sonrası, 2017 113
Şekil 7.100. Arastanın ahşap tavanının onarım öncesi görünüşü, 2010
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi Arşivi)..... 114
Şekil 7.101. Arastanın batı kolu onarım öncesi
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi Arşivi)..... 114
Şekil 7.102. Onarım Öncesi Çelik Konstrüksiyon (arastanın batı kolu)
(Tarım, 2013) 114
Şekil 7.103. Onarım Sırasında Çelik Konstrüksiyon (arastanın batı kolu)
(Tarım, 2013)..... 114

Şekil 7.104. Arastanın ahşap tavanından bir fotoğraf, 2017 115
Şekil 7.105. Onarımların ve Bulguların Zemin Kat Planında Gösterimi, 2017
Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğünden alınan restorasyon projeleri (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi:Miraç BOZAL) altlık olarak kullanılmıştır. 117
Şekil 7.106. Onarımların Bodrum Kat Planında Gösterimi, 2017
Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğünden alınan restorasyon projeleri (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) altlık olarak kullanılmıştır 118
Şekil 7.107. Bulguların Güney Cephede Gösterimi, 2017
Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğünden alınan restorasyon projeleri (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi:Miraç BOZAL) altlık olarak kullanılmıştır. 119
Şekil 7.108. Onarımların ve Bulguların A-A Kesitinde Gösterimi, 2017
Ankara 2 Numaralı KVKBK Müdürlüğünden alınan restorasyon projeleri (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi:Miraç BOZAL) altlık olarak kullanılmıştır. 120

ÖZGEÇMİŞ

Gizem ALP

Mimarlık Anabilim Dalı

Eğitim

Derece	*Yıl*	*Üniversite, Enstitü, Anabilim/Anasanat Dalı*
Y.Ls.	2018	Maltepe Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı, Tezli Yüksek Lisans
Ls.	2012	Çukurova Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

İş/İstihdam

Yıl	*Görev*
2014 -	Mimar. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Mesleki Birlik/Dernek Üyelikleri

Yıl	*Kurum*
2013 -	Üye: Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi

Kişisel Bilgiler

Doğum yılı : 1988 Cinsiyet: Kadın
Yabancı diller : İngilizce

BÖLÜM 1. GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı

Kurşunlu Han ve Mahmud Paşa Bedesteni, inşa edildikleri dönemden bu yana geçen uzun zaman zarfında terk edilme, yangın, malzeme yıpranması gibi nedenlerden dolayı, bazı değişimlere uğramışlardır.

1881 yılında gerçekleşen büyük Ankara yangınından sonra, uzun yıllar metruk halde bırakılmış (Başkan, Ç. ve Başkan, S., 2011:29) ve yıpranmış olan yapılara, ilk kez 1938 yılında başlanılan restorasyon çalışmaları ile müdahale edilmiştir (Bayburtluoğlu, 1991:100). Bu müdahaleler ile yapılar özgün durumlarına bağlı kalınarak restore edilmiş ve yeniden işlevlendirilmişlerdir.

Bu çalışmanın amacı, yeni işlev verilen bu iki önemli Osmanlı dönemi yapısının tarihine ışık tutmak, tarihi ve mimari yönden önemlerini vurgulamak, özgün hallerini ve uğradıkları değişimleri incelemek, gelecekte yapılacak onarım ve restorasyonlar için bir kaynak oluşturmaktır.

1.2. Çalışmanın Kapsamı

Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi ile ilgili yapılan kaynak araştırmaları ve yerinde incelemeler sonucunda sekiz ana başlık belirlenmiştir.

Birinci bölümde Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin geçirdiği değişimlerin incelenmesinin amacı anlatılmış ve kapsam bölümünde tezin ana başlıkları incelenmiştir.

İkinci bölümde yapılan sistematik çalışma için belirlenen yöntem üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde Ankara'nın konumu ve ticari yapısı ifade edilmiş, han ve bedestenlerin gelişim süreci hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Dördüncü bölümde Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin tarihçesi, kuruluş dönemi ve konumu ile ilgili bilgiler ele alınmıştır.

Beşinci bölümde Kurşunlu Han'ın, altıncı bölümde Mahmud Paşa Bedesteni'nin tarihçesi, plan ve cephe özellikleri, mimari öğeleri, taşıyıcı sistemi, üst örtü ve örtü öğeleri, malzeme ve yapım teknikleri detaylandırılarak açıklanmıştır.

Yedinci bölümde yapıların yıllar içinde geçirdikleri müdahalelerin kronolojik bir sıralaması yapılmıştır. Kurşunlu Han ve Mahmud Paşa Bedesteni iki ayrı başlık içinde ele alınmış, iki yapı da plan-cephe özellikleri, mimari öğeleri, taşıyıcı sistem,üst örtü ve örtü öğeleri gibi alt başlıklarına ayrılmış ve bu başlıklarda hangi yılda ne gibi değişimler ve müdahaleler olduğu ifade edilmeye çalışılmıştır.

Sekizinci bölüm ise, tüm onarımların yorumlandığı sonuç bölümüne ayrılmıştır.

BÖLÜM 2. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Çalışmada öncelikle Osmanlı dönemi Ankarası'ndaki bedesten ve hanlar ile ilgili bilgiler verilmiş, Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin Ankara şehri için önemi ifade edilmeye çalışılmıştır. Sonrasında Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin tarihçesi ve mevcut konumu, günümüzdeki genel durumu ile birlikte ele alınmış ve müzeyi oluşturan yapılar iki ayrı başlık altında incelenmiştir. Kurşunlu Han ve Mahmud Paşa Bedesteni'nin mimari özellikleri genel olarak anlatıldıktan sonra spesifik olarak bölümlere ayrılmış, değişimler pek çok farklı araştırmacının yayımladığı kaynaklardan yararlanılarak ve kronolojik sıraya uygun olacak şekilde ifade edilmiştir.

Bu çalışmada, çok sayıda yazılı kaynak ve eski fotoğraftan yararlanılmıştır. Ancak temelde üç ana kaynak, teze altlık olmuştur. Yapıların özgün halleri hakkında önemli bilgiler; Ali Saim Ülgen'in "Ankara'da Mahmud Paşa Bedesteni ve Bitişiğindeki Han" başlıklı makalesinden ve Ekrem Hakkı Ayverdi'nin "Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri 855-886 (1451-1481) III" kitabından elde edilmiş, yapıların son dönemde geçirdikleri değişiklikler konusunda, Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi'nden edinilen proje ve raporlardan yararlanılmıştır.

Rölöve raporlarındaki bilgiler, tezde, ait oldukları yılın bulguları olarak kullanılmıştır. Restitüsyon proje ve raporlarındaki bulgu ve müdahaleler ait oldukları yıllara; restorasyon rapor ve projelerinde bulunan bilgiler ise genellikle 2010-2011 yılları bulguları ve yine 2010-2011 yılları müdahale kararları başlıkları altında değerlendirilmiştir.

BÖLÜM 3. ANKARA'DA OSMANLI DÖNEMİ HAN VE BEDESTENLERİ

3.1. Ankara'nın Coğrafi Konumu ve Tarihsel Gelişimi

Ankara, Türkiye'nin başkentidir ve en kalabalık ikinci ilidir. İç Anadolu bölgesinin kuzeybatısında yer alır. Kuzeydoğuda Çankırı, kuzeybatıda Bolu, batıda Eskişehir, güneyde Konya, doğuda Kırıkkale, güneydoğuda ise Kırşehir ve Aksaray illeri ile komşudur. Yüzölçümü bakımından üçüncü büyük ilimizdir.

Ankara Çayı'nın doğusunda, Bent Deresi'nin (Hatip Çayı) kenarında, Çubuk Ovası'nın güneyinde, savunmaya uygun sarp kayalık bir tepenin eteklerinde ve İlk Çağ'ın önemli yolları üzerinde kurulmuştur. Şehir Ankyra, Ankras, Angora, Engürü, Engüriye gibi isimlerle anılmıştır. Arkeolojik buluntular Ankara tarihinin Friglerle başladığını gösterir (Erdem, 1991:201-203).

Ankara Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa döneminde, 1354 yılında Osmanlı Devleti'ne katılmıştır. Şehir bugünkü istasyondan başlayarak yükselen bir tepe üzerine kurulmuş olup, en tepe noktada "kale" yer alır (Özdemir, 1991:204-205).

Ankara Kalesi, Bizans dönemine aittir. Kale'nin dikdörtgen şeklindeki asıl kısmı 7. yüzyılda, asıl kısmın genişletilmesi ile oluşturulan çıkıntılı kısım ise 9. yüzyılda yapılmıştır. Asıl kısım Osmanlılarda iç kale, diğer kısım dış kale olarak adlandırılır. Kale Selçuklular döneminde onarım geçirmiştir. Bu onarımlarda Akkale (içkalenin doğusunda yer alır) gibi eklentiler de yapılmıştır. Ankara Kalesi Osmanlılar tarafından korunmuş ve kullanılmıştır. Osmanlı döneminde kalede devlete ait para, belge gibi değerli eşyalar korunurdu. Kale, aynı zamanda yerleşim alanıydı (Ergenç, 1984:49-50).

Kale'nin çevresi "Yukarı Yüz", Hacı Bayram Camii, Belediye Binası, Anafartalar Caddesi ve Karacabey Külliyesi'ne kadar uzanan kısım "Aşağı Yüz" adını alır (Özdemir, 1991:206).

3.2. Ankara'nın Ticari Yapısı ve Gelişim Süreci

Ankara'da meyve, sebze, dokuma, hayvan, şarap ve zeytinyağı ticareti belli bölgelerde gelişmiştir. Ana ulaşım yollarındaki kentler, bölgeler arası ticaretten büyük pay alırlar. Ankara, Anadolu'nun en önemli ulaşım yolları üzerindedir. Osmanlı

İmparatorluğu'nun yükseliş dönemi olan 15. yüzyıl sonu ile 16. yüzyılda Kale'nin çevresindeki düzlükte güney ve batı yönlerinde gelişmiştir (Aktüre, 1984:3,17).

16. yüzyıl sonu ile 17. yüzyıl başlarında Ankara nüfusu 25000 civarındadır. 16. yüzyıl sonlarında Kale ve dışında toplamda seksen beş mahalle bulunurdu. Kale içinde dokuz mahalle vardı. Kent nüfusunun % 30'a yakın bir kısmı Kale ve çevresine yerleşmiş iken, kentteki seksen beş mahallenin çoğu Yukarı Yüz ve Aşağı Yüz'de bulunmaktaydı (Şekil 3.1). Nüfusun bu kadar yoğun olmasında Ankara'nın ticaret yolları üzerinde oluşu ve bölgede sofa dayalı bir sanayi ve ticaret olması etkilidir. 16. yüzyıl sonunda Ankara, çevresinde tarım ürünleri ile rahatça beslenebilme olanağının da bulunması sebebiyle kalabalık, canlı bir ticaret şehri haline gelmiştir (Ergenç, 1984:51-53).

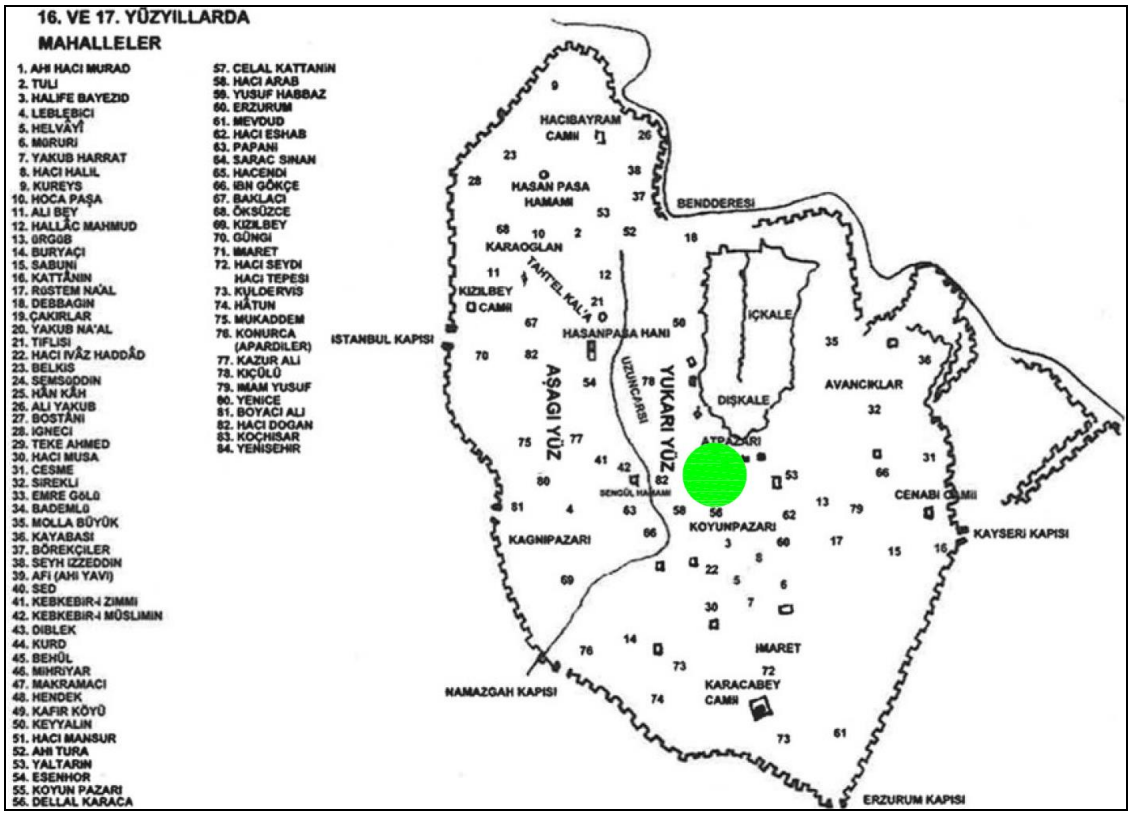
Ankara'nın esnaf çarşıları ve ticari yapıları, yoğun olarak iki bölgeye yerleşmişlerdir. Bunlar Yukarı Yüz ve Aşağı Yüz'dür. Yukarı Yüz esnafı "Atpazarı Çarşısı"-"Koyunpazarı" arasında, Aşağı Yüz esnafı "Kaledibi" ile "Karaoğlan Çarşısı" arasında bulunurlardı. Ankara'da ahilerin yaptırdığı büyük programlı yapılar Atpazarı bölgesinde konumlanmışlardı. Bu yapıların inşası bölgedeki mahallelerin ve ticaret merkezlerinin gelişimini etkilemiştir (Tuncer, 2001:21,36).

Atpazarı bölgesi 15. ve 16. yüzyıllarda önemli bir ticaret merkezidir (Öney, 1971:137) (Şekil 3.2). Ankara'nın sof üretiminde ilerlemesi üretim, pazarlama, satış işlemlerinin artmasına ve bölgenin ticari yönden gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Ankara'da sof ticareti Abacılar yokuşunda bulunan Mahmud Paşa Bedesteni'nde yapılmaktaydı. Bedesten ve yapım tarihi, Bedesten'e yakın olup hemen bitişiğinde inşa edilen Kurşunlu Han, Osmanlı döneminde ticaretin merkezinin İçkale'nin dışında "Yukarı Yüz" bölgesinde oluştuğunu ifade eder (Madran ve Bakırer, 1984: 109) (Şekil 3.4).

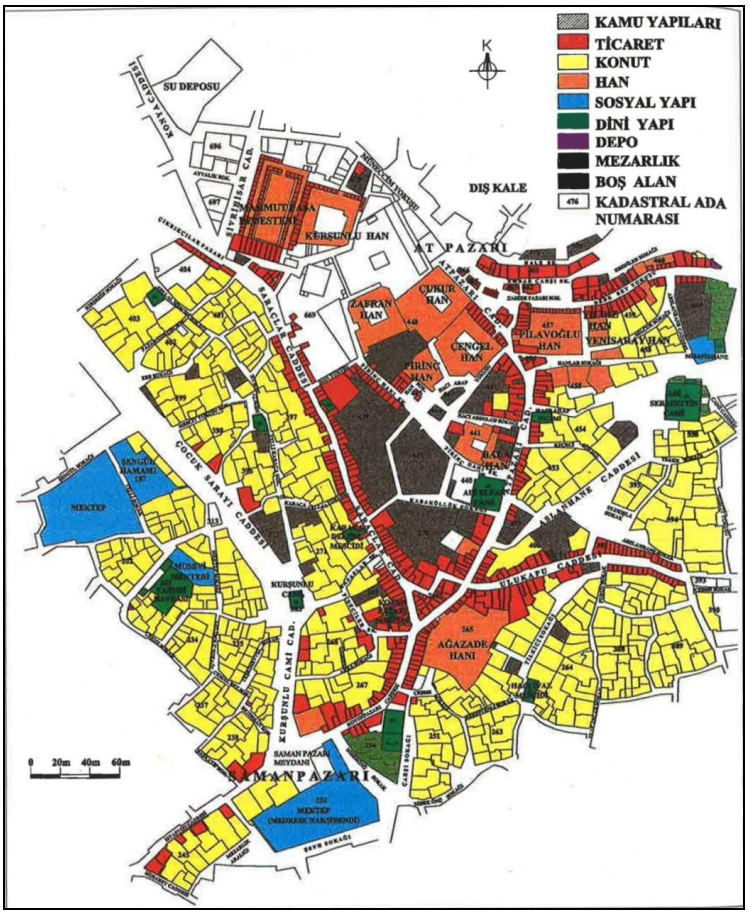
Ankara önemli bir kavşak noktasında bulunduğundan şehirde sanayi ve ticaret yoğundu. Ancak zirai faaliyetler de şehrin ekonomisinde önemli bir yere sahipti. Keçiören, İncirlik, Ayvalık, Çankaya gibi yerlerde bağ ve bahçe ziraatı yapılırdı. Sanayi de oldukça gelişmişti. Halkın ihtiyaç duyduğu tüm mallar ya imal ediliyor ya da

çevreden sağlanıyordu. Sof ve şali[1] Ankara'da üretiliyordu ve ticari değeri yüksek mallardandı. İmal edilen sof ve şaliler İstanbul, Bursa, Şam ve Halep'e pazarlanır, Venedik, Lehistan, İngiltere, Fransa gibi ülkelere ihraç edilirdi. 19. yüzyılda Avrupalı tüccarlar sof ve şalinin hammaddesi olan Ankara tiftik keçisinin tiftiğini, ipliğini, postunu Avrupa'ya kaçırmış, İngilizler Ankara tiftik keçisi ırkını yetiştirmeye başlayınca bu sanayi ve ticaret dalı iş yapamaz hale gelerek zaman içinde önemini yitirmiştir (Özdemir, 1991:204-209).

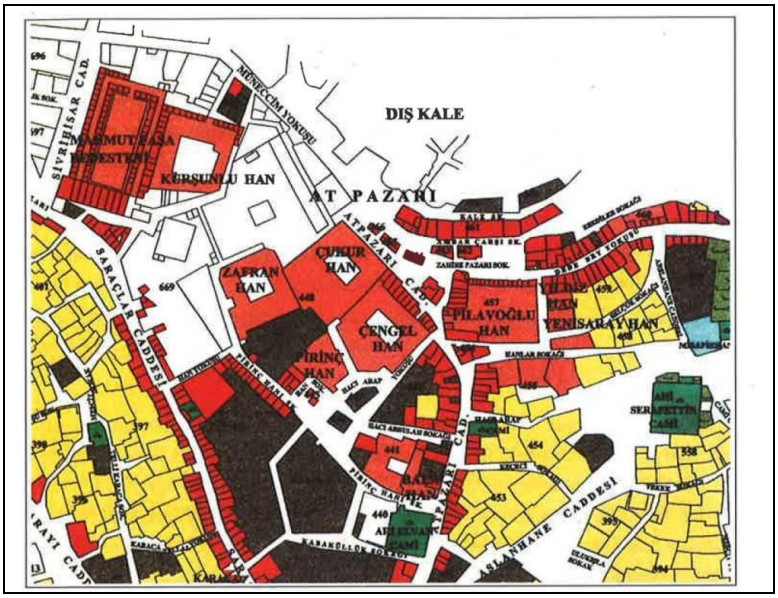

Şekil 3.1. 16. ve 17. yüzyılda Ankara Mahalleleri
(Tuncer, 2001:32) (İşaretli kısım Han ve Bedesten'in şekil üzerindeki yaklaşık yerini gösterir.)

[1] Ankara keçisi tiftiğinden dokunan kumaş türleri.

Şekil 3.2. At Pazarı ve Çevresi Hanlar Bölgesi Tarihi Ticaret Merkezi
(Tuncer, 2001:92) Ticari yapılar, hanlar ve dini yapılar Atpazarı çevresinde bulunurlar. Bu yapılar mahallelerin çekirdeğini oluştururlar. Konut yapıları ise bunların etrafında konumlanır

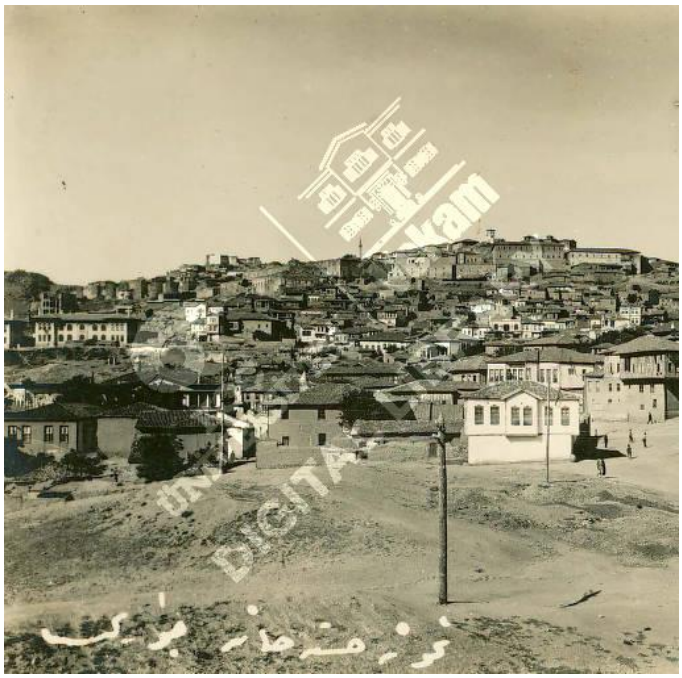
Şekil 3.3. Ankara Mahmud Paşa Bedesteni ve Hanlar Bölgesi
(Tuncer, 2001:22) Bölgede Zafran Han, Çukur Han, Çengel Han, Pirinç Han, Pilavoğlu Han, Yenisaray Han, Yıldız Han, Bala Han gibi hanlar bulunmaktadır.

Ahilerin yaptırdığı en büyük yapılar, genelde Atpazarı bölgesinde yer alır (Tuncer, 2001:21).

H. Ongan'a göre 1827 yılında Ankara'da yirmi adet han bulunmaktadır. Bunlar Kurşunlu Han, Urgancılar Hanı, Zağferan Hanı, Çengel Hanı, Kapan Hanı, Karaman Hanı, Abacılar Hanı, Hacıböcek Hanı, Sarı Kadıoğlu Hanı, Kalecik Hanı, Allemkallem Hanı, Ağazade Hanı, Keçeciler Hanı, Pirinç Hanı, Muslı Paşaoğlu Hanı, Tahtakal'a Hanı, Nalbant İbrahim Ağa Hanı, Tahtaci Hanı, Kaderzade Hanı, ve Sulu Han'dır (aktaran Aktüre, 1978: 306) (Şekil 3.3).

Bu hanlar dışında bölgede inşa edildiği bilinen başka hanlar da vardır. Hanlardan inşa tarihlerine ulaşılabilenler şunlardır; Zafranhanı 1511 yılında, Çengel Han ve Çukurhan ise 17. yüzyılda inşa edilmiştir (Gülekli,1949:86). Yenihan 16. yüzyılda, Pilavoğlu Hanı 16.-17. yüzyılda, Kıbrıslı Hanı 17. yüzyılda, Yıldız, Bala ve Yeni Saray Hanları 19. yüzyılda inşa edilmiştir (Tuncer, 2001:42-62).

Bazı kaynaklar ise Çengel Han ile Zafran Han'ın 16. yüzyıl, Suluhan ve Kıbrıs Hanı'nın 17. yüzyıl, Çukur Han, Pilavoğlu Hanı ve Yeni Han'ın 16. veya 17. yüzyılda inşa edildiğini ifade eder (Öney, 1971:137-141).

Şekil 3.4. Arka planda Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara Kalesi, Hanlar ve Saat Kulesi,1920 (Vekam arşivi)
(http://cdm21054.contentdm.oclc.org/cdm/singleitem/collection/FKA/id/3173/rec/1)

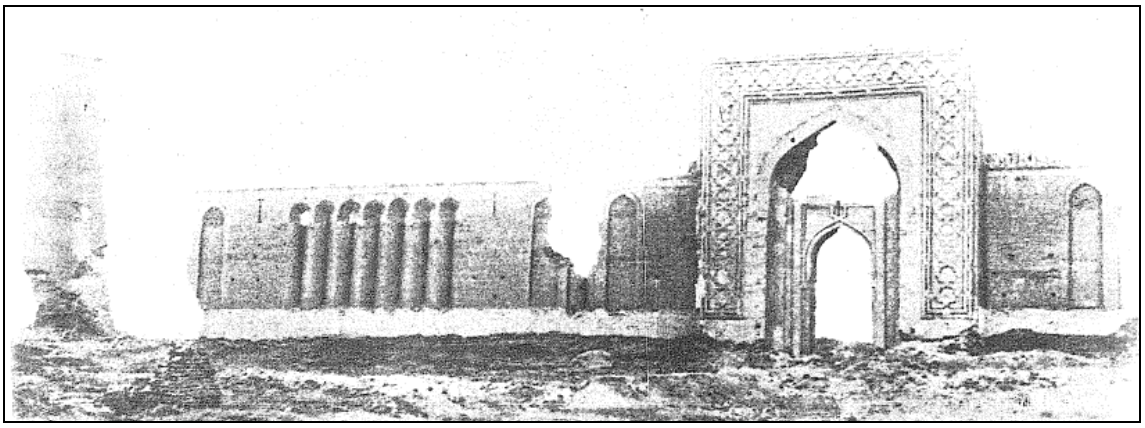
3.3. Hanların ve Bedestenlerin Gelişimi ile Osmanlı Dönemi Han ve Bedestenleri

Hanlar; yolcuların, misafirlerin, tüccarların uzun yollarda yol üstünde şehir içlerinde, kasabalarda ya da kervan yolları üzerinde hayvanlarıyla birlikte konaklamaları için inşa edilmiş yapılardır.

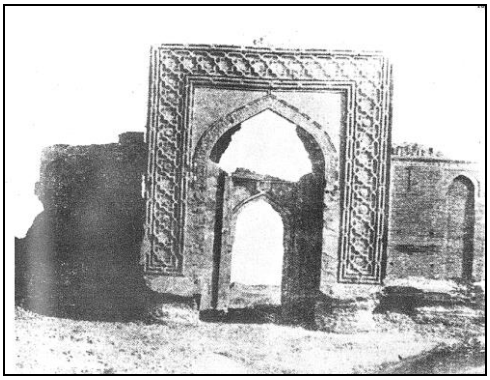
Hanların ve kervansarayların ilk örnekleri olarak kabul edilebilecek olan ribatlar, resmi vakıf kuruluşlarındandır. Başta dini ve askeri işlerde kullanılmışlardır. Ribatlara ait ilk izler 7. yüzyılda görülür. Plan düzeninde uzun yıllar sabit kalmış, çok az değişiklik görerek sonraki yıllarda gelişen han ve kervansaraylara örnek oluşturmuşlardır. Genelde merkezde bulunan revaklı avlu etrafında bir kütle bulunur. İlk örnekler kale görünümündedir. Türklere ait en eski ribat benzeri kervansaraylar 11. yüzyıl başına tarihlenir. Anadolu Selçukluları Uzak Doğu'ya uzanan ticaret yollarını, Anadolu şehirlerine bağlayan hatlar üzerinde kervansaraylar yaptırmışlardır. Ticaret amaçlı kurulan hanlarda kervan ve yolcular ücret karşılığı kalırlarken, hükümdarlar, devlet büyükleri ve zengin hayırseverlerin kurduğu kervansaraylarda ise 3 gün boyunca misafirler bedava olarak kalabilirlerdi. Baskın ve soygun olması durumunda devlet, misafirlerin zararlarını öderdi (Güran, 1978:1-8).

Tarihi belli en eski kervansaraylardan biri Ribat-ı Melik'tir. Karahanlı hükümdarı Nasır bin İbrahim (Şemsü'l–Mülk) tarafından yaptırılmıştır (Cezar,1977:185,189). Buhara-Semerkant yolu üzerinde Özbekistan sınırlarında yer alır. 1078-79 yılarına tarihlenir (Kuyulu, 1996:98-99) (Şekil 3.5, Şekil 3.6).

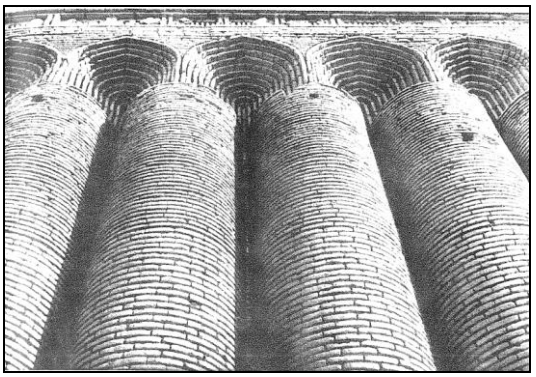
Planı kare şeklinde olup 86m-86m ölçülerindedir. Duvarları kerpiçten yapılıp tuğla örtü ile kaplanmıştır. Cephe duvarından çıkıntı yapan on beş metre yüksekliğinde bir portali bulunur (Cezar,1977:190-191). Taç kapısının arkasında bulunan avlu ve avlunun arkasındaki iki farklı inşa dönemi geçirmiş kısım olmak üzere iki bölümden oluşur. Gofralı anıtsal bir cephesi vardır (Şekil 3.7). Ana cephenin özgün halinden kalan bir kısmı yoktur. Taç kapısı son dönemde onarılmıştır (Kuyulu, 1996:99).

Şekil 3.5. Ribat-ı Melik cephe fotoğrafı
(Cezar, 1977:190)

Şekil 3.6. Ribat-ı Melik

Şekil 3.7. Ribat-ı Melik gofralı cephe duvarı
(Cezar, 1977:183-189)

Selçuklu dönemi kervansaraylarına örnek olarak, dönem kervansaraylarından en büyüğü olan ve 1229 yılında 1. Alaeddin Keykubat tarafından yaptırılan Sultan Han verilebilir. Sultan Han Aksaray-Konya arasında olup Aksaray'a kırk km uzaklıktadır. 1278 yılında Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde yapılan bir onarım ile genişletilmiştir. Kesme taştan yapılmış olup üst örtüsünde de taş malzeme kullanılmıştır. Beş sahınlı ve dokuz tonozlu kapalı kısmın ortasında salyongoz biçiminde, kalıp kullanılmadan yapılmış bir kubbe bulunur. 4866 m² lik bir alana inşa edilmiş yapının avlusunda daha önceki zamanlarda onarım görmüş Köşk Mescidi mevcuttur (Bektaş, 1999: 140) (Şekil 3.8, Şekil 3.9, Şekil 3.10, Şekil 3.11).

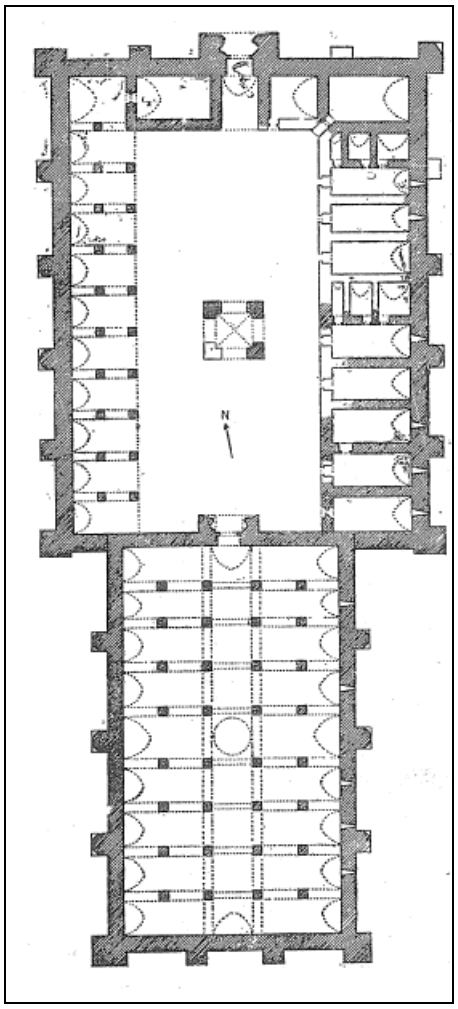
Şekil 3.8. Aksaray Sultan Han'ın Taçkapısı (Bektaş, 1999:141)

Şekil 3.9. Aksaray Sultan Han Köşk Mescidi (Bektaş, 1999:143)

Şekil 3.10. Aksaray Sultan Han'ın iç avlusu (Bektaş, 1999:144)

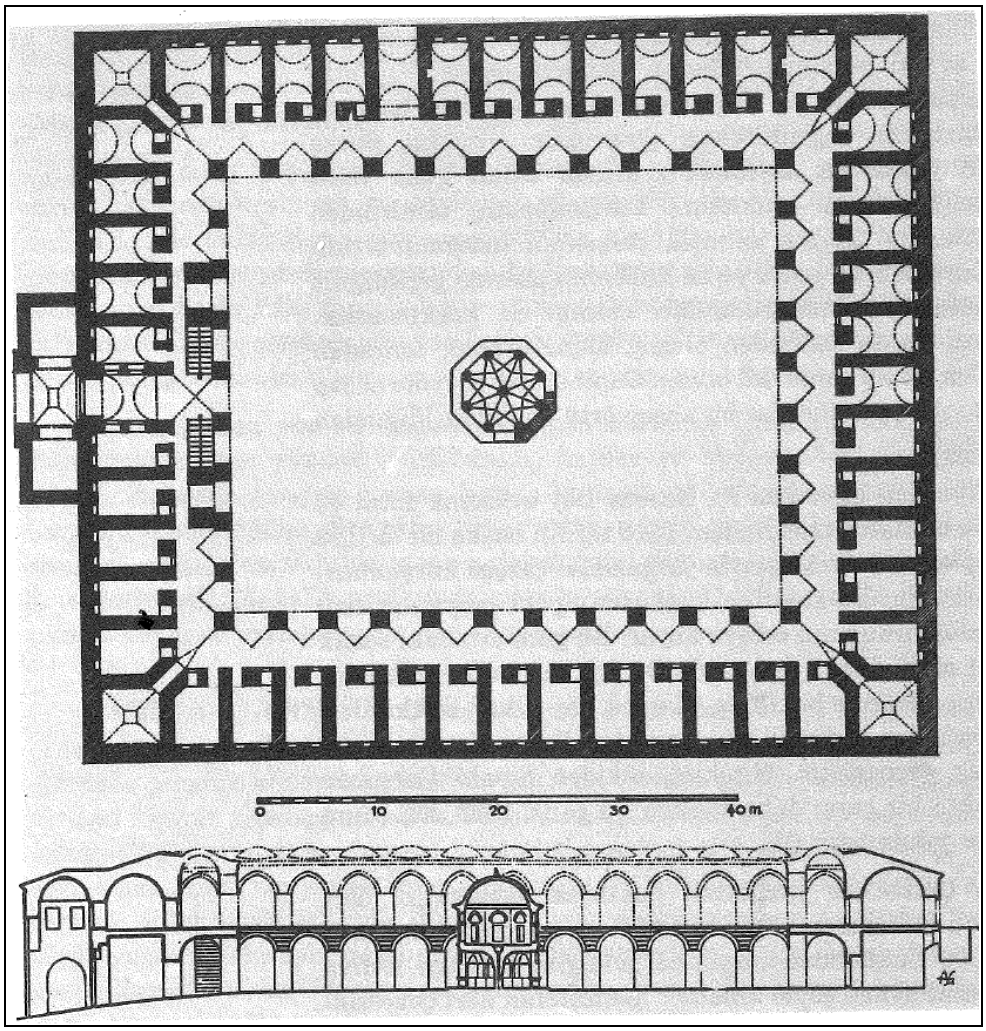
Şekil 3.11. Aksaray Sultan Han'ın planı (Konyalı, 1974)

Osmanlı devrinde şehir hanları, genelde düzgün dikdörtgen olan formlarından sıyrılıp arsa ve yola göre şekil almaya başlarlar. Revaklı avluların arkasında misafirler ve yolcular için mekanlar yapılır ve insan-hayvan barınma yerleri birbirinden tamamen ayrılır. Ayrı mekanlarda ahırlar yapılmaya başlanması han mimarisi açısından önemli bir gelişmedir. Osmanlı dönemi hanlarında sadelik ön plandadır. Cephelerde dükkanlar yer almaya başlamış, böylelikle yapıların dışarıyla bağlantıları artmış ve ticari yönden gelişim başlamıştır. Osmanlı devri han mimarisinde 16. ve 17 yüzyılda iki katlı han yapıları ortaya çıkmaya başlar. İki katlı han cephelerinde yatay ve dikey hatlar çok düzgün ve dengeli olarak ele alınır (Güran, 1978:8-9).

Osmanlı devri şehir hanlarının ilk örnekleri Bursa ve çevresinde inşa edilmiştir. Koza Han, Bursa'da 2. Beyazıd tarafından yaptırılmış ve sağlam kalmış, büyük çaplı yapılardandır (Şekil 3.12). Yeni Han, Han-ı Cedid isimleri ile de bilinir. Burada ipek

kozası ticaretinin yoğun şekilde yapılıyor olması hanın Koza Han adıyla anılmasına sebep olmuştur. Koza ticareti yapan tüccarlar handa iki oda tutar; birinde ticaretlerini yapıp konaklarlarken diğerinde de mallarını depolarlarmış. Devletin ticari işlerle ilgilenen görevlileri de işlerini bu handa gerçekleştirirlermiş. Han'ın mavi çinilerle süslü kapısı Uzunçarşı'ya açılır (Cezar, 1985:93-97) (Şekil 3.13).

Koza Han, dikdörtgen bir avluda bulunur. Doksan beş adet odası, ortasında küçük bir mescidi ve altında bir şadırvanı bulunur. (Şekil 3.14) (Şekil 3.15) Odaları mağazaya dönüştürülmüştür. Doğusunda "Dış Kozahan" olarak adlandırılan avlulu bir bölümü daha vardır. Burada ahır ve depolar bulunur. Üst katında dükkanlar, alt katında ise kafeteryalar mevcuttur (http://www.kozahan.org/tarihce).

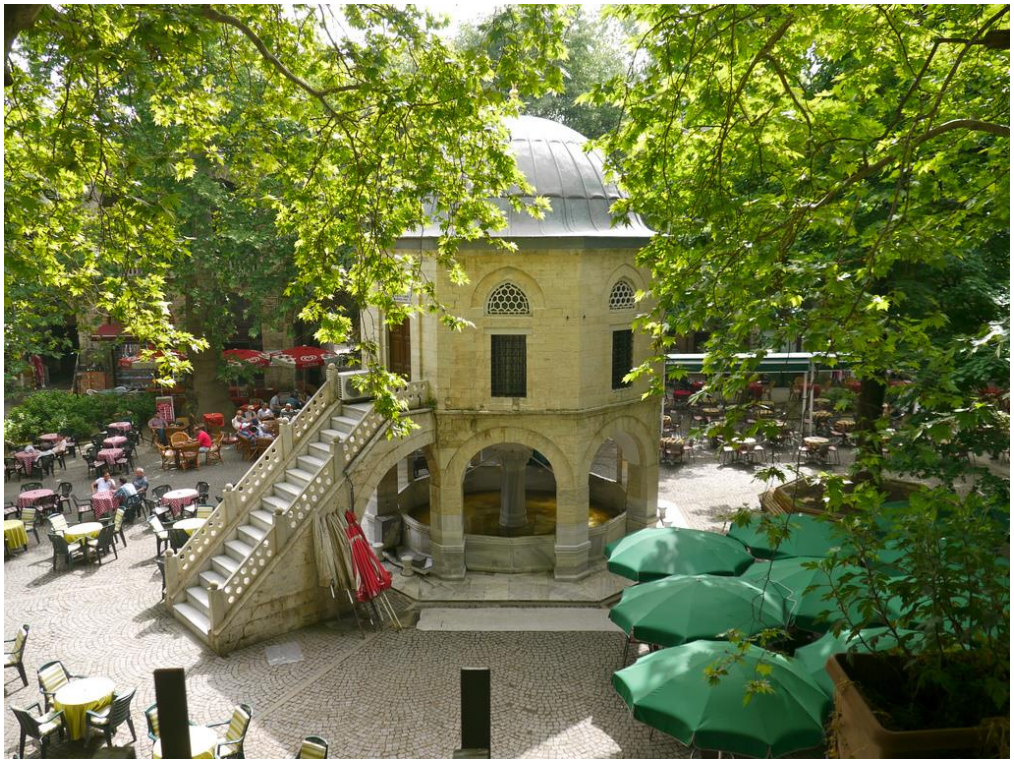

Şekil 3.12. Koza Han zemin kat planı ve kesiti (Cezar, 1985:92)

Şekil 3.13. Koza Han'ın Uzunçarşı'ya açılan kapısı Şekil 3.14. Koza Han'ın içinden bir fotoğraf
http://www.kozahan.org/foto-galeri

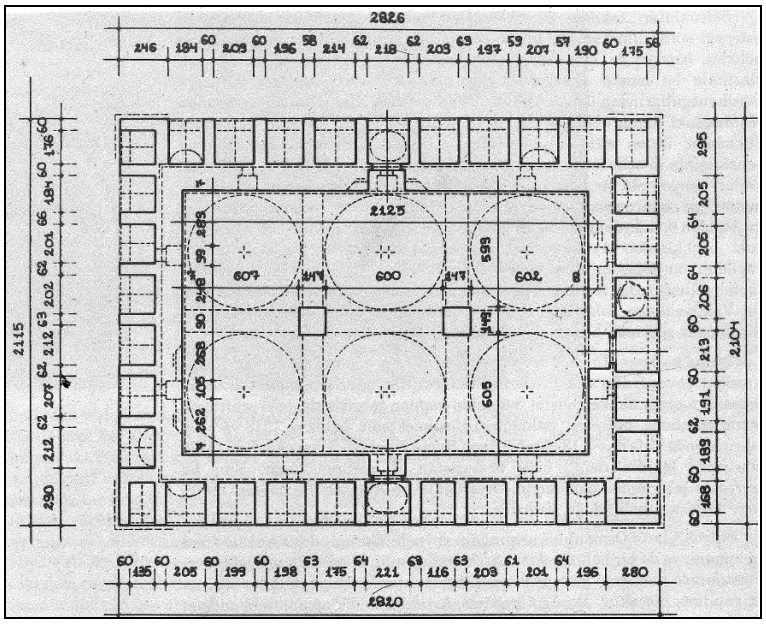
Şekil 3.15. Koza Han'ın şadırvanı/ Köşk Mescit.
http://www.kozahan.org/foto-galeri

Bursa alındıktan sonra Osmanlı han mimarisi 19. yüzyıl sonuna kadar pek bir değişime uğramadan devam etmiştir (Güran, 1978:12).

Bedestenler; kıymetli kumaş, porselen, silah ve mücevher gibi değerli malların ticaretinin yapıldığı kapalı çarsılardır.

Bezzaz kelimesi Arapçada "bez satan" anlamına gelir. Ahmed Vefik Paşa bedesteni "bez satılan bezzaz mahali" olarak tanımlar. Dolayısı ile "bedesten" kelimesinin "bezzazistan" veya "bezistan" kelimelerinden türediği düşünülmektedir. 15. ve 16. yüzyılda çok sayıda, 17. yüzyılda ise daha az sayıda inşa edilmişlerdir. Bedestenler şehrin merkezinde, ahşap- mütevazi gözlerden oluşan dükkanlar arasında kagir olarak inşa edilen ve ticaret bölgesinin çekirdeğini oluşturan yapılardır (Eyice, 1992:302-311).

Anadolu'da yapılmış ve varlığını sürdüren bedesten yapılarının en eski örneklerinden biri, Eşrefoğulları tarafından Beyşehir'de yaptırılmış bedestendir. (Şekil 3.16) Beyşehir Bedesteni moloz taştan, tuğla kubbelidir. Tuğladan iki taşıyıcı ayağı, altı kubbesi, üç kapısı, dört cephesinde de dükkanları bulunur. Duvarları penceresizdir. Işık ihtiyacı aydınlık açıklıklarından sağlanır. Bedestenlerin yaygınlaşmaları Osmanlı döneminde olmuştur. Türk şehirlerinde bedesten özellikleri 15. ve 16. yüzyıllarda belirginleşir. (Cezar,1985:214-217).

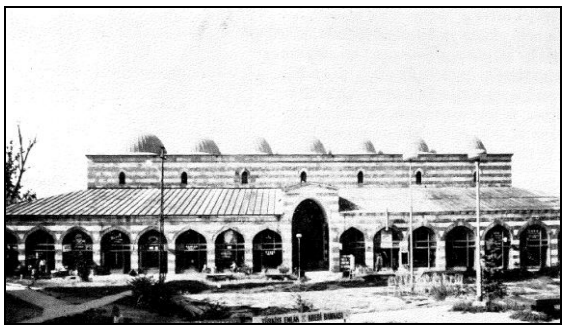

Şekil 3.16. Beyşehir Bedesteni Planı (Cezar,1985:213)

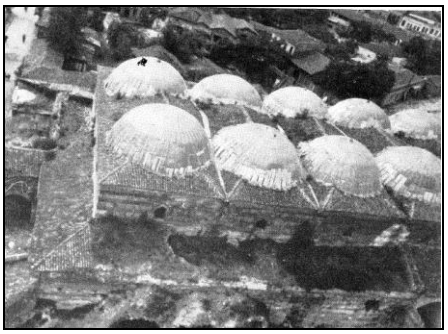
Osmanlı döneminde ticaret, bedestenler etrafında dönerdi. Bedestenlerin çevresine ahşap-pratik malzemeden dükkanlar ve bazen de ticaret hanları inşa edilirdi. Böylece bedesten, şehrin ticaret merkezi haline gelirdi. Bedestenler o dönem, ahşap

dükkanların yangınlarda hızla yok olması sebebiyle, kagir ve sağlam olarak yapılmışlardır. Bu özellikleri ile de tüccarların ve esnafın kasalarının, evrakların, defterlerin, esnaf ve zanaat loncalarının belgelerinin, değerli malların korunduğu bir iç kale vazifesi görürlerdi. Bedestenlerin demirli sağlam kapıları, az sayıda ve yüksekte yer alan pencereleri bulunur. Bu pencerelerden ışık alırlar. Bina içleri kare payelere dayanan tuğla kemerlerle bölümlere ayrılmış ve üzerleri tuğla kubbelerle örtülmüştür (Eyice, 1992:302-311).

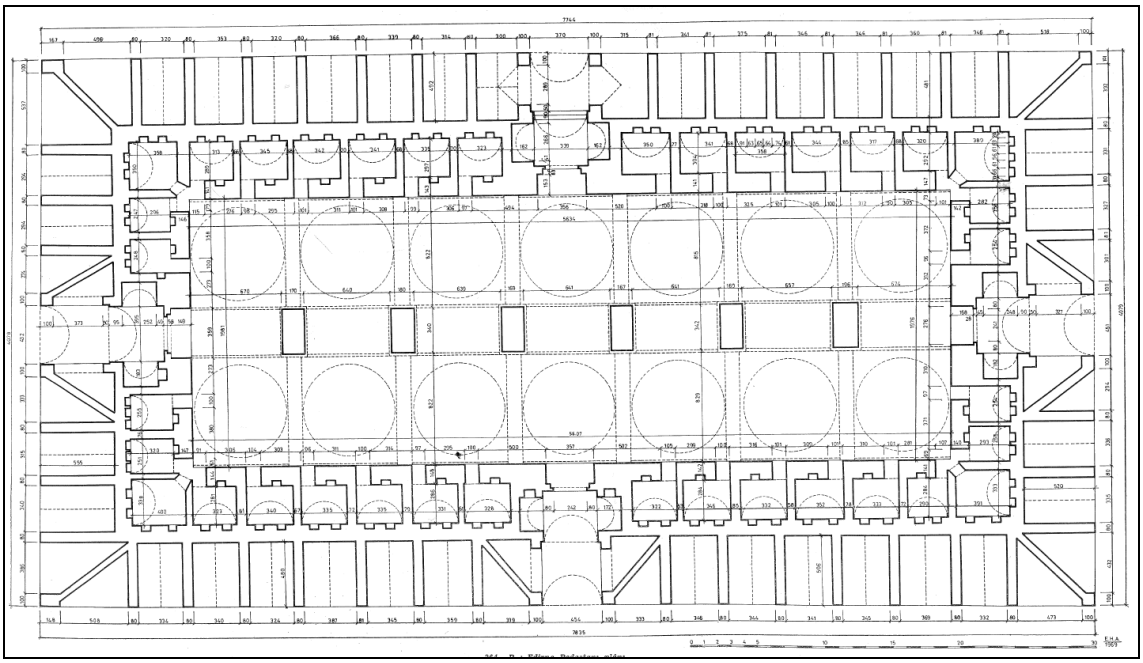
Osmanlı dönemi bedestenlerine örnek olarak Edirne Bedesteni verilebilir. (Şekil 3.17, Şekil 3.18) Çelebi Sultan Mehmet döneminde yaptırılmış olan Edirne Bedesteni'nin iç ölçüleri 56,30x19,80 m, dış ölçüleri 40,80x78,35-77,50 m'dir. 4,80x 3,70-3,40 ölçülerinde altmış adet dükkanı vardır. (Şekil 3.19, Şekil 3.20) Dört yönde de iç mahzeni bulunur. Bu mahzenler 3,50x3 metre boyutlarında ve otuz altı adettir. Kemerleri tuğla, iç ayakları kesme taş malzemeden olup duvarları sıvalıdır. Dükkanların ayak kısımları dörtlü ve altılı tuğla hatıl ve kesme taş malzemeden yapılmıştır. Tonozlarda havalandırma delikleri bulunur. İstanbul'daki yirmi kubbeli bedestenlere öncülük eden Edirne Bedesteni'nin 1940'lı yıllarda üç cephesindeki dükkanların yıkılmış halde olduğu, sadece güney cephede yıpranmış halde birkaç dükkan bulunduğu, mahzen çatılarını oluşturan kemerlerin yok olduğu rapor edilmiştir. 1948'de orta kısım, sonraki yıllarda da dükkan ve tonozlar tamir edilmiştir (Ayverdi, 1972:162-163).

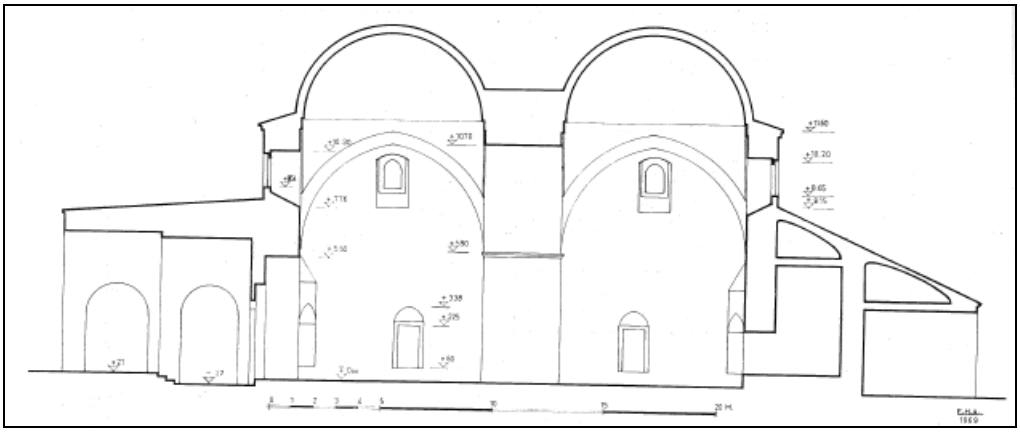
Şekil 3.17. Edirne Bedesteni görünüş

Şekil 3.18. Edirne Bedesten 1947 yılı (Ayverdi, 1972:161-163)

Şekil 3.19. Edirne Bedesteni planı,1969 (Ayverdi, 1972)

Şekil 3.20. Edirne Bedesteni 1969 yılında hazırlanmış kesiti. (Ayverdi, 1972:162)

M. Cezar kitabında bedestenleri mahzenli bedestenler, dıştan dükkanlı bedestenler, arasta bedestenler, arastalı bedestenler, kat bedestenleri ve sade tek hacimli bedestenler olarak altı tipe ayırır. Arastalı bedesten hem bedesten hem arasta bölümlerinden oluşur. Arasta ya bedestenin etrafını çevirir ya da bedestenin yanında yer alır. Bazen bir han yapısı da bu yapılar ile birlikte planlanıp uygulanır. Cezar, Ankara Mahmud Paşa Bedesteni'ni "Arastalı Bedestenler" başlığına dahil eder. (Cezar,1985:221).

Osmanlı dönemi arastalarının incelendiği bir diğer makalede arasta binalar; 'Bir Ticari Merkezde Bulunan Arastalar' ve 'Karma ya da Bir Külliyenin Parçası Olarak Arastalar' olmak üzere iki başlığa ayrılır. 'Bir Ticari Merkezde Bulunan Arastalar'

kendi içinde ‘Diğer Birimler ile Birleşen Arastalar’ ve ‘Arasta Tipi Yapılar’ şeklinde ikiye ayrılmıştır. Diğer Birimler ile Birleşen Arastalar’da arasta, başka bir ticari bina ile birleşir. Yani iki ticari bina kombinasyonu vardır. Bir arasta bir han veya bir bedesten ile kombine edilebilir. Ankara’daki Mahmud Paşa Bedesteni makalede bu başlık altında incelenir. Bu örnekte de arasta, bedesteni dört cephede sarmaktadır (Aksulu, 2001:1-10).

BÖLÜM 4. ANADOLU MEDENİYETLERİ MÜZESİ

Anadolu Medeniyetleri Müzesi tarihi ve mimari açıdan büyük önem arz eden iki yapı olan Mahmud Paşa Bedesteni ve Kurşunlu Han üzerinde yapılan dönemsel müdahaleler ve restorasyonlar sonrasında, her iki yapı kullanılarak kurulmuş bir müzedir. (Şekil 4.1)

Müzede bu bölgede yıllar boyunca yaşamış pek çok uygarlık, kronolojik olarak ilk yıllardan günümüze doğru sıralanacak şekilde sergilenmektedir. Paleolitik Çağ, Neolitik Çağ, Kalkolitik Çağ, Erken Tunç Çağı, Asur Ticaret Kolonileri Bölümü, Hitit Bölümü, Frig Krallığı, Urartu Krallığı gibi dönemlere ait pek çok kıymetli esere ev sahipliği yapan, 1921 yılında kurulup bu yıl 96. yaşını kutlayan Anadolu Medeniyetleri Müzesi; 1997 tarihinde İsviçre'nin Lozan kentinde "yılın müzesi" ödülünü almıştır.

Şekil 4.1. Anadolu Medeniyetleri Müzesi Genel Görünüm
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi Arşivi)

Şekil 4.2. Han ve Bedesten'in bahçeden görünüşü, 2017

4.1. Müzenin Konumu

Anadolu Medeniyetleri Müzesi Ankara Kalesi'nin güneybatısında, Atpazarı semtinde, Hanlar Bölgesinde bulunan Mahmud Paşa Bedesteni ve Kurşunlu Han'a yeni işlev verilerek oluşturulmuştur. İdari bina olarak kullanılan Han, müze olarak kullanılan Bedesten ile büyük ve ortak bir bahçe içerisinde yer alır (Şekil 4.2).

Ankara'nın 'kale' olarak bilinen bölgesinde, dar taş döşemeli yollardan ulaşılan müzenin girişi bahçeye açılan büyük bir kapıdan sağlanır. Güvenliği geçip bu kapıdan girildiğinde misafirleri, bahçenin ortasına yerleştirilmiş bir kartal heykeli karşılar (Şekil 4.3).

Müzenin çimlerle ve ağaçlarla süslü yemyeşil bahçesi çok sayıda ve farklı ebatlarda pitoslar, kafası olmayan insan heykelleri, aslan heykelleri ve steller ile bir açık hava sergisine dönüştürülmüştür.

Dış sergilemede en çok göze çarpan eser devasa boyutları ve heybetli görüntüsü ile fasıllar Hitit anıtıdır. Üzerinde yer alan bilgi panosuna göre bu anıt stelin aslı, Konya Beyşehir'de bulunmuştur. Burada sergilenen onun trakit taşından yontulmuş aynı renk ve aynı ölçülerde bir kopyasıdır.

Müze bahçesinde ziyaretçilerin bu güzel ortamda dinlenip etrafı izleyebilecekleri yüksekçe bir noktada kafe bulunur. Bahçede yer yer oturma alanları, banklar, hediyelik eşya satış alanı ve wc birimleri yer almaktadır. Bahçe zemini taş döşemelidir. Han'ın ana giriş eyvanının karşısında müze çalışanları için bir otopark tasarlanmıştır. Yolu

otoparka bağlayan otomatik garaj kapısından araç giriş-çıkışı sağlanmaktadır (Şekil 4.4).

Şekil 4.3. Müze ve Bahçesinin dışardan görünüşü, 2017

Şekil 4.4. Müze çalışanları için tasarlanmış otopark, 2017

4.2. Müzenin Tarihçesi ve Kuruluş Dönemi

Büyük Millet Meclisinin ilk yıllarında dönemin Kültür Dairesi ile üst düzey yöneticilerin talebi üzerine Ankara'da bir Eski Eserler ve Tarih Müzesi kurulması düşünülmüş, bu amaçla Anadolu'dan eser toplama işlerine başlanmıştır. Atatürk'ün de telkiniyle bir Eti Müzesi kurulması fikri ortaya çıkmıştır. Bu dönemde taş eserler Augustus Mabedi'nde muhafaza edilmekteydi (Şekil 4.5). Eti Müzesi'ni kurmadan evvel eserler çoğaldığı için bir müzeye gereksinim duyulmuş, müzeye uygun yer aranırken o dönemde belediye deposu olan Akkale uygun görülerek boşaltılmış, Asar-ı

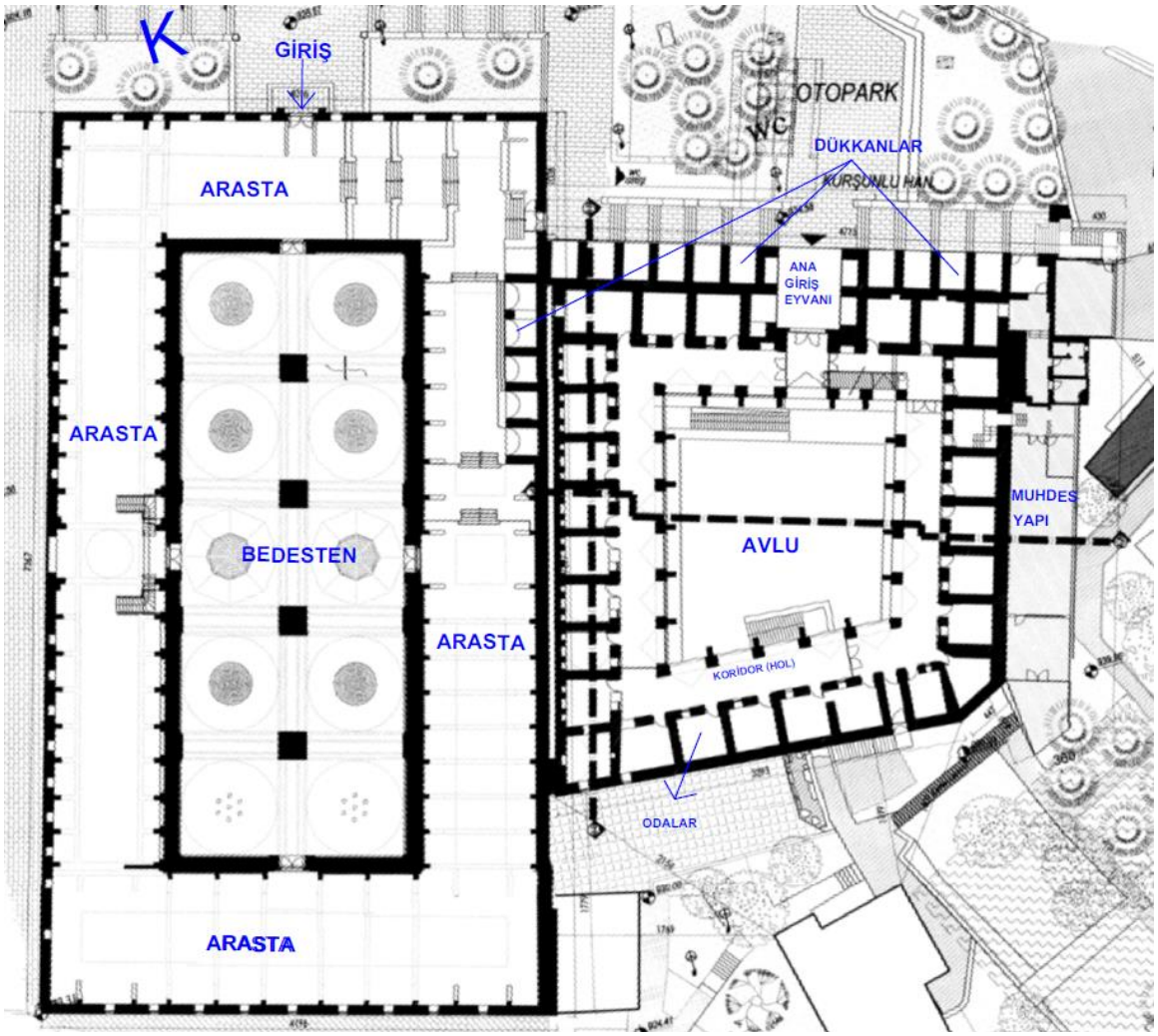
Atika Müzesi denilen, Etnoğrafya ve Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin çekirdeğini oluşturan bu ilk müze, dönemin Kültür Müdürü Mübarek Galip Bey döneminde 1921 yılında burada kurulmuştur. Akkale 1948 yılına kadar müze olarak kalmıştır. Kuruluşundaki resmi adı Asar-ı Atika Müzesi iken, Mahmud Paşa Bedesteni'ne geçilince, adı Arkeoloji Müzesi olarak değiştirilmiş, 1968'e kadar aynı isimle anılmıştır. Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Hitit eserlerini tanıttığı için de Hitit Müzesi (Eti Müzesi) isimleri ile de tanınmaktadır (Bayburtluoğlu, 1991:96,98,100).

Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü Hamit Zübeyr Koşay'ın dönemin Maarif Vekili Saffet Arıkan'a ilettiği Mahmud Paşa Bedesteni ve Kurşunlu Han'ın onarılması ve müze binası olarak kullanılması önerisi kabul görmüş ve bu iş için bütçeden 50.000 TL ayrılmıştır. Bedesten onarım projesi Y. Mimar Macit Kural, uygulama işi ise Y. Mimar Zühtü Bey tarafından yapılmış ve Bedesten, müze haline getirilmiştir. (Şekil 7.14) Arasta kazılardan çıkan küçük eserlerin teşhirine ayrılmıştır. Han onarıldıktan sonra idare kısmı, laboratuvar, depo, kütüphane, konferans salonu olarak kullanılmıştır. Bodrumdaki ahırlar onarılmış ve teşhire konmayan eserlerin deposu haline getirilmiştir (Koşay, 1979:310-311).

Müzede sergileme çalışmalarında etkin rol oynayan Hititolog Guterbock, 1946 yılında yayımlanan '**Ankara Bedesteni'nde Bulunan Eti Müzesi Büyük Salonunun Kılavuzu'** adlı eserinde Kurşunlu Han ve Mahmud Paşa Bedesteni'nin müze haline getirilmesi süreci hakkında önemli bilgiler vermektedir: Ankara'da merkezi bir Eti Müzesi kurulması fikrini ilk telkin edenin Atatürk olduğunu, Türkiye'nin Eti anıtları bakımından zenginliğinin ve bu memleketin tarihine karşı uyanan ilginin bu işi yapmaya sebep olduğunu, müzenin kurulması için ilk çalışmalara ülkenin her tarafından toplanan Eti sanat eserlerinin Ankara'ya getirilmesi ile başlandığını fakat istenildiği gibi bir müze binası için uzun zaman harekete geçilmediğini ve daha epey bir zaman büyük modern bir müze binası yapılamayacağından Müzeler İdaresinin Bedesteni bir Eti Müzesi olarak tamir ettirmeye karar vermesinin çok isabetli bir çözüm olduğunu, bu şekilde hem Ankara'nın tarihi bir yapısının kurtarıldığını hem de müze için uygun büyük bir bina kazanıldığını belirtmiş ve müze bitirildiği zaman Anadolu'nun tüm klasik öncesi buluntularını kapsayacağını, eti çağının bu uzun zaman içinde en önemlisi olduğunu, müzede teşhir edilen eserlerin çoğunun Eti kültürüne ait olduğunu yeni müzeye Eti Müzesi denilebileceğini belirtmiştir (Guterbock, 1946:3-11).

Şekil 4.5. Akkale'deki ilk müze kurulmadan önce taş eserlerin muhafaza edildiği Augustus Mabedi (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Arşivi)

Şekil 4.6. Tez içinde bahsi geçecek mekanların yerlerini gösterir çizim, 2017
-Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünden alınan rölöveler (Hassa Mim. Müh. İnş. Ve Tic. Ltd. Şti., Proje Müellifi: Muharrem Hilmi ŞENALP) altlık olarak kullanılmıştır.

BÖLÜM 5. KURŞUNLU HAN

5.1. Konum ve Tarihçe

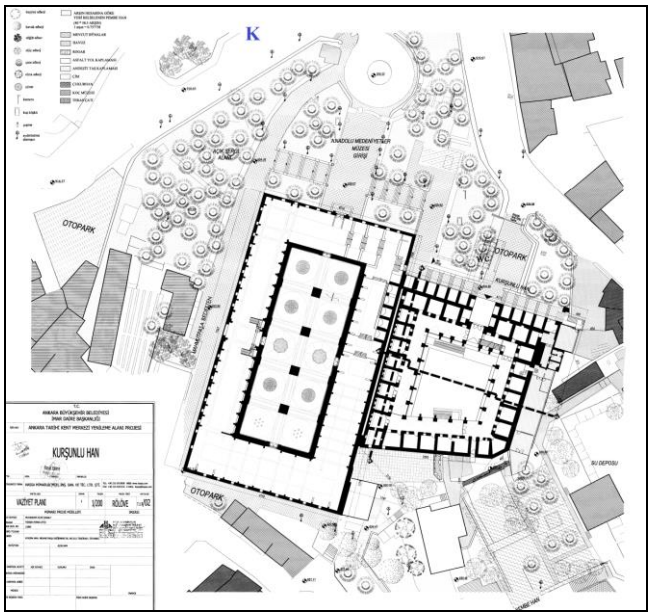
Kurşunlu Han, Ankara Kalesi'nin güneybatısında, Atpazarı semtinde Mahmud Paşa Bedesteni ile bitişik yapılmış olup günümüzde müzenin idari binası ve deposu olarak kullanılmakta olan bir Osmanlı dönemi yapısıdır (Şekil 5.1).

Fatih dönemi baş vezirlerinden Mehmet Paşa'nın İstanbul Üsküdar'daki imaretine vakıf olarak yapılmıştır (Bayburtluoğlu, 1991:97).

1949 yılındaki onarımda II. Murat'a ait sikkeler bulunmuş, bu durum Han'ın 15. yy'ın ilk yarısında var olduğuna kanıt olmuştur (Ülgen, 1953: 72).

Kurşunlu Han döneminin en işlek hanlarındandır. Mahmud Paşa Bedesteni'ne bitişik olması, kente gelen tüccarların ticaret ve konaklama ihtiyaçlarının bir arada görülmesine imkan vermesi o dönem hanlarının arasında tercih sebebi olmasını sağlamıştır.

Yapım tekniği Mahmud Paşa Bedesteni ile benzerlikler göstermektedir. Bu da Han'ın Bedesten ile aynı dönemde yapılmış olabileceği fikrini doğurmaktadır.

Şekil 5.1. Kurşunlu Han Vaziyet Planı(Rölöve)
-Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünden alınan rölöveler (Hassa Mim. Müh. İnş. Ve Tic. Ltd. Şti., Proje Müellifi: Muharrem Hilmi ŞENALP) altlık olarak kullanılmıştır.

5.2. Plan Özellikleri

Kareye yakın yamuk şeklinde bir plana sahip, yığma bir yapıdır. (Şekil 7.3, Şekil 7.4, Şekil 7.5) Ortada bulunan avluyu revaklar sarar (Şekil 7.41). Revakların arkalarında Han'ın odaları bulunur (Şekil 7.37). Avlunun üstü özgünde açıkken, günümüzde kapatılmıştır (Şekil 5.17).

Han, iki katlı olup güney ve batı yönlerine denk gelen L seklinde eskiden ahır olarak kullanılan bir bodruma sahiptir. (Şekil 7.6) Eğimli araziye inşa edilmeleri sebebiyle Han, Mahmud Paşa Bedesteni'nden hayli yüksekte kalmaktadır. (Şekil 7.7)Pencereleri az sayıda ve küçük ebatlıdır.

Yapının günümüzdeki durumu incelendiğinde; ana giriş eyvanının içinde bulunan Han'ın taş kemerli büyük kapısından girildiğinde küçük bir geçiş alanına varılır. Solda birinci kata çıkış merdiveni bulunur (Şekil 7.26 ve Şekil 5.7). Merdivenin yanından zemin kat odalarına geçiş vardır. Sağ tarafta kalan zemin kat odalarına açılan koridor ise kapı ile kapatılmış durumdadır. Tam karşıda Han'ın avlusunun giriş kapısı bulunur.

Avluda kuzeyde beş, batıda beş, doğuda dört, güneyde dört, köşelerde de toplamda dört adet olmak üzere yirmi iki adet taş ayak bulunur. Bu taş ayakların önünde destekleyici ahşap ayaklar vardır (Şekil 5.18). Revaklar yuvarlak kemerli, dikdörtgen taş ayaklı ve tuğla hatıllıdır (Şekil 7.36, Şekil 7.37, Şekil 7.38, Şekil 7.40).

Revakların taş ayakları, kemer yüksekliğine kadar iki sıra tuğla hatıllı ve derzlidir. Zemin kat revaklarının bir kısmı kapatılmıştır (Şekil 7.36). Avluda kuzeybatı ve güneydoğuda üstleri güvenlik sebebiyle kapatılmış, iki tane merdiven bulunur. Bodrum kata buradan inilir (Şekil 5.8).

Bodrum kat derinliği oda ve revak genişliklerinin toplamı kadardır (Ayverdi, 1973: 38).

Ahırın üstü beşik tonoz ile örtülüdür. Arazideki eğim farklılıkları sebebiyle güney kanat bir miktar dışa doğru açılmıştır (Bayburtluoğlu, 1991:97).

Zemin katta oda sayısı Ali Saim Ülgen'e göre yirmi sekizdir (Ülgen, 1953:75). Sonraki yıllarda incelemelerde bulunan Ekrem Hakkı Ayverdi, yirmi yedi oda

bulduklarını, yirmi sekizinci odanın da muhtemelen doğu tarafındaki bir dükkana ilave edilmiş ufak bir alan olabileceğini belirtmiştir (Ayverdi, 1973:38).

Zemin kat odalarının bir kısmı günümüzde depo olarak kullanılmaktadır. Odalarda revaklara doğru açılan birer kapı ve birer pencere vardır (Şekil 5.9 ve Şekil 5.13).

Birinci kat oda sayısı otuzdur. Üst kat doğu cephede özgün halde, köşe odalarla birlikte sekiz adet oda bulunur. Bunlardan dört tanesinin duvarları yıkılıp mekanlar birleştirilmiştir.

Birinci katta; idari birimler, müdür ve müdür yardımcısı odaları, arkeolog ve müze araştırmacısı odaları, konferans salonu, tablet seksiyonu, Raci Temizer İhtisas Kütüphanesi, müze bilgi ve işlem odaları, çay ocağı ve wc birimleri bulunur.

Odaların bir kısmının özgün halde de dışarıya açılan pencereleri vardır. Hol ve odalar tamamen sıvalıdır (Ayverdi, 1973:47).

> Ali Saim Ülgen makalesinde; "Han odalarının ve bina merkezindeki avluyu çerçeveleyen iki katlı revakların dairevi kemerli, bir cepheli ve karşılıklı birbirini kesen ve basık tonozlarla örtülmüş olduğu bina duvarlarında hala görülen izlerden anlaşılmaktadır" (Ülgen, 1953:75) diyerek Han odaları, revaklar, kemerler ve tonozlar ile ilgili bilgi vermektedir.

Birinci katta revakların altında araştırmacıların oturup çalışabileceği masa ve sandalyeler bulunmaktadır. Koridor boyunca yer yer eğitim amaçlı taklit obje vitrinleri ve taş eserler yerleştirilmiştir.

M. Cezar Han'ın mescidinin, birinci katta, kuzey cephede, dışa çıkıntı yapan giriş eyvanının üstüne denk gelen oda olabileceğini, Han'ın en büyük odası olan bu odanın güney duvarındaki nişin de mihrab nişi olabileceğini ifade eder (Cezar, 1985:277). Han'da ve Bedesten'de özgün halde de bulunan herhangi bir sıhhi tesisata rastlanmamıştır. Sadece güney duvarının arkasındaki moloz yığınları kaldırılırken burada genişçe bir kanalizasyon tertibatına rastlanmıştır. Bu alanın (Han'ın zemin katında ve Bedesten'in arka kapısı ile komşudur) tuvalet tesisatı için uygun olması sebebiyle, her iki yapı tarafından kullanılan tuvaletlere ait olabileceği düşünülmüştür (Ülgen, 1953:76).

Şekil 5.2. Avlu ve revaklar onarım öncesi, 1932
(Vekam arşivi)
(http://cdm21054.contentdm.oclc.org/cdm/singleitem/collection/FKA/id/1403/rec/2)

Şekil 5.3. Kurşunlu Han'ın avlusu ve revakları
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi Arşivi)

5.3. Cephe Özellikleri

5.3.1. Kuzey cephe

Kuzey cephe Han'ın ana giriş eyvanının bulunduğu, dükkanların yan yana sıralandığı cephedir. Han, meyilli arazi üzerine yapılmış olup, dükkanların kemer yükseklikleri de bu meyile uyum sağlayarak kademe kademe yükselip alçalır. (Şekil 5.4, Şekil 7.8, Şekil 7.9, Şekil 7.10, Şekil 7.11) Ana giriş eyvanına karşıdan bakıldığında solda beş, sağda altı adet dükkan olduğu görülür. Yuvarlak tuğla kemerli,

beşik tonozlu olan bu dükkanların içinde pitoslar, steller, taş eserler ve heykeller sergilenmektedir.

Cephe örgüsü yatay konumda bir sıra taş bir, iki ya da üç sıra tuğla şeklinde almaşık düzendedir. Arada dikey şekilde yerleştirilmiş küçük ebatlı tuğlalar da bulunur.

Han'ın kuzey cephesinin hemen önünde Bedesten ile Han'ın bağlantısını sağlayan merdivenler bulunur (Şekil 7.15, Şekil 7.16).

Şekil 5.4. Kuzey Cephe, 2017

5.3.2. Güney cephe

Güney cephede zemin katta bir adet tuğla kemerli kapı ile iki adet lokmalı demir parmaklıklı, taş söveli, kemerli pencere bulunurken; birinci katta dokuz adet pencere bulunur. Bu pencerelerden sekiz tanesi lokmalı demir parmaklıklı, taş söveli, kemerli olup, bir tanesi (en doğuda olanı) taş söveli ve kemersizdir. Bodrum katta iki adet kemerli ve lokmalı demir parmaklıklı pencere, biri büyük biri nispeten daha küçük iki adet kemerli kapı bulunur. (Şekil 5.5) (Şekil 7.22).

Zemin katta bulunan tuğla kemerli kapı, bahçeyle bağlantıyı sağlayan merdivene açılır. Bu merdivenin özgün olup olmadığı hususunda herhangi bir belgeye ulaşılamamıştır (Şekil 7.21).

Şekil 5.5. Han'ın güney cephesi
(Başkan, Ç. ve Başkan, S. 2010: 28-29)

5.3.3. Doğu cephe

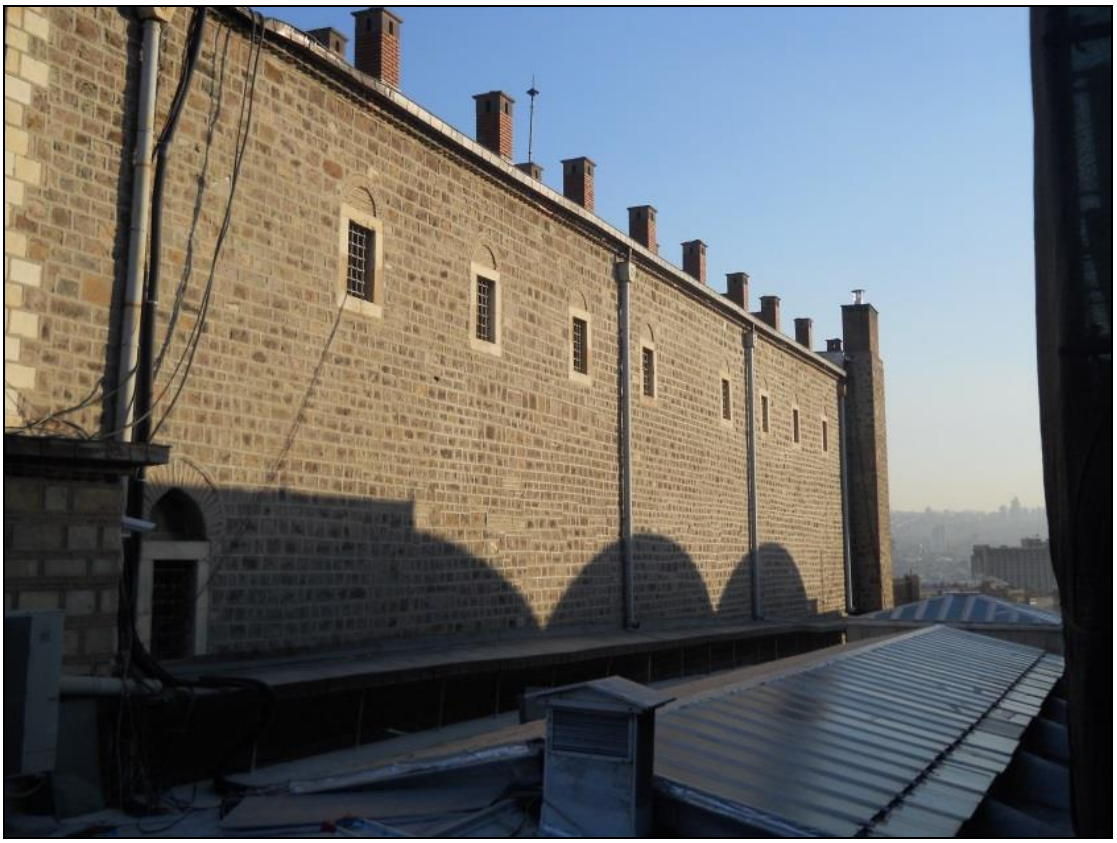
Doğu cephesi, bir dönem laboratuvar olarak kullanılan muhdes yapıya bitişik olan cephedir.

Özgün halde doğu cephesinde dokuz dükkanı vardır (Ülgen, 1953:74; Ayverdi, 1973: 38). Ancak onarımlarda bu dükkanların yerine laboratuvar yapılmıştır.

5.3.4. Batı cephe

Han, batı cephede bedesten ile komşudur (Şekil 5.6).

Zemin kat, kuzeybatı ve güneybatı köşe odalarında revağa açılan pencere olmadığından bu odaların cephe pencereleri özgün olabilir (Başkan, Ç. ve Başkan, S. 2010:12).

Şekil 5.6. Han'ın batı cephesi
(Başkan, Ç. ve Başkan, S. 2010: 27)

5.4. Mimari Öğeler

5.4.1. Merdivenler

Han'ın içinde bulunan merdiven taş malzemeden olup Han'a girişin sağlandığı ana giriş eyvanından sonraki küçük geçiş alanının sol tarafındadır ve birinci katın koridoruna çıkmaktadır (Şekil 5.7).

Plan özelliklerinde anlatıldığı gibi; avluda kuzeybatı ve güneydoğu yönlerde, bodrum kata inen, üstleri kapatılmış, iki adet merdiven bulunur (Şekil 5.8).

Şekil 5.7. İdare katına çıkış merdiveni, 2017

Şekil 5.8. Avluda bulunan ve üstü kapatılan bodruma iniş merdiveni, 2017

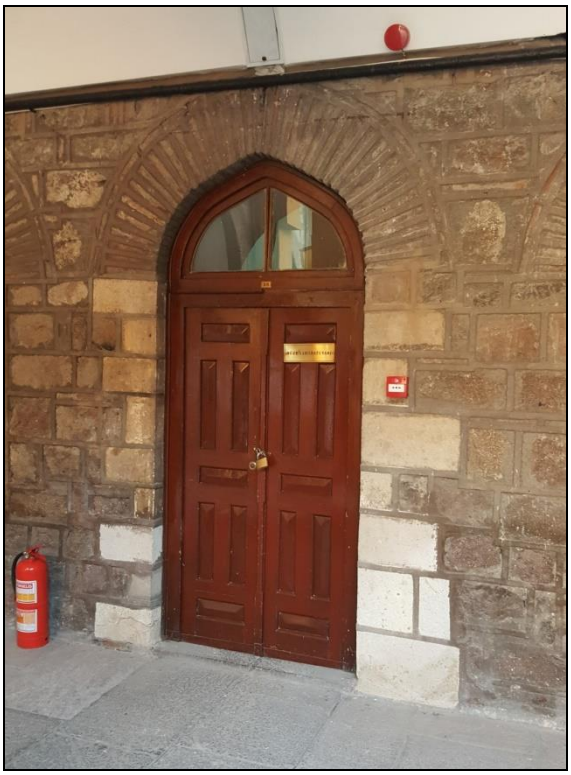
5.4.2. Kapılar

Zemin katta yirmi yedi adet tuğla kemerli, ahşap doğramalı oda kapısı bulunur. Bu kattaki oda kapıları, genelde sivri kemerli olmalarına rağmen aralarında yuvarlak kemerli olanları da vardır.

Birinci katta yirmi dokuz adet çift kanatlı ve yuvarlak tuğla kemerli kapı bulunur (Şekil 5.10). Revaklara bakan pencere ve kapılar, ışık alarak odalardaki aydınlanma ihtiyacını karşılar.

Girişleri avludan sağlanan odaların kapı ve pencere alınlıkları özgünde yatay tuğlalıdır (Envar Mimarlık, 2010).

Kapı kemerleri yıktırılıp kapıların kemerleri yükseltilmiş olduğundan, oda kapılarının yükseklikleri özgün yüksekliklerden farklıdır (Ayverdi, 1973:47).

Şekil 5.9. Zemin kat oda kapısı, 2017

Şekil 5.10. Üst kat oda kapısı, 2017

5.4.2.1. Giriş eyvanı ve giriş kapısı

Han'a giriş beşik tonozlu büyük portalden sağlanır. İçerisinde karşılıklı ikişerden olmak üzere dört adet dükkan bulunan portal, tezde "ana giriş eyvanı" olarak ifade edilecektir (Şekil 7.29). Ana giriş eyvanı tuğla kemerlidir ve özgün şekliyle korunabilmiştir (Şekil 7.27, Şekil 7.28). Bu eyvanın içindeki dükkanlardan ikisi taş eser teşhirine ayrılmış iken diğer ikisi güvenlik ve danışma birimi olarak kullanılmaktadır (Şekil 5.11, Şekil 5.12). Eyvandan girince tam karşıda Han'ın kemerli giriş kapısı bulunur.

Şekil 5.11. Ana giriş eyvanındaki danışma ve güvenlik birimleri 2017

Şekil 5.12. Ana giriş eyvanında bulunan ve restore edilen dükkanlar, 2017

5.4.3. Pencereler

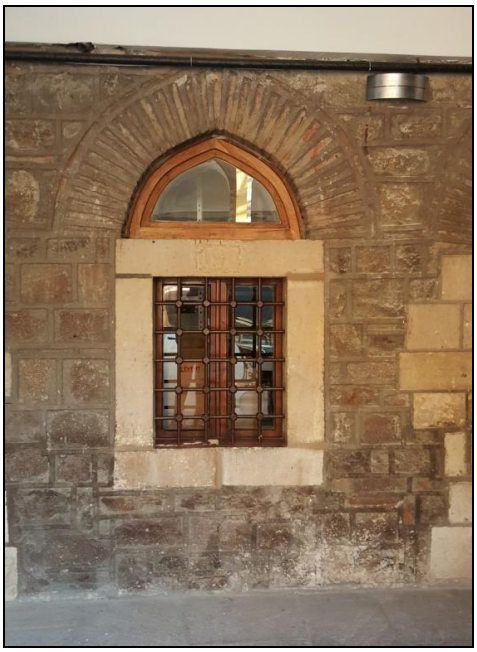
Kuzey cephede üç tane lokmalı demir parmaklıklı, taş söveli pencere bulunur. Kuzey cephe pencerelerinden sadece ana giriş kapısının hemen üstünde yer alanı, tuğla kemerlidir. Diğerlerinde kemer bulunmaz.

Güney cephede iki tanesi bodrum kat, iki tanesi zemin katta olmak üzere on üç adet pencere bulunur.

Batı cephede; öne doğru çıkıntı yapan ana giriş eyvanının batı duvarında bulunan pencereyle birlikte on adet pencere bulunur.

Pencereler taş söveli, küçük ebatlı ve dikdörtgen şekillidir. Zemin katta yirmi bir adet lokmalı demir parmaklıklı, taş söveli, tuğla kemerli revağa açılan pencere, birinci katta dokuz adet lokmalı demir parmaklıklı revağa açılan pencere bulunur (Şekil 5.13, Şekil 5.14).

Pencerelerin özgün hallerinde de tuğla kemerli ve tuğla alınlıklı oldukları kaynaklarda ifade edilmektedir (Başkan, Ç. ve Başkan, S. 2010:9).

Şekil 5.13. Zemin katta bulunan ve revağa açılan oda penceresi, 2017

Şekil 5.14. Birinci katta bulunan ve revağa açılan oda penceresi, 2017

5.4.4. Döşemeler

Zemin kat avlusunda yerler, büyük boyutlu doğal taşlarla kaplıdır. Koridorlar ise genelde kare biçimli taban tuğlası ile döşenmiş, tuğla araları da beyaz renkli derz ile derzlenmiştir. (Şekil 5.15).

Ekrem Hakkı Ayverdi, döşemelerin özgün halinin kare şeklinde tuğla kaplama olduğunu, sonradan kesme taşla kaplandığını ifade eder (Ayverdi, 1973:47).

Şekil 5.15. Üst kat revakları ve revak altındaki döşemeler, 2017

5.5. Malzeme ve Yapım Teknikleri

5.5.1. Duvarlar

Arasta ve Han dükkanlarının yüzlerinde iki sıra tuğla hatıllı lezki taşı ve bazı duvarlarda üç sıra tuğla hatıllı molozumsu kırmızı trahitler kullanılmıştır. Yapının duvarlarında kullanılan molozumsu Ankara taşı madırga ile düzeltilmiştir. Duvar örgüsü, yer yer tuğla hatıllar ile desteklenmiştir. Dış cephe ve sıvasız alanlar 15. yüzyıla özgü hafif kabarık, malalanmış kireç harcı ile derzlenmiş olup duvarlarda hatıl olarak kullanılmış, çürümüş ardıç ağaçlarından kalan delikler bulunur (Ülgen, 1953:76-77). Bu ahşap malzemeler zaman içinde yok olmuştur.

5.5.2. Üst örtü ve örtü öğeleri

Çatısı kurşun kaplı olup, altında iki sıra kirpi saçak bulunur. Su tahliyesi, kirpi saçakların üzerindeki çinko yağmur oluğu ve yağmur boruları ile sağlanır. Bacalar tamamen değişmiştir, özgün değildir (Şekil 5.16).

Ali Saim Ülgen'e göre: Han'ın çatısı Bedesten çatısından daha basit şekillidir. Üst kat odaları ve revak kısımları birbirine paralel tonozlarla örtülmüştür. Bu paralel tonozların düzenleniş şekli ve giriş cephesindeki üçgen şekilli kalkan duvarı, Han'ın beşik çatı tarzında iç avluya ve dış yüzlere doğru iki tarafa meyilli ahşap bir örtüye sahip olduğunu ve bunun da kurşunla kaplandığını ifade eder (Ülgen, 1953:76).

Han, dış yöne doğru meyilli ve kurşun kaplı bir ahşap örtüye sahiptir. Özgün halde üst kat odalarının ve revak kısımlarının tonozları birbirine paraleldir (Ülgen, 1953:76). Revaklar hac tonozlu, odalar ise beşik tonozludur. Özgünde de böyle olduğu kaynaklarda yazmaktadır (Öney, 1971:137).

Şekil 5.16. Orijinal olmayan bacalar ve çatı kaplaması, 2017

Şekil 5.17. Avlu üst örtüsü, 2017

5.5.3. Malzeme

Kurşunlu Han, yapımında Ankara taşı ve tuğla malzeme kullanılarak almaşık örgü sisteminde inşaa edilmiş, yığma bir yapıdır.

Yapının tamirleri sırasında beyaz lezki taşın kullanıldığı kaynaklarda belirtilmektedir (Ayverdi, 1973:38).

Kemer, kubbe ve tonozlarda özgünde 3,5x29x29 cm boyutunda tuğlalar kullanılmıştır. Ali Saim Ülgen'e göre binanın göze çarpan yerlerinde bulunan büyük ve küçük kapı, pencere ve istinad kemerleri tek veya çift merkezli teğet sivri kemer tarzında işlenmiş ise de tali yerlerdekiler yuvarlak şekillidir. Ancak sivri yapıldıkları zaman yer kaplayacak ve yüksekliği artıracak dükkan ve revak kemerleri de yuvarlakça veya sepet kulpu şeklinde yapılmış o kemer veya tonozun fonksiyonu dikkate alınmıştır (Ülgen, 1953:76-77).

Revak, kapı ve pencere kemerlerinde tuğla malzeme kullanılmıştır. Günümüzde birinci kattaki taş ayakların, iki sıra tuğla bir sıra taş olduğu görülmektedir (Şekil 5.19).

Ayverdi, Han'ın zemin katında bulunan taş ayakların 120 cm yüksekliğe kadar kesme taş, daha yukarıda iki sıra tuğla bir sıra taş olduğunu; birinci kattaki ayakların ise tamamen tuğla malzemeden olduğu ifade eder (Ayverdi, 1973:47).

Şekil 5.18. Zemin katta bulunan taş ayaklar, 2017

Şekil 5.19. Birinci katta bulunan taş ayaklar, 2017

BÖLÜM 6. MAHMUD PAŞA BEDESTENİ

6.1. Konum ve Tarihçe

Mahmud Paşa Bedesteni, Ankara'nın merkezinde, Ankara Kalesi'ne ve Atpazarı bölgesine yakın bir konumda yolların kesişiminde bulunur. Etrafta bulunan çeşitli isimlerdeki eski hanların varlığı, bu bölgenin ticaret alanı sınırları içerisinde bulunduğunu ifade eder. Bu alan Sutepe ve Şenyurt mahalleleri arasında kalır (Ülgen, 1953:69).

Fatih Sultan Mehmet'in baş vezirlerinden Mahmud Paşa tarafından yaptırılmıştır. Kitabesi yoktur. İnşa tarihi kimi kaynaklarda 1464-1471 (Ayverdi, 1953), kimilerinde ise 1459-1460 (Ülgen, 1953:69,72) olarak verilir.

16. ve 17. yüzyıllarda sof, tiftik, deri, kundura vs. alım satımının Mahmud Paşa Bedesteni ve çevresindeki hanlarda gerçekleştiği bilinmektedir.

Arazi eğimi yüzünden ilave edilen sıralı küçük dükkanlardan oluşan bodrum kat, eskiden kuyumcular tarafından çarşı olarak kullanılmıştır. Birkaç defa yanması sebebiyle duvarları harap olan Bedesten ve Han, 1881 yangınından sonra ekonomik önemini kaybetmiş ve terk edilmiştir. Ankara'nın başkent ilan edilmesi sonrası şehirde toplanan tarihi eserler için geniş bir alana ihtiyaç duyulmuş ve Bedesten'in tamir edilip müzeye çevrilmesi fikri ortaya çıkmıştır (Ülgen, 1953:72,74).

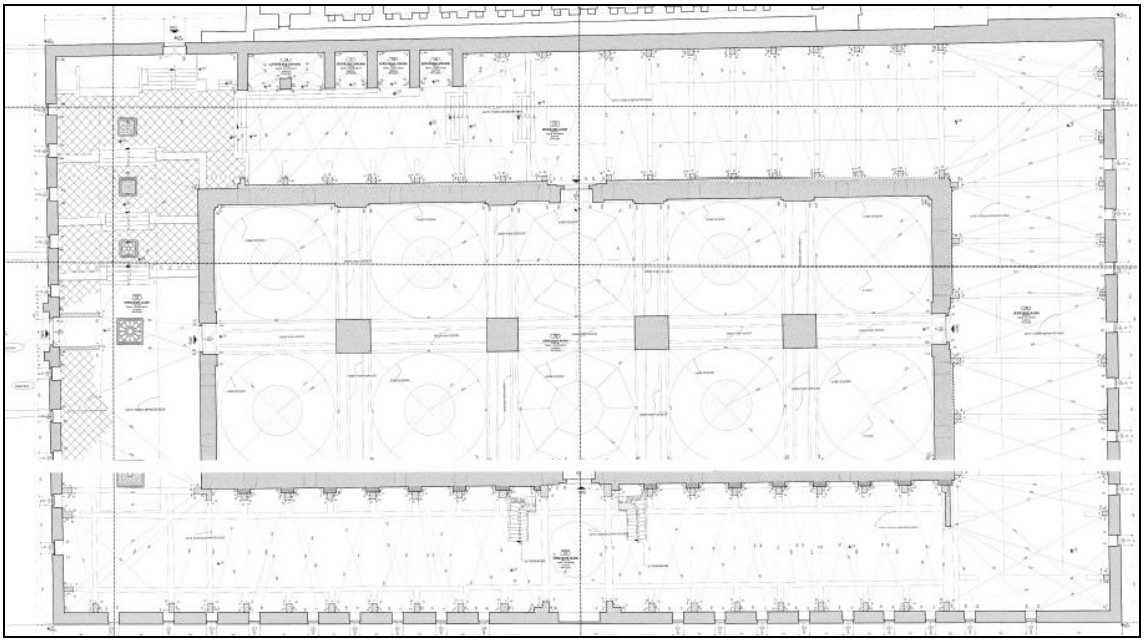
6.2. Plan Özellikleri

Mahmud Paşa Bedesteni, Kurşunlu Han ile yan yana inşa edilmiş, klasik bir 15. yüzyıl Osmanlı dönemi bedestenidir. Ankara Kalesi'ne komşu olup eğimli bir araziye inşa edilmiş büyük bir ticari yapıdır. Ortada on kubbeli Bedesten, Bedesten'in çevresinde dükkanlardan oluşan arasta bulunur. Dikdörtgen şekilli plana sahip bir yapıdır. Dış duvarları taş ve tuğla hatılla almaşık düzende yapılmıştır (Şekil 6.1, 7.46, 7.47, 7.48, 7.49, 7.50, 7.51, 7.52).

Günümüzde arastanın batı kolunda kalan iki adet merdivenle (Şekil 6.5 ve Şekil 6.6) ve batıdaki tuğla kemerli, çift kanatlı, hediyelik eşya biriminin bulunduğu tarafa açılan kapıyla (Şekil 6.20, Şekil 7.88), bodruma giriş sağlanır. Yapının özgün durumunda bodruma girişin nasıl sağlandığına dair bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Wc birimi, Bedesteni Han'a bağlayan kuzey cephe merdivenlerinin alt kısmında yer alır. Özgün değildir.

1546 tarihli Osmanlı Vakıfları Tahrir Defteri'nde, özgünde Bedesten'in Han'ın mescidinden ayrı bir mescidi olduğu: fakat artık bunun mevcut olmadığı belirtilmiştir (Barkan ve Ayverdi, 1970:44).

Şekil 6.1. Mahmud Paşa Bedesteni Zemin Kat Planı (Rölöve)
-Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünden alınan rölöve (Hassa Mim. Müh. İnş. Ve Tic. Ltd. Şti., Proje Müellifi: Muharrem Hilmi ŞENALP)

6.2.1. Arasta

Arastaya giriş kuzeyden tuğla kemerli, demir doğramalı bir kapıdan sağlanır (Şekil 6.18). Arasta, Bedesteni çepeçevre saran bir koridor ve iki yanında sıralanmış beşik tonozlu dükkanlardan oluşur (Şekil 7.56, 7.57,7.58, 7.59, 7.60, 7.61). Günümüzde eser, teşhir alanı olarak kullanılmaktadır. Batı tarafında, Bedesten'e açılan kapının sağında ve solunda bodrum kata inen iki merdiven bulunur.

Bedesten'in yapıldığı alan eğimli olduğundan arastada kuzey ve doğu cephelerde merdivenler bulunur (Şekil 7.54, 7.55). Kuzey cepheden merdivenlerle çıkılan arastanın kuzey doğu köşesinde kafe yer alır. Bu merdivenlerin sağında ve solunda oturma birimleri vardır. Doğu kolda sıralı dükkanlar mevcuttur. Bunlar da içlerindeki vitrinler ile birlikte eser teşhir alanları olarak kullanılmaktadır (Şekil 6.2).

Arastada özgün halde yüz iki dükkan bulunur (Ayverdi, 1973:33; Ülgen, 1953:73).

Şekil 6.2. Bedesten arastası doğu kolu, (2017)

6.2.2. Dükkanlar

Arasta bölümündeki dükkanların çoğu özgün değildir. Son dönem onarımlarında yapılmışlardır. Bu arasta dükkanlarında teşhir vitrinleri bulunmaktadır (Şekil 7.66).

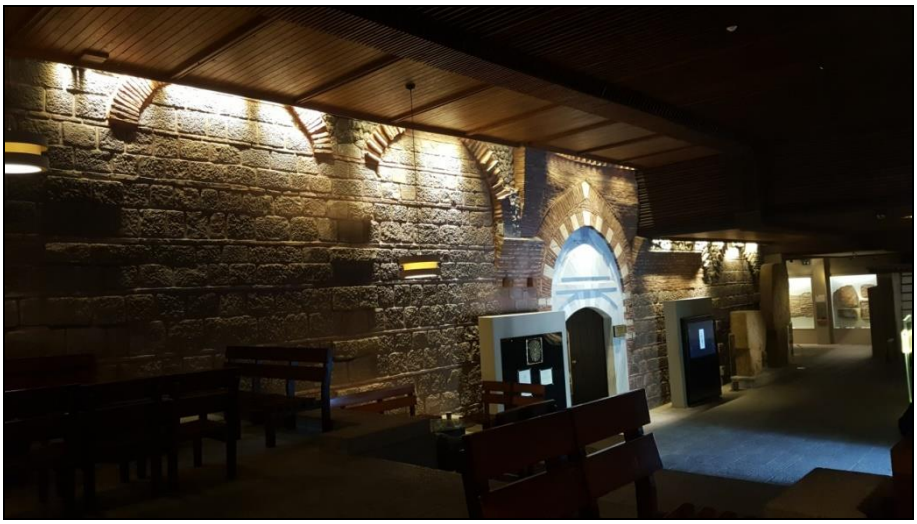
Özgün durumda, arasta dükkanları tonozlarla örtülüdür. Arasta dükkanları, karşılıklı yerleştirilmemişlerdir ve birbirleriyle benzer olarak yapılmamışlardır (Ülgen, 1953:73).

6.2.3. Bedesten

Bedesten'in yaklaşık olarak eni 20, boyu 52 metredir. Arastasıyla birlikte bu ölçüler 40m x 73m'ye çıkmaktadır. Bedesten, günümüzde taş eser sergileme alanı olarak kullanılmaktadır (Şekil 7.71).

Kuzey, güney, doğu ve batıda cephelerin ortasından arastaya açılan tuğla kemerli birer kapı vardır (Şekil 6.7, Şekil 6.9, Şekil 6.11 ve Şekil 6.13).

Bedesten'in arastaya bakan dış duvarlarında, kemer izleri olduğu görülmektedir (Şekil 6.3).

Şekil 6.3. Bedesten duvarlarındaki kemer izleri, 2017

6.2.4. Bodrum kat

Günümüzde bodrum kat, klasik dönemler teşhiri bölümünü ve çocuk etkinlik atölyesini kapsar.

Zemini karo döşemelidir. Zemin kotunda, kot farkı sebebiyle basamaklar bulunur. L şeklinde olan bodrumun güneydeki kısmı depo ve atölye olarak, batıdaki kısmı ise teşhir amaçlı kullanılmaktadır. Bodrum katta, arazideki kot farkından dolayı hem iç mekanda hem de bahçeyle bağlantıda merdivenler bulunur.

Bodrum katın teşhire ayrılan batı kolunda adak stelleri, bronz figürler, metal eserler, cam eserler, Antik Çağ Anadolu takıları, antik gemler ve yüzükler, islami sikkeler, Bizans sikkeleri, Roma sikkeleri, eski Yunan sikkeleri, Yunan ve Roma heykeltıraşlık eserleri, seramik kaplar, pişmiş toprak figürler, çağlar boyu aydınlatma gereçlerine ait toplamda otuz üç vitrin bulunur. Orta alanda oturma birimleri ve kaide üstüne oturtulmuş heykeller ve taş eserler mevcuttur. Bodrumun güney kolunda bulunan çocuk etkinlik alanına, arastanın batısından ayrı bir kapı ile giriş sağlanır.

6.3. Cephe Özellikleri

Bedesten'in cephe duvarlarında taş ve tuğla malzeme birlikte kullanılmıştır. Tüm cephe duvarları derzlidir. Han ile Bedesten'i bağlayan dış mekandaki merdivenler özgün halde yoktur (Şekil 7.17). Eski fotoğraflarda burada sadece eğimli bir toprak yol bulunur.

Arasta duvar yüksekliği, Bedesten duvar yüksekliğinden aşağıda kalır. Arastadaki cephe pencereleri özgün olmayıp onarımlar sırasında açılmışlardır (Şenalp, 2008b).

6.3.1. Kuzey cephe

Bedesten'in ana girişinin bulunduğu cephedir. Kuzey cephe arasta duvarında; on adet tuğla kemerli, taş söveli, lokmalı demir parmaklıklı pencere ve tuğla kemerli, demir doğramalı, ana giriş kapısı bulunur (Şekil 7.80, 7.81). Bedesten'de kuzey cephede dört adet lokmalı demir parmaklıklı taş söveli pencere bulunur.

Zemin özelliği sebebiyle kademeli olan kuzey cephe zemin kotuna Bedesten'in duvarlarını aydınlatma amacıyla paslanmaz çelik zemin armatürleri yerleştirilmiştir.

6.3.2. Güney cephe

Güney cephedeki arasta duvarında; giriş katta dokuz adet tuğla kemerli, taş söveli, lokmalı demir parmaklıklı pencere; bodrum katta on adet büyük ve bunların üstlerinde yedi adet küçük lokmalı demir parmaklıklı pencere ve iki adet demir doğramalı kapı bulunur. Bedesten'de dört adet lokmalı demir parmaklıklı, taş söveli pencere yer alır.

6.3.3. Doğu cephe

Doğu cephe, Han ile bitişik olan cephedir. Arastada Han ile bağlantıyı sağlayan demir doğramalı bir kapı, bedestende on adet taş söveli, lokmalı demir parmaklıklı pencere bulunur(Şekil 6.4).

Şekil 6.4. Bedesten'in Han ile bitişik olan, doğu cephe duvarı, 2017

6.3.4. Batı cephe

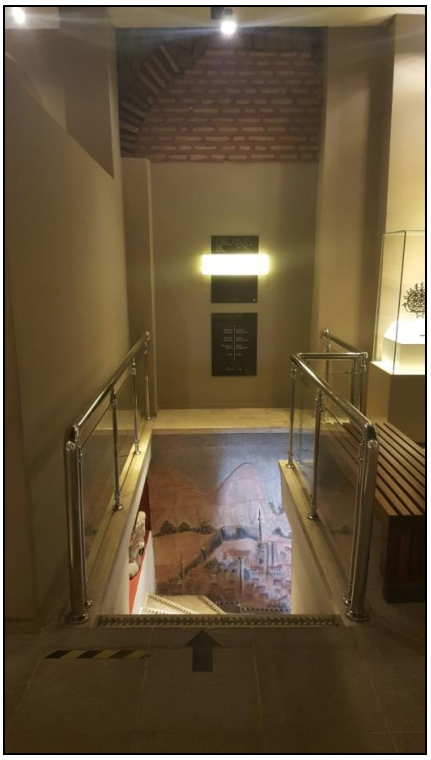
Arastanın batı cephe duvarında iki adet kapı ve on sekiz adet tuğla kemerli, taş söveli, lokmalı demir parmaklıklı pencere bulunur. Kapılardan daha güneyde olanı, çocuk etkinlik atölyesine açılır. Diğeri Bedesten'in şu an sergi alanı olarak kullanılan bodrum kat salonuna bağlanır. Mermer alınlıklı ve demir doğramalıdır (Şekil 7.75).

Bedesten'in batı cephe duvarında ise on adet taş söveli, lokmalı demir parmaklıklı pencere bulunur.

6.4. Mimari Öğeler

6.4.1. Merdivenler

Plan özelliklerinde bahsedildiği gibi günümüzde arastanın batı kolu ile bedesteni bağlayan kapının (bedesten batı cephe kapısı) iki yanında bodrum kata inen iki merdiven bulunur. Bunlar korkuluklar ile çevrilidir. Merdiven basamakları mermer kaplıdır. Her bir merdiven on dokuz basamaktan oluşur. Döner merdivenin yaslı olduğu duvarlarda kabartma resimler mevcuttur.

Şekil 6.5. Bodrum kat ile arastayı bağlayan merdivenin arastadan görünüşü, 2017

Şekil 6.6. Bodrum kat ile arastayı bağlayan merdivenin bodrum kattan görünüşü, 2017

6.4.2. Kapılar

Bedesten'in dört cephede de arastaya açılan birer kapısı bulunmaktadır (Şekil 6.8, Şekil 6.10, Şekil 6.12, Şekil 6.14). Arastayla Bedesteni bağlayan kapılar tuğla kemerli, mermer alınlıklı ve demir doğramalı olup kemerlerin oturduğu ayaklar kesme taş ve tuğladandır. Arastaya giriş kuzeyde bir, doğuda bir ve batıda bir kapı ile sağlanır (Şekil 6.15, Şekil 6.16, Şekil 6.17, Şekil 6.18, , Şekil 6.20, Şekil 7.88). Batı cephede çocuk eğitim atölyesine açılan bir kapı daha vardır. Kuzeydeki arastaya girişi sağlayan

ana giriş kapısı tuğla kemerli, mermer alınlıklı ve demir doğramalıdır. Kemer örgüsünde üç sıra tuğla bir sıra kesme taş kullanılmıştır (Şekil 6.18). Doğuda bulunan kapının, taştan yarım kemeri bulunur ve demir doğramalıdır (Şekil 6.16). Batıda, bodrum kata direk girişi sağlayan kapı; taş kemerli, mermer alınlıklı, demir doğramalı iken yine batıda bulunan çocuk etkinlik alanına açılan demir kapı, yarım taş kemerlidir.

Ekrem Hakkı Ayverdi özgün halde; Bedesten'in dört kapısının ve batı yöndeki arasta kapısının mermer söve, kesme taş kemer ve ayna ile yapıldığını ifade eder (Ayverdi, 1973:45).

Bedesten kapıları özgünde de bulunur ancak özgün halleri daha yalındır. Kapıların kemerleri, söveleri yeni malzeme ile yapılmıştır (Başkan, Ç. ve Başkan, S. 2011:16).

Arastanın dış cepheye açılan kapılarının özgün adedine ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. Bu kapıların sayısı bazı kaynaklara göre üçtür ve dördüncü kapı müze olarak kullanıma uygun olması açısından sonradan açılmıştır (Ayverdi, 1973:37). Bazı kaynaklara göre de dörttür (Ülgen, 1953:73).

Arasta kapıları ile Bedesten'in aksları özgün halde de yanı hizada değillerdir (Ülgen, 1953:74).

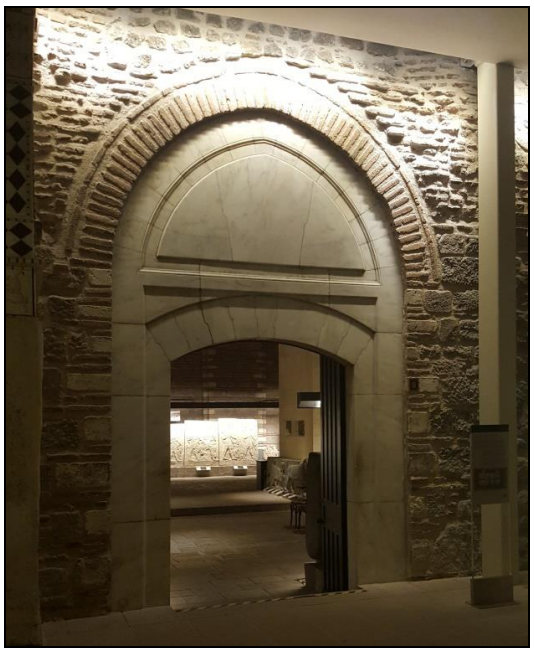
Şekil 6.7. Bedesten'in batı cephe kapısının içerden görünüşü, 2017

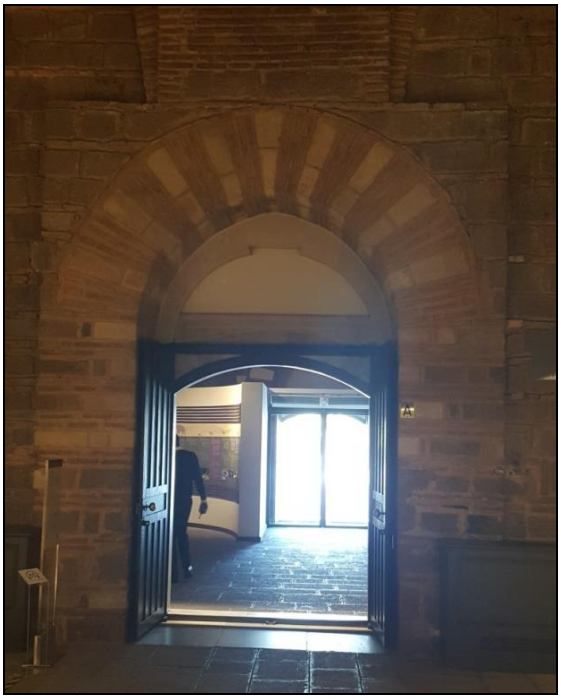
Şekil 6.8. Bedesten'in batı cephe kapısının dışardan görünüşü, 2017

Şekil 6.9. Bedesten'in doğu cephe kapısının içerden görünüşü, 2017

Şekil 6.10. Bedesten'in doğu cephe kapısının dışardan görünüşü, 2017

Şekil 6.11. Bedesten'in kuzey cephe kapısının içerden görünüşü, 2017

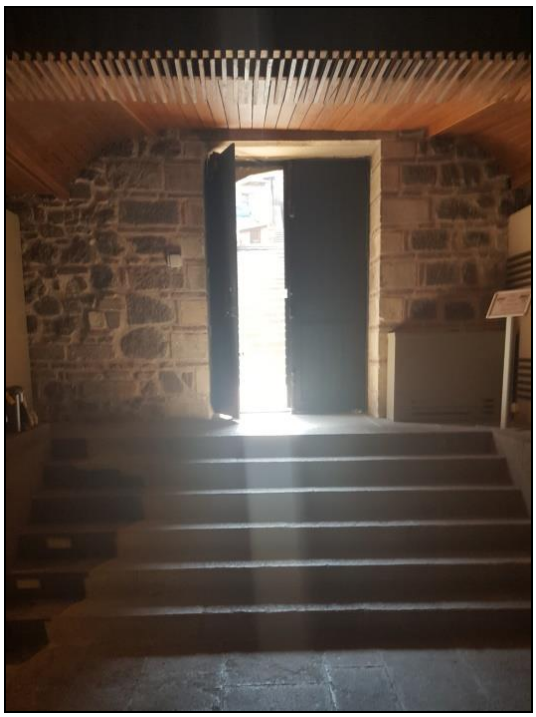
Şekil 6.12. Bedesten'in kuzey cephe kapısının dışardan görünüşü, 2017

Şekil 6.13. Bedesten'in güney cephe kapısının içerden görünüşü, 2017

Şekil 6.14. Bedesten'in güney cephe kapısının dışardan görünüşü, 2017

Şekil 6.15. Arastanın doğu cephe kapısının iç mekandan görünüşü, 2017

Şekil 6.16. Arastanın doğu cephe kapısının dışardan görünüşü, 2017

Şekil 6.17. Arastanın kuzey cephe kapısının içerden görünüşü, 2017

Şekil 6.18. Arastanın kuzey cephe kapısının dışardan görünüşü, 2017

Şekil 6.19. Çocuk etkinlik alanı giriş (Batı cephe) kapısının dışardan görünüşü, 2017

Şekil 6.20. Bedesten bodrum kat giriş kapısının içerden görünüşü, 2017

6.4.3. Pencereler

Bedesten'de kuzey duvarda dört, güney duvarda dört, batı duvarda on ve doğu duvarda on adet olmak üzere toplamda yirmi sekiz adet tepe penceresi vardır (Şekil 6.21). Bu pencereler dış cephede lokmalı demir parmaklıklı ve taş sövelidirler.

Bu pencereler, zeminden 6,30 m yükseklikte 0,90 x1.50 m ebatlarında sivri kemerli pencerelerdir.

Günümüzde dış cephe pencereleri taş söve ile çevrilidir. Pencerelerde demir parmaklıklar bulunur. Kubbelerin tepelerinde bulunan ışık gözleri ve pencereler, yapının havalanmasını ve ışık almasını sağlamaktadır.

Bedesten pencereleri özgünde sivri kemerli ve kırmızı Ankara taşından parçalı söveli olarak yapılmıştır (Ayverdi, 1973:40).

Arastanın dışa bakan pencereleri orijinal halinde yoktur, sonradan açılmıştır (Şenalp, 2008b)(Şekil 7.91, 7.92) Bedestende satılan değerli mallara karşı bir güvenlik önlemi olması amaçlanarak arastada özgünde pencere açılmamış olabileceği düşünülmektedir. Sonraki dönemde muhtemelen müze olarak kullanım için pencerelere gereksinim duyulmuştur. Kuzeyde on adet tuğla kemerli, lokmalı demir parmaklıklı ve taş söveli, güneyde zemin katta dokuz adet tuğla kemerli, taş söveli, lokmalı demir parmaklıklı, bodrum katta on adet büyük, yedi adet küçük kemersiz, lokmalı demir parmaklıklı pencere bulunur. Batı cephede on sekiz adet tuğla kemerli, taş söveli, lokmalı demir parmaklıklı pencere bulunurken doğu cephedeki arasta duvarı ise Han ile bitişiktir.

Arasta pencereleri dikdörtgen şekilli, dairevi kemerli ve tuğla alınlıklıdır (Öney, 1971:136).

Şekil 6.21. Bedesten pencerelerinin iç mekandan görünüşü, 2017

6.4.4. Döşemeler

Günümüzde arastanın zemini, Bedesten'in zemini gibi taş döşelidir.

Yapılan sondaj neticesinde özgün halde bedesten'in parça taşlarla döşenmiş olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Özgün halde arasta döşemeleri ise kare şeklinde tuğlalarla kaplıdır (Ülgen, 1953).

6.5. Malzeme ve Yapım Teknikleri

6.5.1. Taşıyıcı sistem

6.5.1.1. Duvarlar

Arasta dükkanlarının ön yüzlerinde iki sıra tuğla hatıllı lezki taşı ve bazı duvarlarda üç sıra tuğla hatıllı molozumsu kırmızı trahitler kullanılmıştır. Duvarlar molozumsu Ankara taşından madırga ile düzeltilerek yapılmıştır. Taşlar, ip çekilerek sıralanmış arada kalan boşluklar yatay ve düşey tuğlalarla doldurulmuştur. 1939 yılından itibaren bu imalatlar, kaba yonu imalata çevrilmeye başlanmıştır. Bina içleri, özgünde sıvalıdır (Ülgen, 1953:76).

6.5.1.2. Kemerler ve ayaklar

Bedesten, on adet kubbe ile örtülüdür. Bu kubbeler tuğladan kemerlere oturtulmuş olup asıl yük, tuğla kemerleri taşıyan dört adet taş ayağa aktarılır (Şekil 6.22).

Özgün durumda da kemerlerin tuğla, ayakların ise taş malzemeden olduğu kaynaklarda ifade edilmektedir (Ülgen, 1953:73).

Şekil 6.22. Bedesten'deki kemerler ve ayaklar , 2017

6.5.2. Üst örtü ve örtü öğeleri

Arastanın tavanında ahşap tavan kaplaması ve diagonal ahşap tavanlar bulunur.Işıklandırmalar, bu ahşap tavanların arasına yerleştirilmişlerdir (Şekil 7.99, 7.104).

Şekil 6.23. Bedesten ve Han'ın tepeden çekilmiş fotoğrafı
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi tanıtım broşürü, 2015)

6.5.2.1. Tonozlar

Özgün halde arastada bulunan dükkanlar ile dükkanlar arasındaki koridorun üzeri, beşik tonozla örtülüdür. Bu tonozlar, birbirlerine doksan derece açı yapacak şekilde durur. Arastanın (orta yol) tonoz yüksekliği, dükkanların tonoz yüksekliğinden daha fazladır (Başkan, Ç. ve Başkan, S. 2011:24).

Guterbock ”Her küçük dükkan ayrı ayrı, dükkanlar arasındaki geçit, köşelerde ve orta salonun kapıları önünde kubbelerle kesilen birer tuğla tonozla örtülüdür.” diyerek özgün durum hakkında bilgi vermiştir (Guterbock,1946: 4).

Ali Saim Ülgen, Bedesten’in çerçevelenmek üzere dairevi bir tonozla örtülmüş ve köşelerdeki geçit noktalarıyla kapı akslarının üstlerinin kubbeciklerle kapatılmış olduğunu (daha önce bahsedilen tamamlanmamış rölöveleri de inceleyerek) savunur. Ona göre bu şekilde mimar, iç kısımda mecburi görülen seviye farklarını binanın genelinde göstermeyi ve tonoz yükseklik farklarının bir tarafta yüksek, bir tarafta düşük etki göstermesini engellemeyi başarmıştır. Her iki yapının meyilli araziye inşa şeklini gösterdiği gibi Türk mimarisinde orijinal bir örnek yaratıldığını, bu şekilde Bedesten’in de, arastanın da dış kapılarındaki toprağın seviye farklarının fark edilmediğini belirtmiştir (Ülgen, 1953:73-74).

Ekrem Hakkı Ayverdi, bu noktada Ülgen’e katılmaz. Ona göre, yarım kalmış ve noksan bulunan rölöveler baz alınarak çizilen restitüsyon çalışması, başarılı olamaz. Ona göre meyil sadece kuzey cephede vardır, diğer cepheler düzdür (Ayverdi, 1973:35).

Ali Saim Ülgen arasta tonozları için ise şu ifadeleri kullanmıştır:

> “Bedesten arastasının orta geçitlerinin üstünü örten ve dükkanlarınkinin irtifaından yüksekte bulunan tonozların ikiye böldüğü çatı satıhları çukurluklar ve dükkanların tonoz boşlukları inşaat molozu ve toprakla doldurularak tesviye edilmiş; gerek köşelere gerek bina akslarına tesadüf eden mahaller kasnaklı kubbelerle ve bütün satıhlar kurşunla örtülmüştür. Bu suretle çatılarda zuhur eden irtifa farklarından faydalanan mimar, bedesteni, tonozlarda biriken yağmur sularını hem cenahlara hem de batı taraftaki daha alçak çatı üstüne ve buradan da dışarıya atarak merkez bina duvarlarına muttasıl gizli derelerin tehlikesinden kurtarmıştır.” (Ülgen,1953:75).

6.5.2.2. Kubbeler

Bedesten'de ikişerli beş sıra olmak üzere on adet kubbe bulunur (Şekil 6.23). Üçüncü sırada ortaya denk gelen iki kubbe diğerlerinden farklı olarak sekiz dilimlidir (Şekil 6.25). Geriye kalan tüm kubbeler yalındır (Şekil 6.24). Bazı kubbelerin tepesinde yedi tane yuvarlak ışık gözü vardır. Işık gözlerinin biri ortada, altısı yuvarlak oluşturacak şekilde ortadaki gözün etrafına yerleşmiştir. Kubbeleri taşıyan kemerler birbirine iki sıra gergiyle bağlıdır. Kubbelerde, geçişlerde ve pencerelerde bulunan kemerler tuğladır.

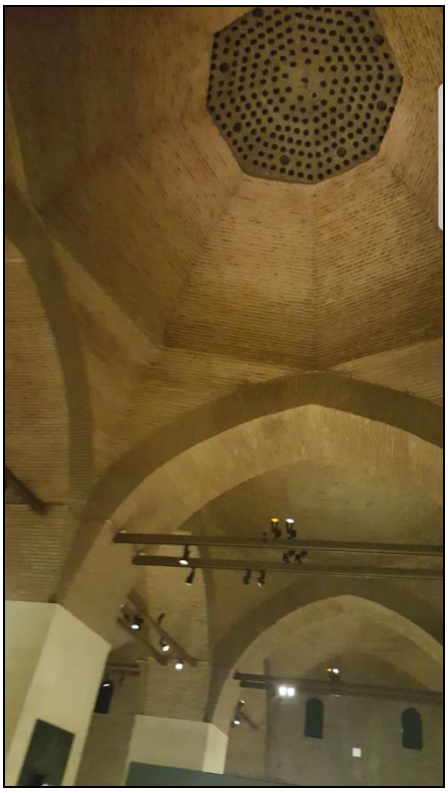
Bedesten'deki, dört fil ayağının taşıdığı kubbelere geçiş, pandantiflerle sağlanır. Bu fil ayakları, kareye yakın dikdörtgen kesitli ve kesme taş kaplıdır (Şekil 6.26).

Şekil 6.24. Bedesten'deki kubbeler, 2017

Şekil 6.25. Bedesten'in orta kubbeleri, 2017

Şekil 6.26. Kubbeler ile fil ayaklarının bağlantısı, 2017

6.5.2.3. Çatı kaplaması ve saçak

Çatı kurşun kaplıdır. Çatının hemen altında iki sıra kirpi saçak bulunur (Şekil 6.27).

Ali Saim Ülgen, makalesinde, Han'ın güney ve batı duvarlarında hava ve aydınlık pencereleri açıldığını ve bunların yüksekliğinin, arasta tonozlarından aşağıda kalması sebebiyle Bedesten ve Han arasında bir duvar kalınlığı ve bina uzunluğunca şeritvari bir aralık bırakıldığını, bu aralığın aynı zamanda Bedesten arastası tonozlarının yağmur sularını toplayan bir kanal vazifesi gördüğünü, Bedesten'in çatı sularının akıtılış yönünün de Han'ın mevcudiyetine göre ayarlandığını ve bundan dolayı çatı şeklinin oldukça karışık olduğunu belirtmiştir (Ülgen, 1953:75).

Ekrem Hakkı Ayverdi, Ali Saim Ülgen'in makalesinde bulunan bir kesit çizimine atıfta bulunarak arasta çatısının içeriye doğru meyilli gösterildiğini, bu şekilde suların Bedesten'in orta gövdesinin duvarında gizli bir derede toplanacağını ama o devirde lehimlenecek ve aralıklardan akmamayı sağlayacak çinko bir malzeme olmaması sebebiyle bu şekilde bir gizli dere yapılamayacağını, suyun da kurşun

levhalardan içeri akacağını, zaten dört ucu kapalı havuz şeklindeki dere tertibatının benzer hiçbir binada olmadığını ifade eder (Ayverdi, 1973:37-38).

Ali Saim Ülgen makalesinde Bedesten'in ana binasının tamirden sonra bu gösterişli bina ile bağdaşmayacak şekilde küçük ölçülü Ankara taşı bir silme ile çevrili olduğunu, halbuki kubbe kasnaklarını çerçeveleyen etek kısmının geniş bir kirpi saçakla bitmesi gerektiğini, zaten sonradan 1945 yılında Han'ın güney köşesinde kirpi saçak kalıntısı bulduğunu belirtmiştir (Ülgen, 1953:75).

Şekil 6.27. Bedesten'in kirpi saçakları, 2017

6.5.3. Malzeme

Mahmud Paşa Bedesteni'nin yapı malzemesi ve tekniği, Kurşunlu Han ile benzerlikler gösterir.

Kurşunlu Han gibi almaşık düzende (Ankara taşı ve tuğla kullanılarak) yığma sistemle yapılmıştır. Kemer, kubbe ve tonozlarda tuğlalar kullanılmıştır (Ülgen, 1953:76).

Bedesten duvarlarında, kapı ve pencere kemer alınlıklarında, kubbelerde tuğla kullanımı olduğu görülmektedir. Günümüze kadar ulaşan ahşap malzeme yoktur.

Ayverdi; "Bedesten'in bodrumunda dehliz kemeri moloz taşından, dükkanlarınkinin cenub yüzüne muttasıl kısmı taş, içerideki kademe tuğladır. Dükkanlarda tonozlar iki seviyelidir." (Ayverdi, 1973: 47) diyerek bodrum katta kullanılan malzemeleri ifade etmiştir.

6.6. Aydınlatma ve Havalandırma

Bedesten'in ışık ve havalandırması kubbelerin tepelerinde bulunan ışık gözlerinden ve Bedesten duvarlarındaki tepe pencerelerinden sağlanır.

Arasta dış duvar pencerelerin sonradan açıldığından bahsedilmişti. Bu taraftaki dükkanlar, tonozlardaki deliklerden ve hava bacalarından aydınlık ve hava alır (Ülgen, 1953:73; Öney, 1971:136).

BÖLÜM 7. DEĞERLENDİRME

7.1. Anadolu Medeniyetleri Müzesini Oluşturan Yapılara Uygulanan Müdahalelerin Kronolojik Olarak Değerlendirilmesi

1881 yılındaki büyük yangından sonra, daha önce de birkaç yangın geçirmiş olan Kurşunlu Han ve Mahmud Paşa Bedesteni boşaltılmıştır (Ülgen, 1953:72; Öney, 1971:137). Bedesten binası 1881 yangınında terk edildikten sonra 1938 yılındaki onarım ihalesi yapılana kadar, (Başkan, Ç. ve Başkan, S. 2011:29). Han binası ise 1946 yılı onarım ihalesinin yapımına kadar boş kalmıştır (Başkan, Ç. ve Başkan, S. 2010:14).

Şekil 7.1. 1881 Yangınında Yanan Bölgeler
(Tuncer, 2001:65)

İlk müze Hamdullah Suphi Tanrıöver'in Milli Eğitim Bakanı ve Mübarek Galip Bey'in Kültür Müdürü olduğu dönemde 1921 yılı Ekim ayında, Halil Nuri Yurdakul'un gönüllü çabaları ile Akkale burcunda kurulmuştur ve Cemil Sena Bey resmi olarak tayin edilen ilk memurdur. 1921-1923 yılları arasında hiçbir yazışma yoktur. 1921'den 1936 yılına kadar olan dönem için ilk toplu bilgi, dönemin Arkeoloji Müzesi direktörü Turhan Dağlıoğlu'nun 21.03.1936 tarihinde, dönemin ''Antikiteler ve Müzeler Direktörlüğüne'' gönderdiği müzenin kuruluşundan kendi dönemine kadar geçirmiş olduğu evreleri gösterir bir listedir. Müze ile ilgili ilk dosyalar 1924 ve 1925 yıllarına aittir. 1930 yılında yapıların, Eski Anadolu Tarihi Müzesi'ne dönüştürülmesi fikri ilk defa belgelenmiş, 09.12.1930 tarihli 661 sayılı Maarif vekili imzasını taşıyan yazıyla

Bedesten'in tahliyesi ve temizlettirilmesi talep edilmiştir. 1931 yılında yapıların onarılıp müze haline getirilmeleri için Egli projesini, şehircilik profesörü Jansen ve Unger tamir ve tadilat raporunu hazırlamıştır. 1933 yılında yapılar Belediye'den satın alınmış, dükkanlar boşaltılmış ve tamamen tahliye edilmiştir. Delikler kapatılarak tel örgü ile çevrilmiştir. Prof. Unger bir rapor hazırlamıştır (Bayburtluoğlu, 1991:98-100).

Eserler 1933 yılında Bedestende toplanmaya başlamıştır (Öney, 1971:137).

1933 yılından itibaren Mahmud Paşa Bedesteni "Eti Müzesi" olarak anılmaya başlanmıştır (Ülgen, 1953:73).

1934 yılında yapıların gizlice işgal edildiği fark edilmiş, yapılara ilk defa bekçi tayin edilmiştir. 1936'da dönemin Kültür Müdürü Dr. Hamit Zübeyr Koşay, dönemin Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan'a yazı yazmış, yapıların onarılıp müze binası olarak kullanılmasını önerip ödenek istemiştir. Prof. Landsberger, Prof. Güterbock ve Prof. Rohde ek incelemelerde bulunmuşlardır. Müzenin kuruluşu hakkında bilgi ise ilk olarak 1936 yılı dosyalarından gelmektedir. 1937'de Bedesten Belediye tarafından temizletilmiş ve zemini ortaya çıkarılmıştır. Prof. Egli Bedesten için proje hazırlamış ancak Mimar Macit Kural'ın Prof. Egli'nin projesine eleştiri raporu vermesi üzerine Bedesten'in onarımı Macit Kural'a verilmiştir. 1937-1938 yılları için 50.000 TL ödenek ayrılmıştır. 1938 yılında Bedesten'in restorasyon çalışmalarına başlanılmış, Han'ın etrafı tel örgülerle çevrilmiş, kemer durumu incelenerek rapor haline getirilmiştir. Hacıbayram ve Çankırı kapı deposundan Bedesten'e eserler taşınmaya başlanmıştır 1938 yılında Bedesten onarımlar başlamıştır (Bayburtluoğlu, 1991:99-101).

1939'da Bedesten'in onarımı büyük ölçüde tamamlanmıştır. Bedesten temizletilmiş, eser kaideleri yerleştirilmesi ve Eti eserlerinin Augustus Mabedi deposundan Bedesten'e taşınması işlemlerine başlanmıştır. Han'ın toprak yığıntıları temizletilmeye başlanmıştır. 1940 yılında Bedesten'de sergileme hazırlıklarına girişilmiştir. Prof. Guterbock başkanlığında bir heyet Hitit heykeltıraşlık eserlerini asıl durumlarına göre Bedesten'e yerleştirmeye başlamıştır. Bedesten etrafındaki dükkanların kamulaştırma işlemleri ve yağmur oluklarının tamiri işlemleri yapılmakta, Bedesten'deki kaide işlerine devam edilmektedir. Han odaları eser deposu olarak kullanılmaya başlanmış, teşhir edilecek eserler Etnografya Müzesine geçici bir süre için nakledilip teşhirleri yapılmıştır. 1941–1942 yılları arasında Eti eserlerinin sergileneceği

kaideler tamamlanmış, Bedesten'in güney cephe onarımına başlanmış ve 10 adet olan Bedesten kubbesinden altı tanesi kurşunlanmıştır. Bu tarihte 116 adet eser teşhir edilmiştir. 1943'te Hitit eserleri kaideler üzerine yerleştirilmiş ve kırık parçaların restorasyonuna devam edilmiştir. Karkamış eserleri de yerleştirilmiştir. Bedesten'in üç kubbesi daha kurşunla kaplanmış ve Bedesten çevresindeki yıkık dükkanların kamulaştırılma işlemlerine başlanmıştır (Bayburtluoğlu, 1991:100-101).

Binaların onarımı devam ederken, onarım projesi Y. Mimar Macit Kural, onarımı Y. Mimar Zühtü Bey tarafından yapılan Bedesten, ziyarete açılmıştır (Anadolu Medeniyetleri Müzesi tanıtım broşürü, 2015).

1944 yılında müze müdürü Nuri Gökçe; Halil Nuri Yurdakul ve Cemil Sena Beyler'e, müzenin ilk kuruluş yılları hakkında bilgiler istediği yazılar yollamıştır. Gelen cevaplardan müzenin ilk yılları hakkında bilgiler edinilmiştir. Bedesten'in iki kubbesi daha kurşunla kaplanmış ve eser düzenleme işlerine devam edilmiştir (Bayburtluoğlu, 1991:99-101).

İnci Bayburtluoğlu makalesinde 1940-1944 yılları arasında toplamda on bir adet kubbenin kurşun kaplandığını ifade eder. Bedesten'de on adet kubbe vardır. Kurşun kaplama işlemine başlanan bir kubbenin, sonraki yılda bitirilmiş olduğu ve her iki yıl için de sayıldığı düşünülmektedir.

30.8.1945 tarihinde Bedesten restorasyonu tamamlanmıştır. Bedesten çevresinde özel mülkiyette bulunan arsaların kamulaştırılması işlemleri düzenlenmektedir. Hitit eseri kaidelerinin yapımı devam etmekte olup yıl sonunda bu işlem tamamlanmıştır. Şube Müdürü Mimar Ali Saim ÜLGEN'in raporu sonucu Han odalarının büro ve depo haline getirilmesine karar verilmiştir. Bedesten yontma, Ankara taşıyla kaplanacaktır. Bu iş müteahhit Vehbi Kentkur'a verilmiştir. 1946'da Bedesten'de ışıklandırma işleri, ilk telefon bağlantısı, grobeton zemin uygulaması, Han'ın elektrik tesisatı, depo ve Bedesten pencerelerinin camlanması işleri yapılmıştır. Han'ın inşaat ihalesi Y. Mimar Oğuz Babaoğlu'na verilmiştir. Müze bahçesine dikmek için çam fidanları fidanlıktan talep edilmiştir. 1947 yılında eserlerin restorasyonu tamamlanmış, Bedesten girişleri kapı ile kapatılmış, Bedesten'in etrafındaki toprak yığınlar kaldırılarak düzenlenmiştir. Han avlusunun eski girişleri kapatılmış, Han büro haline getirilmiştir. 1948'de Bedesten yapısının ana kapısına mermer kemer yapımı ve eşik taşı yerleştirme işlemleri

gerçekleştirilmiş, Han odaları ve depolara elektrik getirilmiş, Han'ın alt kat revaklarının zemini Ankara taşı ile döşenmiştir. Müze idaresi, büro haline getirilen Han'a taşınmıştır. 1948 yılına kadar Akkale müze olarak kullanılmış, 1948 yılının şubat ayında müze idaresi Kurşunlu Han'ın onarılan zemin kat güney doğusundaki üç odaya taşınınca Akkale Müzesi depo olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1938-1948 yılları arasında Han ve Bedesten yapıları için toplamda 547.238,19 TL harcanmıştır. 1949'da Bedesten ve Han'ın saçak işlemleri devam etmektedir. Bedesten'in zemininin taş ile döşenmesi işlemi tamamlanmıştır. Bodrum katının onarımı işinin kesin kabulü yapılmıştır. Han'ın tonoz ve revakları onarılmış, açık tonozların üstü çatı ile örtülmüş, han bacaları yapılmıştır (Bayburtluoğlu, 1991:100-102).

1949 yılı onarımında Han'ın bodrumundaki toprak yığını temizlenmiş ve II.Murad adına basılmış kırk tane sikke bulunmuştur. 1949 yılından itibaren inşaatın yürütülmesi işi Ali Saim Ülgen'e devredilmiştir (Ülgen, 1953:72-73).

1950 yılında büyük deponun demir kapıları yapılmıştır. Depo zemini beyaz Mamak taşı ile kaplanmıştır. Y. Mimar İhsan Kıygı bahçe düzenlemeleri için keşifte bulunmuştur. 1951'de Kurşunlu Han'ın revaklarının camla kapatılması işlemine devam edilmiştir. Kurşunlu Han ile bedesten'in bağlantısını sağlayan dış merdivenler yapılmıştır. Bedesten'in güneyindeki dükkanların üstü İhsan Kıygı'nın projesine göre kapatılmıştır. 1952 yılında bahçe düzenleme işlerine devam edilmiş, su tesisatı yapılmıştır (Bayburtluoğlu, 1991:102).

1953'de Milli Eğitim Vekaleti'nin projeleri arasında, 1953 yılından itibaren dört yıllık bir programla her iki yapının onarımının tamamlanması ve evrensel Eti ve Arkeoloji müzesinin ihtiyaçlarının karşılanması bulunmaktadır (Ülgen, 1953:73).

1954 yılında Han'ın girişinin yanına satış birimleri eklenmiş, depolara aspiratör yapılmıştır. Odalardaki dolapların ahşaplarıyla ilgili birtakım çalışmalar yapılmıştır. 1956'da Müze bahçesi sınırları içinde kalan binaların kamulaştırma işlemleri ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. 1957'de Han'ın batısındaki üç odanın ara duvarları kaldırılmış ve alan bir konferans salonuna dönüştürülmüştür (Bayburtluoğlu, 1991:102).

Projeler incelendiğinde doğu yöndeki dört odanın birleştirilerek konferans salonuna dönüştürüldüğü anlaşılmıştır.

1958 yılında konferans salonunun duvarlarının ahşap kaplama işleri yapılmıştır. 1959'da Han'ın avlusu andezit taş ile kaplanmıştır. Han'da küçük ahşap işleri (kapı vs.) yapılmıştır. Han avlusunun altındaki küçük deponun ihalesine çıkılmıştır. Bedesten'in ahşap tavanı İhsan Kıygı projesine göre yapılmıştır. Bedesten'in elektrik tesisatının keşfi yapılmıştır. 1960'da bahçe duvarının inşaatı İhsan Kıygı'nın projesine göre yapılmıştır. Başta arastanın kuzey kısmının, sonra 1960 yılında batı kısmının onarımı tamamlanmış burada geçici sergiler kurulmuştur. 1961 yılında bahçenin girişindeki gişe birimi ve bahçenin duvarlarının parmaklıkları İhsan Kıygı projesine göre yapılmıştır. 1962'de küçük onarım işleri yapılmıştır. 1963'te Y. Mimar Kadri Kalaycıoğlu projesine göre ek lojman inşaatı yapılmıştır. 1963'te Neolitik Çağ'dan Urartu uygarlığının sonuna kadar olan süreç kronolojik bir düzenle sergilenmiştir. 1964'te Han'ın kalorifer tesisatı kurulmuş ve müzede küçük onarım işleri yapılmıştır. 1965 yılında Y. Mimar Kadri Kalaycıoğlu projesine göre, Bedesten'in ön girişi düzenlenmiş, bankolar, mermer ve ahşap işleri yapılmış, laboratuvar keşfinde bulunulmuştur. 1966'da mevcut işlere devam edilmiştir. 1967'de ahşap işleri ve küçük onarımlar yapılmıştır. 1968 yılında teşhir salonlarının klima ve kalorifer tesisatları, güney ve doğu çatı nervür kirişleri ile ilgili işlemler yapılmıştır. Yeni teşhir vitrinleri yapılmış ve müze yeni teşhir şekliyle açılmıştır. 1968 yılı müzede yoğun çalışmalar başlamıştır. Müze teşhiri en gelişkin haline gelmiştir. Sonraki dönemlerde ise ön galeri satış ve dinlenme alanı olarak ayrılmıştır (Bayburtluoğlu, 1991:102,104).

Orijinal haline yakın halde korunan beş dükkan bırakılmış , diğer tüm dükkanlar, zaman içinde yıkılmıştır. (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Tanıtım Broşürü, 2015).

Restorasyonu tamamlanan müze binası son şeklini almıştır.

1980'de arastanın batısında bulunan iki yöne eğimli kırma çatı ve üst örtüsü 1980'li yıllarda tek yöne kırma çatıya çevrilmiştir. Çatı ortasında cam kullanılarak içerisi aydınlatılmıştır. Kuzeyde birinci kademe çatı iki yöne kırma, ikinci kademe ise tek yöne kırma şeklinde yapılmış ve kurşun kaplanmıştır. 1992-1993 yıllarında Bedesten çatısı yenilenmiştir. Bir önceki çatı onarımı 1980-1992 yılları arasında yapılmış olmalıdır. Arastanın batısının zemini boşaltılarak yeni sergi mekanları oluşturulmuş, batı cephenin ortasındaki kapıya çıkan merdivenler iptal edilmiş, bahçe kotu alçaltılarak bodrum seviyesine indirilmiş, yeni açılan bodrum katın zemini, bahçe

zemini ile aynı kota getirilmiştir. Bodruma giriş hem müzenin içindeki arastada bulunan merdivenlerle hem de batı cephenin ortasındaki kapı ile sağlanmıştır (Başkan, Ç. ve Başkan, S. 2011:36).

Kurşunlu Han'ın avlusu 2002 yılında çok amaçlı salon olarak kullanabilmek amacıyla kapatılmıştır. (*Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müze Haberleri Dergisi*, 2008) 2003'te çocuklar için müze bünyesinde eğitim atölyesi ve eğitim birimi kurulmuştur. 2006'da müzede otuz yedi senedir kullanılmakta olan fueloilli kalorifer sistemi, hem ısı kaybına hem ısınmada yüksek maliyetlere sebep olduğundan İl Genel Meclisi'nin 20.11.2006 tarih ve 371 sayılı kararı ve İl Özel İdaresince sağlanan ödenekler ile doğalgaza dönüştürülmüştür. Kurşunlu Han'ın avlusu bazı müdahaleler ile sergi, kokteyl, toplantı v.b. faaliyetler için kullanıma hazır hale getirilerek 2007 yılında açılmıştır. İmitasyon eserler eğitim amacıyla idari binanın koridorlarında sergilenmiştir. Müzeye jeneratör alınıp klima sistemi kurulmuştur. Ocak-Şubat aylarında eğitim atölyesi yenilenmiştir (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müze Haberleri Dergisi, 2008).

7.2. Kurşunlu Han'ın Zaman İçinde Gördüğü Müdahaleler

Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde 1986-1987 yıllarında müdür vekilliği görevini üstlenmiş olan İnci Bayburtluoğlu'na göre; müzenin kuruluşu ile makaleyi yazdığı 1991 yılına kadar olan gelişimi, üç evrede toplanabilir. Bu evreler;

1. Kuruluş evresi (ilk evre) (1921-1948): Müzenin Akkale'de kuruluş tarihi olan 1921'den başlayarak Bedesten'in büyük kısmının onarılıp ilk sergilemenin yapıldığı ve müze idaresinin Han'ın onarılmış olan birkaç odasına yerleştiği 1948 yılına kadar olan dönemdir. İkinci evresi ise; Müze kullanımına uygun bulunan bedesten ve Han'ın, projesine uygun onarımının başlaması ve ilk onarımlarının tamamlanarak sergilemelerin başlaması dönemini kapsar.
2. Gelişme evresi: 1948-1968 yılları arasını kapsar (Bayburtluoğlu, 1991:102,103).

2010 yılında hazırlanan raporlara göre Kurşunlu Han'ın tarihlendirilmesinde ilk dönem, 15. yüzyıl ile büyük Ankara yangınının olduğu 1881 yılı arasını kapsarken ikinci dönem, 1881 yılı ile Han'ın onarım ihalesinin yapıldığı 1946 yılları arasını; üçüncü dönem, Han için 1946 ile restorasyon çalışmalarının tamamlandığı yıl olan 1968

arası olarak alınırken, dördüncü dönem 1968 yılından son dönem restorasyon çalışmalarının başladığı 2010 yılı olarak kabul edilir (Envar Mimarlık, 2010).

Tezde raporlardan, projelerden ve diğer kaynaklardan elde edilen bilgiler kronolojik sıra ile anlatılacaktır.

7.2.1. Plana ve iç mekana yönelik müdahaleler, müdahale kararları ve bulgular

1940'ta Han odaları eser depoları olarak kullanılmaya başlanmış,

1945'te Ali Saim Ülgen'in raporu ile Han odalarının büro ve depo odaları haline getirilmesine karar verilmiş,

1946 yılında Han'da elektrik tesisatı yapılmış ve

1947'de Han büro haline getirilmiştir (Bayburtluoğlu, 1991:101)(Şekil 7.2).

1946-1968 yılları arası restorasyonu: Ahır olarak tasarlanan bodrum katı onarılıp teşhir salonu ve depo olarak kullanılacak hale getirilmiştir. (Başkan,Ç ve Başkan, S. 2010:6) Ülgen bu düzenlemeyi; "Katlardaki odalarla önlerindeki revak genişliğini ihtiva ettiği cihetle üstündeki duvarların istinatgâhı olmak üzere orta kısma müstatil ayaklar inşa edilmiş ve bunlara oturtulan tonozların teşkil ettiği müvazi galeriler bu bodrumun yekpareliğini ikiye parçalamıştır" (Ülgen, 1953: 75) şeklinde açıklamıştır.

Traverten korkuluklar yapılmıştır (Envar Mimarlık, 2010).

Beden duvarları onarılmış, çimentolu harç ile kabartma derz yapılmıştır. Revakların avluya bakan kısmına demir ve ahşap doğrama yapılmış, zemin katta güney yöndeki odalar yemekhaneye çevrilip, mutfak kısmı fayans ile kaplanmıştır (Şekil 7.42). Birinci kat beden duvarları orijinaldir, fakat tamir görmüştür (Şenalp, 2008a).

Kaynaklarda her odada birer ocak olduğu fakat bunların onarımlar esnasında kaldırıldığı belirtilmektedir (Ayverdi, 1973:38).

1948'de Han odalarına ve depoya elektrik getirilmiş,

1954'te Han depolarına aspiratör yapılmış,

1954'te odalardaki niş dolaplarının ahşap işleri yapılmış,

1957 yılı için Bayburtluoğlu makalesinde Han'ın batısındaki üç odanın ara duvarlarının kaldırıldığı ve bu mekanın konferans salonu olarak düzenlendiğinden bahsetmiştir. (Bayburtluoğlu, 1991:102). Ancak restitüsyon raporlarında birinci katın doğusundaki dört odanın birleştirildiğinden bahsedilmektedir. (Başkan, Ç. ve Başkan, S. 2010:15).

(Daha önce de ifade edildiği gibi; projeler incelendiğinde doğudaki dört odanın birleştirildiği anlaşılmaktadır (Şekil 7.43).

1958 yılında konferans salonunun duvarları ahşap ile kaplanmış,

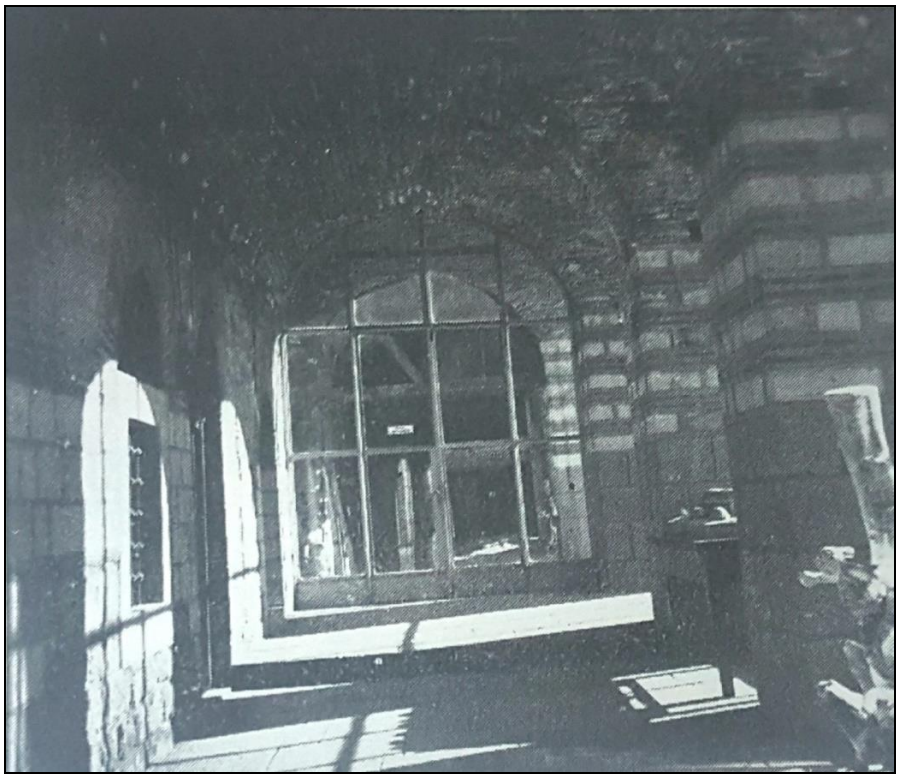
1963'te ek lojman inşaatı yapılmış,

1964'te Han'a kalorifer tesisatı kurulmuştur (Bayburtluoğlu, 1991,102).

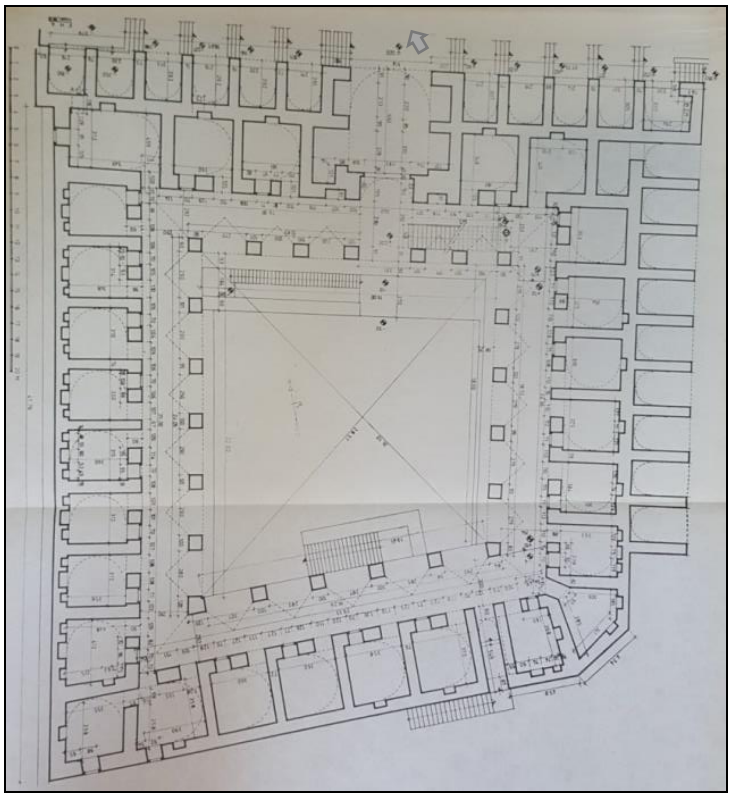
1968-2010 yılları arası: Zemin kat güney cephesine bakan oda içlerine mutfak yapılmış (Şekil 7.42), zemin kat ve birinci kat odalarındaki ocak ve nişler taşınabilir ahşap camekânlı dolaplarla kapatılmış, elektrik tesisatı ve diğer elektronik donanımı destekleyen kablolar yapılmıştır (Envar Mimarlık, 2010).

2010 yılı bulguları: Bodrum kat depolarının beden duvarları ve tonozlarında nemlenmeler rapor edilmiştir. Zemindeki nemin dış cepheden, tonozlardaki nemin ise mutfaktan kaynaklı olduğu tahmin edilmektedir. Doğu cephedeki depoların tonozlarında kılcal sıva çatlakları bulunmaktadır (Envar Mimarlık, 2010).

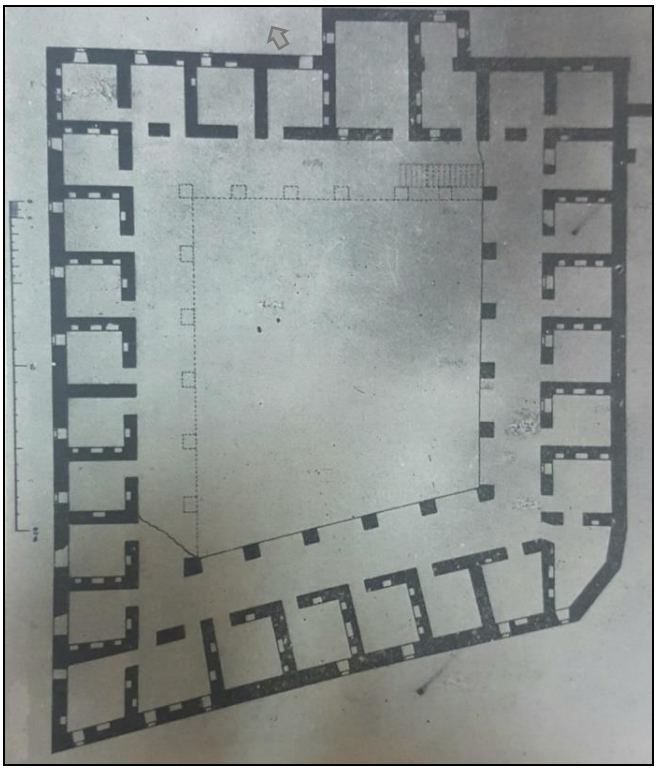
2010 yılı müdahale kararları: Yapının genel görünüşünü ve güvenliği artırmak için elektrik ünite kablolarının döşeme çevrelerinde oluşturulmuş galeride toplanması, yemekhanenin ve mutfağın kaldırılması, 1946-1968 restorasyonu esnasında yapılmış traverten korkulukların arap sabunu kullanarak el ile taşın yüzeyine zarar vermeden temizlenmesi, zemin kattaki mutfağın odaya dönüştürülmesi, mevcut laboratuvarın müze sınırları içerisindeki yeni tasarlanacak yere aktarılması, koridordaki yemekhanenin kaldırılarak koridor bütünlüğünün sağlanması ve yemekhanenin muhdes yapının üst kısmına kurulması, zemin ve birinci kat odalarındaki ocak ve nişlerin sıva altında kalanlarının sıva sökümü sonrasında onarılıp korunması, taşınabilir ahşap doğramalı camekan ile kapatılmış olanların dolap sökümünden sonra aslına uygun şekilde korunması kararları alınmıştır (Envar Mimarlık, 2010).

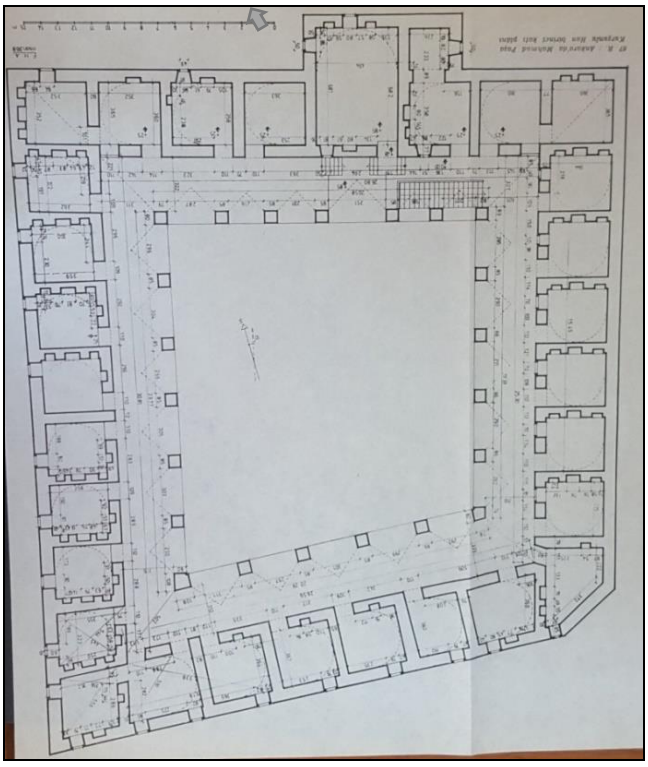
Şekil 7.2. Han'ın zemin kat koridoru
(Ülgen, 1953)

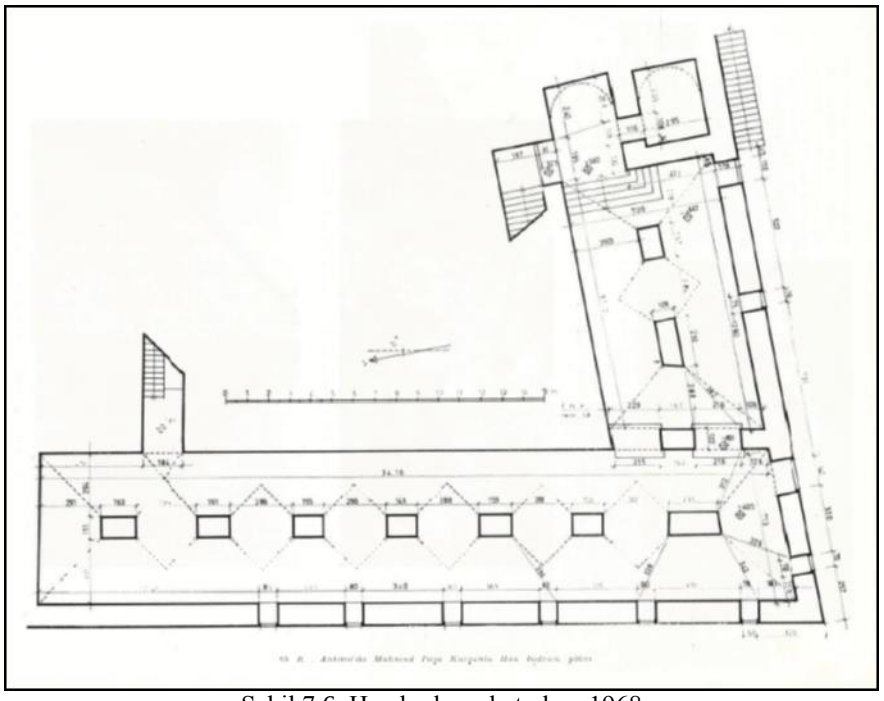
Şekil 7.3. Han zemin kat planı,1968
(Ayverdi, 1973)

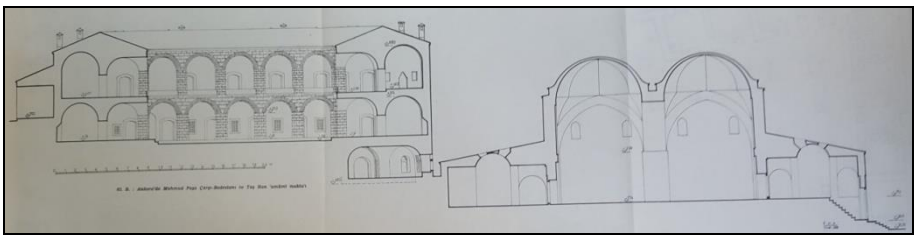
Şekil 7.4. Han birinci kat planı, 1933
(Ülgen, 1953)

Şekil 7.5. Han birinci kat planı,1968
(Ayverdi, 1973)

Şekil 7.6. Han bodrum kat planı,1968
(Ayverdi, 1973:39)

Şekil 7.7. Han ve Bedesten kesiti, 1968
(Ayverdi, 1973)

7.2.2. Cephelere yönelik müdahaleler, müdahale kararları ve bulgular

7.2.2.1. Kuzey cephe

1946-1968 yılları arası restorasyonu: Bu dönemde yapılan incelemelerde kuzey cephedeki on bir dükkanın restore edildiği belirtilmiştir (Ülgen, 1953:74) (Şekil 7.13) (Şekil 7.42) (Şekil 7.44). Kuzey cephe duvarlarındaki pencereler bu dönemde açılmıştır (Envar Mimarlık, 2010). Kuzey cephe dükkanlarının önündeki eğimli yol, iniş çıkışların kolay hale gelmesi için düzenlenmiştir (Başkan, Ç. ve Başkan, S. 2010:16).

1968-1973 yılları arası bulguları: İncelemelerde kuzey cephede bulunan dükkanlar arasındaki basamakların yıkılmış halde olduğu rapor edilmiştir (Ayverdi, 1973:38).

2008 yılı bulguları: Eski fotoğraflara göre beden duvarlarının ayakta ve sağlam olduğu gözükmektedir. Ana giriş kapısı üstündeki frontonlu cephede, onarımdan önceki ve onarımdan sonraki fotoğraflarda pencere bulunmamakta iken bugün kuzeye bakan küçük bir pencere bulunmaktadır (Şenalp, 2008a).

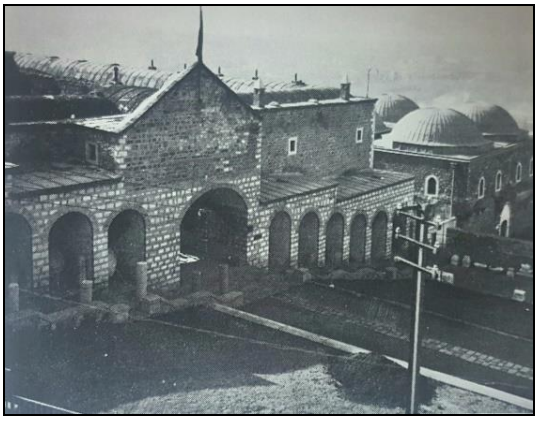
2010 yılı bulguları: 1946-1968 restorasyonunda kullanılan kuzey eyvanlarının tüm beden duvarlarında ve pencere sövelerinde uygulanan lezki taşlarında aşınmalar vardır. Yapının genelinde kullanılan Ankara taşlarında aşınmalar fazla değildir. Beden duvarları kirlenmiş, güney cephede parçalı nemlenmeler, ön cephelerde hafif tuzlanmalar meydana gelmiştir (Envar Mimarlık, 2010).

Şekil 7.8. Han'ın kuzey cephesini gösterir eski bir fotoğraf
(Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivi)

Şekil 7.9. Han ve Bedesten kuzey cephesini gösterir eski bir fotoğraf
(Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivi)

Şekil 7.10. Han dükkanları ve Bedesten 1953 (Ülgen, 1953)

Şekil 7.11. Kurşunlu Han ve Bahçesi, 1954 yılı (Vekam arşivi)

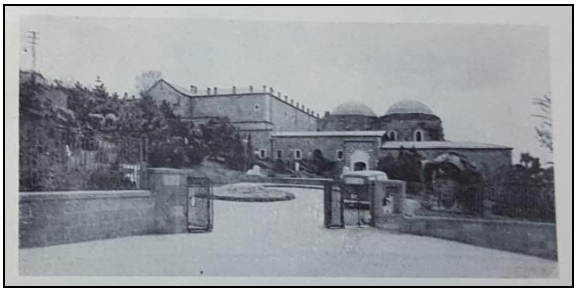
(http://cdm21054.contentdm.oclc.org/cdm/singleitem /collection/AEFA/id/69/rec/1)

Şekil 7.12. Han ve Bedesten'in kuzey cepheleri,1968 (Ayverdi, 1973:43)

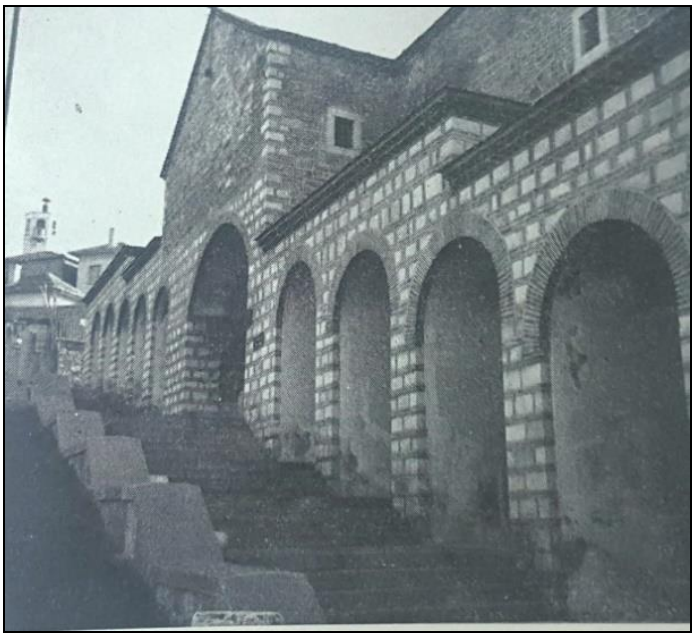
Şekil 7.13. Kurşunlu Han kuzey cephe (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Arşivi)

Şekil 7.14. Müze ve Bahçesinin dışardan görünüşü (Koşay,1979)

Şekil 7.15. Han'ın kuzey cephesi ve merdivenler, 2017

Şekil 7.16. Han'ın ve Bedestenle bağlantıyı sağlayan merdivenlerin onarım sonrası görüntüsü, 1953 (Ülgen, 1953)

Şekil 7.17. Han ve bedesten bağlantısını sağlayan merdivenler, 2017

7.2.2.2. Güney cephe

1946-1968 yılları arası: Ülgen onarımlarda bodrumun güney cephe duvarında bir büyük bir küçük kapı, batı cephe duvarında hava ve aydınlık pencereleri açıldığını rapor etmiştir. (Ülgen, 1953:75). Bu kapılar daha önce bahsedilen güney cephede bulunan iki adet kapı olmalıdır (Şekil 7.18,7.19, 7.20, 7.45).

2010 yılı bulguları : Güney cephe üst saçak sınırına kadar moloz taş örgülüdür.

Beden duvarları kirlenmiş, güney cephede parçalı nemlenmeler, ön cephelerde hafif tuzlanmalar meydana gelmiştir (Envar Mimarlık, 2010).

2010 müdahale kararları: Güney cephe servis merdiveninin demir korkuluklarına yağlı boya raspası uygulandıktan sonra iki kat antipas ve iki kat siyah mat boya sürülmesi planlanmıştır. (Envar Mimarlık, 2010)

Şekil 7.18. Kurşunlu Han güney cephesi (Ayverdi, 1973:38)

Şekil 7.19. Han ve Bedesten güney cepheleri, (Ayverdi, 1973:40)

Şekil 7.20. Güney cephe zemin katta bulunan ve sonradan açılan kapı, 2017

Şekil 7.21. Güney cephede bulunan ve bahçe bağlantısını sağlayan merdivenler, 2017

Şekil 7.22. Han'ın güney cephesi, 2017

7.2.2.3. Doğu cephe

1953 yılı bulguları: Bu dönem incelemelerde doğu cephedeki dokuz dükkanın toprak altında kalması sebebiyle onarılamadığından bahsedilmiş, doğu cephe dükkanlarının da kuzey cephedekiler gibi meyilli bir güzergaha inşa edildikleri belirtilmiştir (Ülgen, 1953:74).

1946-1968 yılları arası restorasyonu: Doğu cephe dükkanlarının temellerini kapatan toprak yığını temizlenmiştir (Envar Mimarlık, 2010)(Şekil 7.23).

1968-1973 yılları arası bulguları: Doğu cephedeki dokuz dükkan yeniden yapılmamış yerine müzenin laboratuvarı yapılmıştır (Ayverdi, 1973:38) (Başkan, Ç. ve Başkan, S. 2010:11) (Şekil 7.42).

2010 yılı bulguları: Doğu cephede özgün olmayan laboratuvar vardır (Envar Mimarlık, 2010).

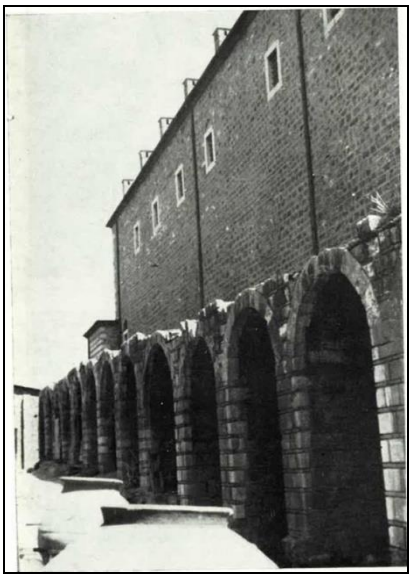

Şekil 7.23. Han ve Bedesten doğu cephe, 1932
(Vekam arşivi)
(http://cdm21054.contentdm.oclc.org/cdm/singleitem/collection/FKA/id/1346/rec/1)

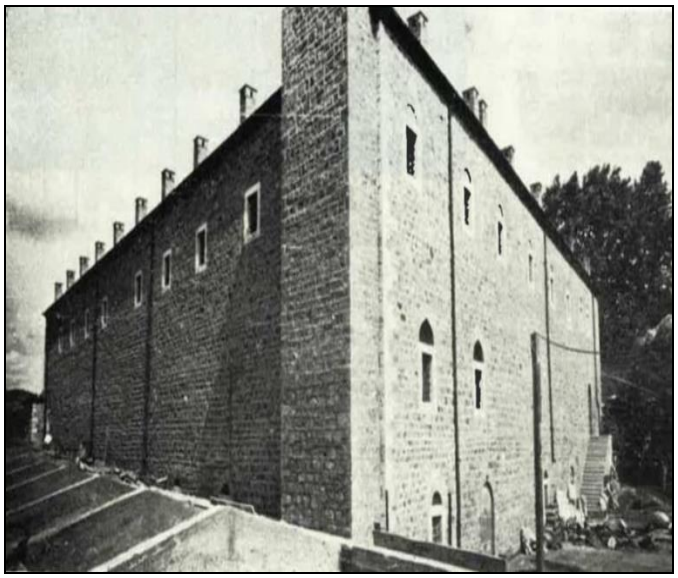
7.2.2.4. Batı cephe

1968 yılı bulguları: Ekrem Hakkı Ayverdi makalesinde Han'da aralıksız şekilde sıralanan bir sıra dükkanın 1968 nisan ayında mevcutken ve ayakları bir tuğla bir beyaz taştan yapılmışken üç ay içinde yerlerinden kaldırıldığı, 1968 Eylül başında artık mevcut olmadıklarını belirtmiştir (Ayverdi, 1973:45-47) (Şekil 7.24, Şekil 7.25).

2010 yılı bulguları:: Batı cephe, üst saçak sınırına kadar moloz taş örgülüdür (Envar Mimarlık, 2010).

Şekil 7.24. Han'ın batı cephesi ve Han'a bitişik sıralı dükkanlar

Şekil 7.25. Kurşunlu Han batı cephesi, 1968
(Ayverdi, 1973:40-46)

7.2.3. Mimari öğelere yönelik müdahaleler, müdahale kararları ve bulgular

7.2.3.1. Merdivenler

1946-1968 yılları arası restorasyonu: Ali Saim Ülgen üst kata çıkış merdiveniyle ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

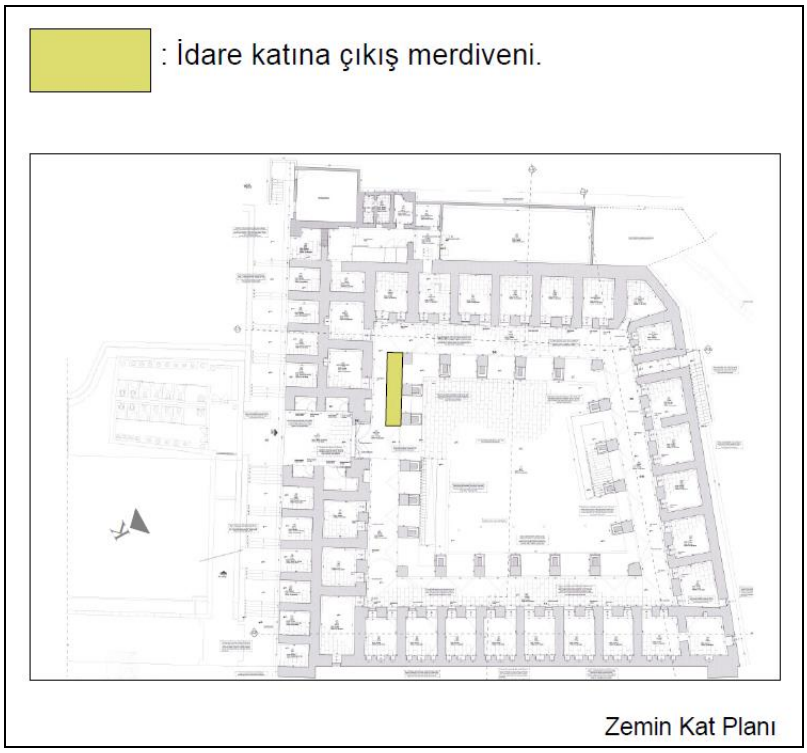
"Han'ın cümle kapısından revakların altına girilince sol tarafta, üst kata çıkmak için bir merdiven inşa edilmiştir. Bugün zeminde kaidesi mevcut merdiven; başka bir yerde eşine rastlanmayan, Ankara taşı dairevî maktalı bir sütunun üstüne düz atkı taşı şeklinde yerleştirilmiş taş kirişe istinat ettirilmiş bir yarım kemere oturmakta imiş" (Ülgen, 1953,s.75). (Şekil 7.42).

Ali Saim Ülgen'in inceleme yaptığı dönemde merdivenin sadece kaidesi mevcuttur ve merdivenlerin tamamı sonradan yapılmıştır. Buradan da kaidenin özgün kaldığı sonucu çıkarılabilir.

Bodrum kata inişi sağlayan avlunun kuzey batısında kalan merdiven için Ali Saim Ülgen; "Han'ın avlusuna çıkılınca hemen sağ tarafta mail satıh ile ahır olarak yapılmış bodruma inilir" demiştir (Ülgen, 1953:75).

Buradan anlaşılıyor ki inişin özgün halde tamamı rampadır. Bodrum katın ahır olarak kullanıldığı dönemde bu rampa muhtemelen atları ahıra indirmek için kullanılıyordu. Han bodrumu, ek depolara çevrilince rampaların bir bölümü de kullanım kolaylığı açısından merdiven haline getirilmiş olmalıdır (Şekil 7.42).

Bodrum katının güney kolu bitiminde bulunan, zeminden 60 cm.'lik yüksek kısımda bir kapı açılarak avluya çıkılan bir merdiven yapılmıştır (Ayverdi, 1973:38) (Şekil 7.42).

Şekil 7.26. İdare katına çıkış merdiveninin planda gösterimi, 2017
-Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünden alınan restorasyon projeleri (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) altlık olarak kullanılmıştır.

7.2.3.2. Kapılar ve pencereler

1946-1968 yılları arası restorasyonu: Oda kapıları, kapı kemerleri yıkılarak yükseltilmiştir (Ayverdi, 1973:47).

Pencere ve kapı sövelerinin tamamı değişmiş, kapı üstü söveleri sökülmüştür (Şenalp, 2008a).

Özgün halinde düz yüzeyli, tuğla kemerli, tuğladan sağır alınlıklı olan pencere ve kapıların tuğla örgüleri, mekanların büro haline getirilmesi üzerine kaldırılmış, yerine cam yapılmıştır (Envar Mimarlık, 2010).

Bodrumun güney duvarında ve Bedesten tarafındaki duvarda, hava ve aydınlık pencereleri açıldığından bahsedilmişti. Bunların yüksekliği arasta tonoz yüksekliğinden aşağıda kaldığından her iki yapı arasında bir duvar kalınlığı ve bina uzunluğunca aralık bırakılmıştır (Ülgen, 1953:75).

Ekrem Hakkı Ayverdi; ”Han bodrumu ile Bedesten dükkanları arasında 70 cm’lik bir boşluk vardır. Bodrum pencereleri buraya bakar” (Ayverdi, 1973:47) cümleleriyle Ali Saim Ülgen’i onaylamaktadır.

1968-2010 yılları arası: Cephe 2.92 kotu eyvan kemeri içine ahşap doğrama kapı oturtularak eyvan kapatılmış, kuzey cephenin en doğusundaki eyvanın muhdes yapıya bağlandığı güney duvarına, alüminyum doğramalı kapı yapılmış, eyvan ile oda içine geçiş sağlanmıştır (Envar Mimarlık, 2010).

2008 yılı bulguları: Pencerelerin tamamı yeniden yapılmıştır. Pencerelerin bir kısmı sivri bir kısmı yuvarlak kemerlidir. Pencere kanatları ahşaptır. Taş söveli olan pencereler lokmalı demir parmaklıklıdır. Giriş kapısı, güney cephedeki üç kapı, iç mekandaki büyük kapılar orijinal değildir ve demir malzeme kullanılmıştır. Diğer kapılar ahşaptır ve orijinal değildir (Şenalp, 2008a).

2010 yılı bulguları: Zemin katta bulunan yirmi sekiz adet odanın güney cepheye bakan iki penceresi dışında, cepheye bakan penceresi yoktur. Birinci katta bulunan odaların güneyde sekiz, batıda dokuz penceresi bulunurken kuzey ve doğu cephelerde penceresi bulunmaz. Zemin ve birinci kattaki odaların tamamının avluya bakan birer penceresi vardır (Envar Mimarlık, 2010).

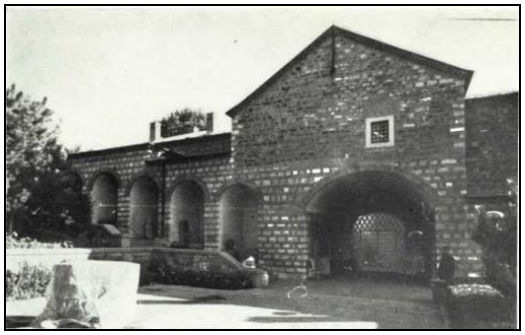
2010 yılı müdahale kararları: Tüm pencerelerin üzerindeki hafifletme kemerlerinin yatay sıralı tuğlayla örülmüş alın duvarı olması gereken kısımları ahşap doğramalı pencere sistemi ile kapatılmıştı. Bu ahşap doğramaların sökülmesi yatay sıralı hem yüz derzli sağır alınlıklı hale getirilmesi, tüm ahşap pencerelerin çift camlı hale getirilmesi, ahşap kapılara yağlı boya raspası yapılması, koruyucu sürülmesi planlanmıştır. Demir kapılara ve pencere korkuluklarına raspa yapıldıktan sonra iki kat antipas, iki kat siyah mat boya sürülmesinin zaman içerisinde paslanmaları engelleyeceği düşünülmektedir. Han'ın ana giriş eyvanı içinde bulunan girişine çift kanatlı ahşap doğramalı kapı yapılması, zemin kat koridorlarındaki demir doğramalı geçiş kapılarının sökülüp 5x5 güvenli cam kapı ile yenilenmesi uygun bulunmuştur. Cephe 2.92 kotu eyvanının kemeri içine oturtulan ahşap doğrama kapının sökülmesi, kuzey cephenin en doğusundaki eyvanın muhdes yapıya bağlandığı güney duvarına sonradan yapılan alüminyum doğramalı kapının sökülmesi, geçiş yerinin moloz taş ile örülmesi kararları alınmıştır (Envar Mimarlık, 2010).

7.2.3.2.1. Giriş eyvanı ve giriş kapısı

1946-1968 yılları arası restorasyonu: Ana giriş eyvanındaki dört küçük revak demir doğramalı camekanlar ile kapatılmıştır (Envar Mimarlık, 2010)(Şekil 7.29).

1954: Han'ın giriş kapısı yanına satış birimleri yapılmıştır (Bayburtluoğlu, 1991,102).

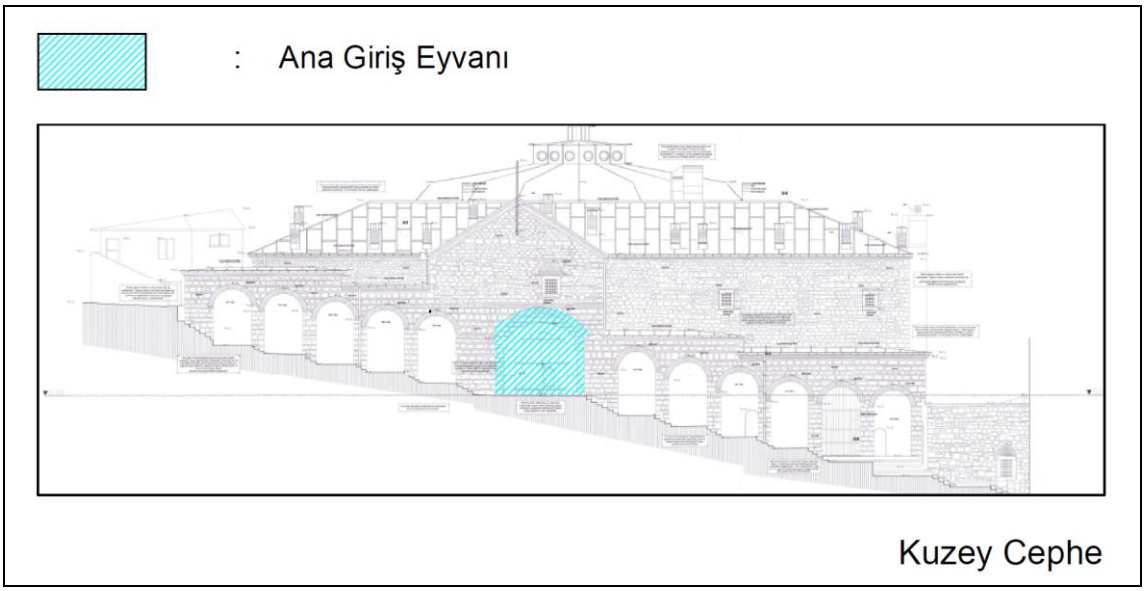
2010 yılı müdahale kararları: Ana giriş eyvanındaki dört revağı kapatan camekanların sökülmesi, kırılmaz temperli cam ile kapatılması, özgün olmayan demir doğramalı niteliksiz ana giriş kapısının sökülmesi ve ahşap kapı takılması planlanmıştır (Envar Mimarlık, 2010).

Şekil 7.27. Han'ın ana giriş eyvanı,1968 (Ayverdi, 1973:44)

Şekil 7.28. Han'ın ana giriş eyvanı, 2017

Şekil 7.29. Ana giriş eyvanının cephede gösterimi, 2017
-Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünden alınan restorasyon

projeleri (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) altlık olarak kullanılmıştır.

7.2.3.3. Döşemeler

1946-1968 yılları arası restorasyonu: Ali Saim Ülgen ise Han'ın avlu döşemelerinin, bina çevrelerinin özgünde parça taşlarla kaldırımlandığını fakat müzeye çevrilirken bu şekilde kullanım sıkıntı yaratacağından döşemelerin muntazam kesme taşlarla kaplandığını belirtir (Ülgen, 1953:77).

Birinci kat odaların zeminine beton dökülerek zemin yükseltilmiş, holde taban tuğlası, zemin kat odalarında ise yonu taşı döşeme kullanılmıştır (Envar Mimarlık, 2010).

1948'de Han'ın alt kat revakları zemini Ankara taşı ile döşenmiş,

1950 yılında depo zemini beyaz Mamak taşı ile kaplanmış,

1959'da Han avlusu andezit taşıyla kaplanmıştır (Bayburtluoğlu, 1991:102).

1968-2010 yılları arası: Birinci kat tuğla döşemesi üzerine yağlı boya sürülmüş, mutfak ve çay ocağı seramik kaplanmış, yemekhane ve birinci kat oda zemin yüzeylerine ahşap döşeme görünümlü PVC örtü serilmiştir (Envar Mimarlık, 2010).

2008 yılı bulguları: Avlu ve zemin kat revak altları pembe andezit taşı ile döşelidir. Oda içlerinin döşemeleri yükseltilmiş ve ahşap malzeme ile kaplanmıştır. Birinci kat revaklarının altları 30x30cm tuğla döşelidir ve üzeri sonradan verniklenmiştir (Şenalp, 2008a).

2008 yılı bulgularında avlu döşemesinin pembe andezit taşından olduğu ve yeni malzeme olduğu ifade edilmiştir. Muhtemelen 1959 yılında uygulanan andezit taşından söz edilmektedir.

2010 yılı bulguları: Mutfak, laboratuvar ve tuvaletler seramik, yemekhane ise ahşap döşemelidir. Zemin kat ve bodrum yonu taşı kaplamadır. Birinci kat odaları, beton üzeri ahşap görünümlü pvc malzemeden örtü ile kaplı, koridoru ise taban tuğlası döşemelidir. Taban tuğlası üzerine yağlı boya sürülmüş olması sebebiyle döşeme niteliği kaybolmuştur. Zemin kat döşemelerinde kirlenmeler mevcuttur (Envar Mimarlık, 2010).

2010 yılı müdahale kararları: 1946-1968 dönemi döşemelerinin genelinin düşük basınçlı sıcak su ile itina ile temizlenmesi, zemin kattaki özgün olmayan döşemelerin sökülmesi ve yerine yonu taşı kaplanması, birinci kat odalarındaki niteliksiz döşemelerin ve koridordaki üzeri yağlı boyalı taban tuğlası döşemenin sökülerek kare formlu 30x30 cm taban tuğlası döşenmesi planlanmıştır. Yemekhane ve mutfağa dönüştürülmüş odaların niteliksiz pvc döşemeleri sökülmesi, altından çıkan malzeme kullanılabilecek durumda ise düşük basınçlı sıcak suyla temizlenerek korunması, şayet değilse yonu taşı döşeme ile kaplanması kararları alınmıştır (Envar Mimarlık, 2010).

7.2.3.4. Avlu ve revaklar

1946-1968 yılları arası restorasyonu: Avlunun etrafını çeviren iki katlı galeri tamamen yıkılmış ve 1946-1968 yılları arası restorasyonunda tekrar yapılmıştır (Ülgen, 1953:75) (Şekil 7.30, 7.31, 7.32, 7.33, 7.34).

Bu dönemde revak kemerleri onarılmış (1949 yılında bahsedilen onarım olmalıdır), avlu yonu taşı kaplanmış ve revak araları demir doğramalı camekanlar ile kapatılmıştır (Envar Mimarlık, 2010).

1947: Avlunun eski girişleri kapatılmıştır (Bayburtluoğlu, 1991:101).

1949: Han'ın tonoz ve revak onarımı yapılmıştır (Bayburtluoğlu, 1991:102) (Şekil 7.35, 7.39).

1968-2010 yılları arası: Birinci kat revakları arasındaki demir doğramalı camekânlar sökülmüştür (Envar Mimarlık, 2010).

2007: Avlu, bazı müdahaleler ile çok amaçlı salon haline getirilmiştir (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müze Haberleri Dergisi, 2008).

2010 yılı müdahale kararları: Üst kat revaklarının arasındaki traverten korkulukların arap sabunu kullanılarak el ile temizlenmesi, avluya bakan kemerlerin arasındaki özgün olmayan demir ve ahşap bölücülerin sökülmesi, bunların temas ettiği kısımlarda temizlik yapılması ve revakların özgün hale dönüştürülmesi planlanmıştır(Envar Mimarlık, 2010).

Şekil 7.30. Han avlusu 1933
(Ülgen, 1953)

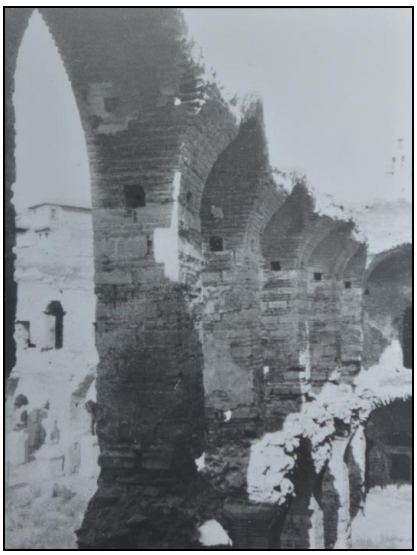
Şekil 7.31. Kurşunlu Han'ın avlusu ve revakları

Şekil 7.32. Avlu revakları ve kemerleri
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi Arşivi)

Şekil 7.33. Revaklar

Şekil 7.34. Revaklar
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi Arşivi)

Şekil 7.35. Han avlusunun onarımlar devam ederken çekilen bir fotoğrafı (Ülgen, 1953)

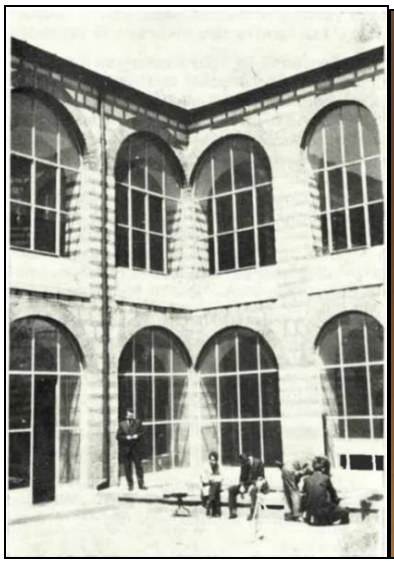
Şekil 7.36. Avlu revakları (Kuzey), 2017

Şekil 7.37. Avlu revakları (Doğu), 2017

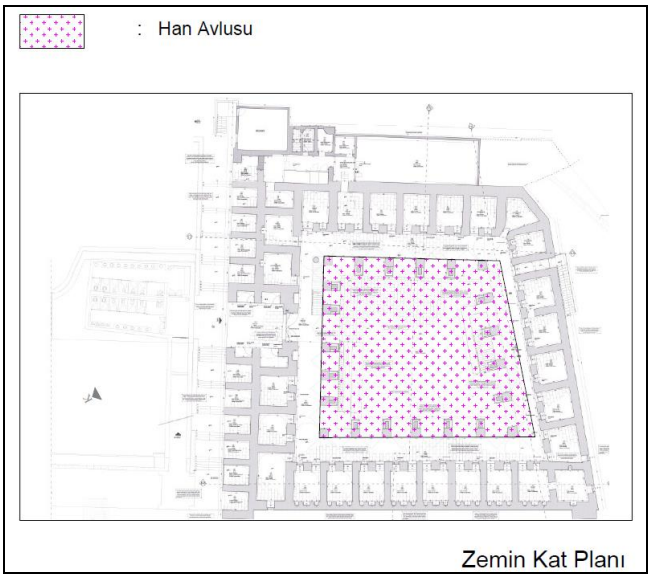
Şekil 7.38. Avlu revakları (Güney) 2017

Şekil 7.39. Han avlusu,1968 (Ayverdi, 1973:47)

Şekil 7.40. Han avlusunun genel görüntüsü, 2017

Şekil 7.41. Avlunun Planda Gösterimi, 2017
-Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünden alınan restorasyon projeleri (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) altlık olarak kullanılmıştır.

7.2.4. Taşıyıcı sisteme yönelik müdahaleler, müdahale kararları ve bulgular

1946-1968 yılları arası restorasyonu: Bu restorasyondan sonra yapının planı ana hatlarıyla aynı kalırken yapı elemanları inşa malzeme ve tekniğinde bazı farklı uygulamalar da olmuştur (Envar Mimarlık, 2010).

2010 yılı müdahale kararları: Sıva çatlağı olan kısımlara yapılacak müdahalenin, uygulanacak sıva raspası sonrasında belirlenmesi planlanmıştır (Envar Mimarlık, 2010).

7.2.4.1. Duvarlar

1939 yılı: Duvarlar, kaba yonu imalata dönüştürülmeye başlanmıştır (Ülgen, 1953:76).

1946-1968 yılları arası restorasyonu: Beden duvarları onarılmış, çimentolu harç ile kabartma derz yapılmıştır. Birinci kat beden duvarları orijinaldir; fakat tamir görmüştür (Şenalp, 2008a).

2010 yılı müdahale kararları: Han'ın doğu cephesine bitişik yapılmış muhdes binada bulunan depo ve wc pencerelerinin yerine duvar örülmesi ve bu mekanların ek eser deposu olarak kullanılması, özgün olmayan laboratuvarın ek binaya nakli sonrası oluşturulan depo alanı kapısının 5+5 güvenlik camlı kapıya çevrilmesi, yaygın

nemlenme ve sıva-boya dökülmesi olan kısımlara sıva raspası yapılması, altındaki malzemenin durumu incelendikten sonra uygun müdahale tekniğine karar verilmesi kararları alınmıştır. Tüm iç ve dış cephelerin kısmi tamiratları yapıldıktan sonra iç mekan boyasının nano teknoloji kirli beyaz boya sürülerek korunması, doğu cephe laboratuvarın betonarme duvarlarındaki nemlenmeyi önlemek için drenaj yapılması planlanmıştır. Duvar ve tonozlarda bulunan kılcal çatlaklarda kullanılan harca uygun bir malzeme ile enjeksiyon uygulaması yapılması, orta genişlikteki çatlaklara enjeksiyon ve paslanmaz çelik çubuklarla dikiş işlemi uygulanması, 5 cm'den büyük çatlaklarda ise çatlak çevresinin çürütülüp çatlak genişliğinin artırılması ve boşluğun özgün malzeme ile tamamlanması uygun bulunmuştur (Envar Mimarlık, 2010).

7.2.5. Üst örtü ve örtü öğelerine yönelik müdahaleler, müdahale kararları ve bulgular

1945 yılı bulguları: Han'ın güney köşesinde geniş ve beş sıralı kirpi saçak kalıntısı 1945 yılında tespit edilmiştir (Ülgen, 1953:75-76).

1946-1968 yılları arası restorasyonu: Beş sıra olan kirpi saçaklar üç sıraya düşürülmüş, bakır yağmur oluk ve döküm iniş boruları yapılmış, özgünde sivri formda olan bacalar kare forma çevrilmiştir (Envar Mimarlık, 2010).

Revak tonozları ve kemerler bu dönemde tuğladan yeniden yapılmış ve derzlenmiştir (Şenalp, 2008a).

Ekrem Hakkı Ayverdi, Han'ın tonozlarının üstünün çatı yapılmadan bırakıldığını sonradan kapatıldığını belirtmiştir (Ayverdi, 1973:47).

1949 yılındaki yapılan müdahaleden bahsedildiği düşünülmektedir.

1949: Tonoz ve revaklar onarılmış, açık tonozların üstü çatı ile örtülmüştür. Han bacaları yapılmıştır. Saçak yapımı, bu tarihte devam etmektedir (Bayburtluoğlu, 1991:102).

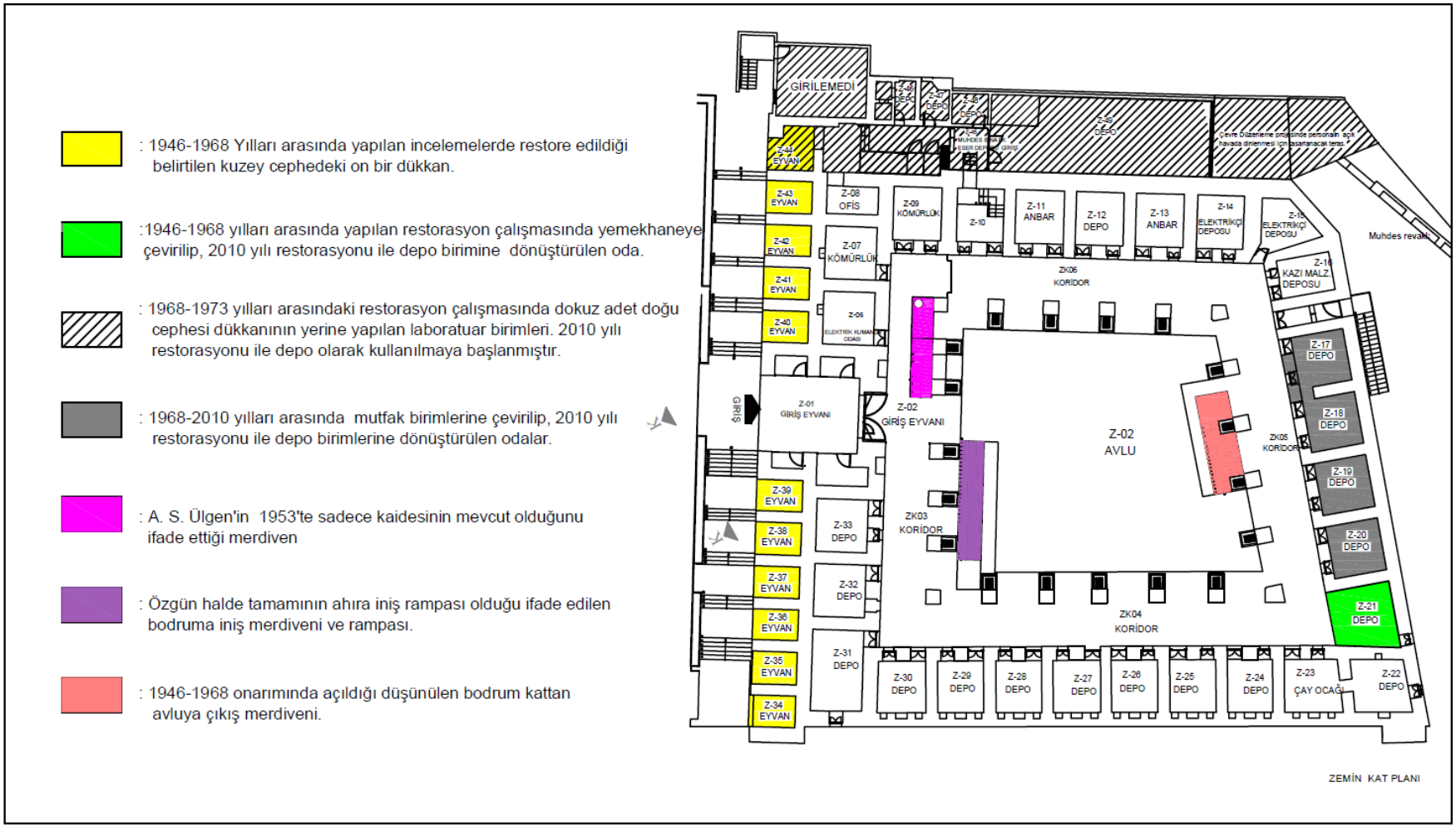
1968-2010 yılları arası bulguları: Birinci kat tonoz ve eyvanlarını örten kırma çatı üzeri çinko kaplama çatı örtüsü bulunmaktadır (Envar Mimarlık, 2010).

2002: Han'ın avlusu 2002 yılında kapatılmış ve çok amaçlı salon haline getirilmiştir (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müze Haberleri Dergisi, 2008).

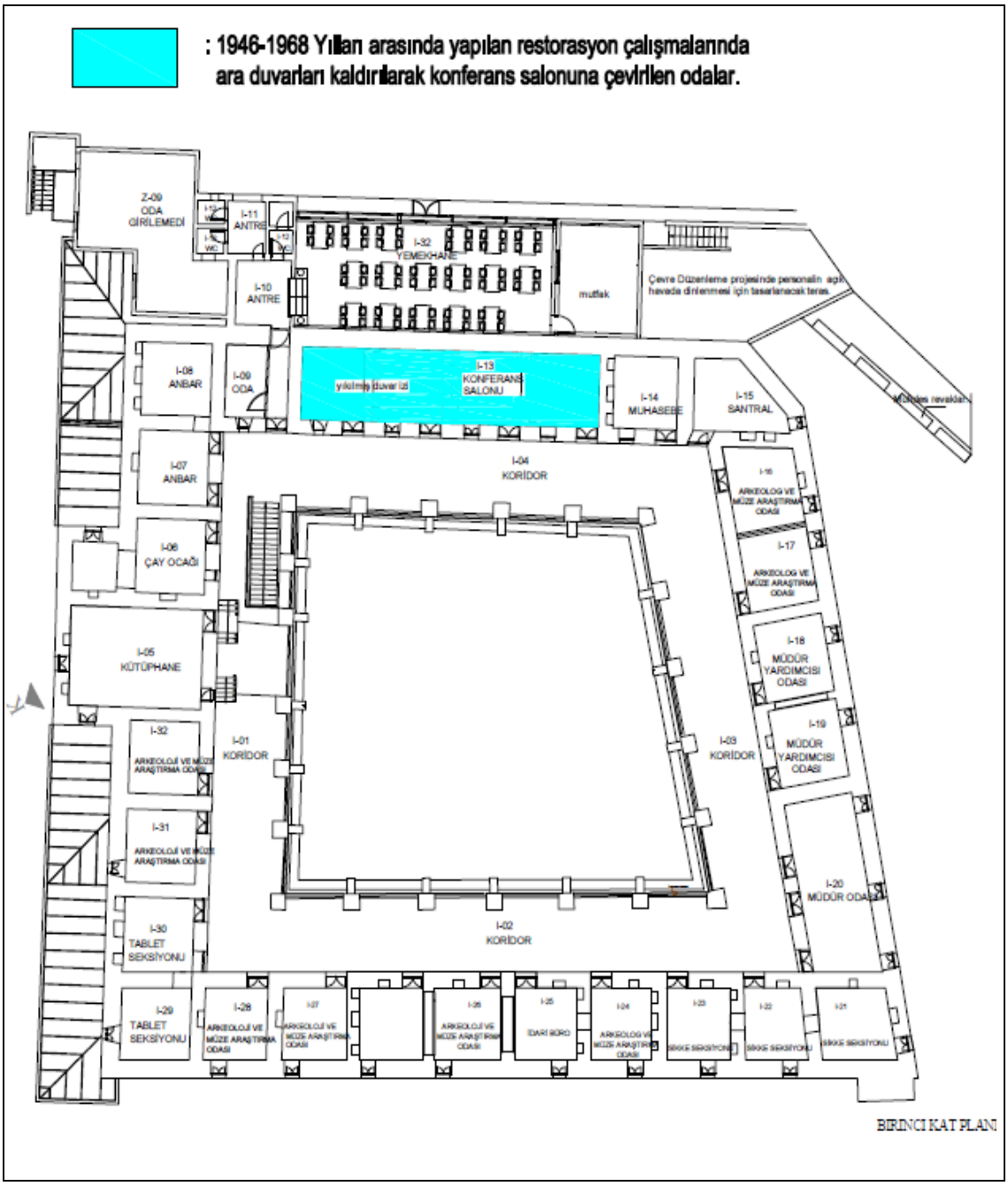
2008 yılı bulguları: Kurşunla kaplanmış olması gereken çatı, çinko levha ile kaplanmıştır. (Şenalp, 2008a).

2010 yılı bulguları: Avlunun üstünde çelik konstrüksiyonlu, ahşap kaplı camekan, çevresinde iç ve dış yöne eğimli kırma çatı üzeri çinko kaplama çatı sistemi bulunur. Han'da özgün olmayan otuz yedi adet baca vardır. Kuzey cephe eyvanını kaplayan çinko örtü deforme olmuş ve içlerinde bitkilenmeler oluşmuştur. Konferans salonu üzeri ve muhasebe odalarının tonozlarında, güneye bakan odalarda ve doğu yönündeki koridorda kılcal sıva çatlakları oluşmuş, batı cephe koridor tonuzunda nemlenme tespit edilmiştir (Envar Mimarlık, 2010).

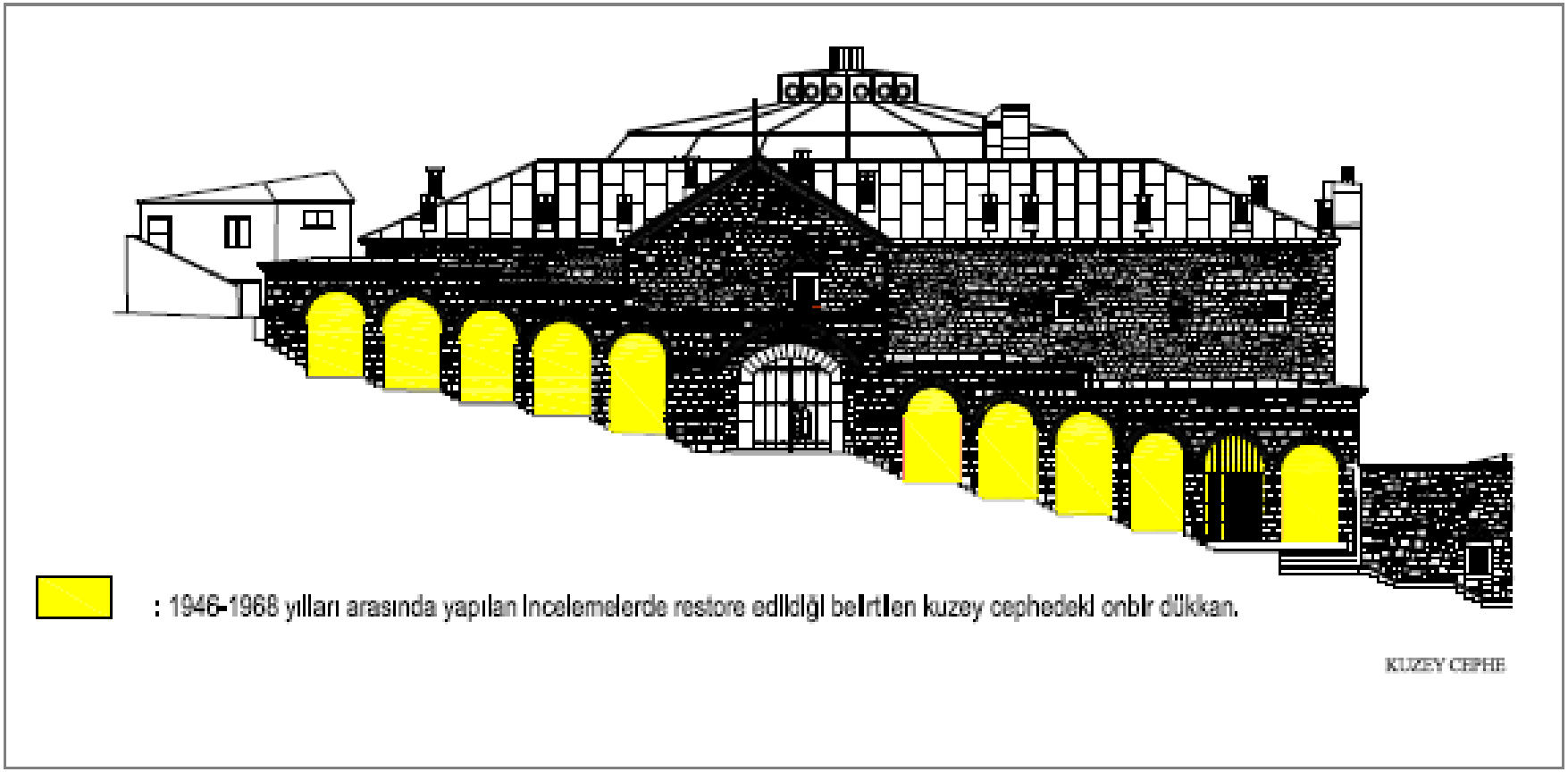
2010 yılı müdahale kararları: Çatı formu korunarak çinko örtünün sökülmesi, su yalıtımı yapıldıktan sonra 1.5 mm kurşun örtü serilmesi, yağmur oluklarının sökülüp onarılması, iniş borularının 0,80 mm kalınlığında sac malzemeden kare profile dönüştürülmesi, batı cephesinde Bedesten ile Han arasındaki boşluğu örten çinko sundurmanın sökülmesi yerine teraziye alınmış sundurmanın restorasyon projesinde belirtildiği gibi uygulanması, üst örtünün 1,5 mm kurşun ile kaplanması, tonoz ortalarında bulunan kılcal çatlaklara kısmi raspalar uygulanması ve alttaki malzemenin durumuna göre yapılacak müdahalenin belirlenmesi planlanmıştır. Çelik konstrüksiyon üzeri ahşap kaplama çatının saclarına iki kat antipas iki kat gri mat boya sürüldükten sonra 5+5 lamine cam uygulanması, çelik konstrüksiyonu kaplayan ahşap yüzeylere raspa yapılıp ince zımpara ile macun izleri silindikten sonra ceviz renginde nefes alan boya ile boyanması, ışıklıkların camlarının değiştirilmesi işlemlerinin yapılmasının uygun olacağı ifade edilmiştir (Envar Mimarlık, 2010).

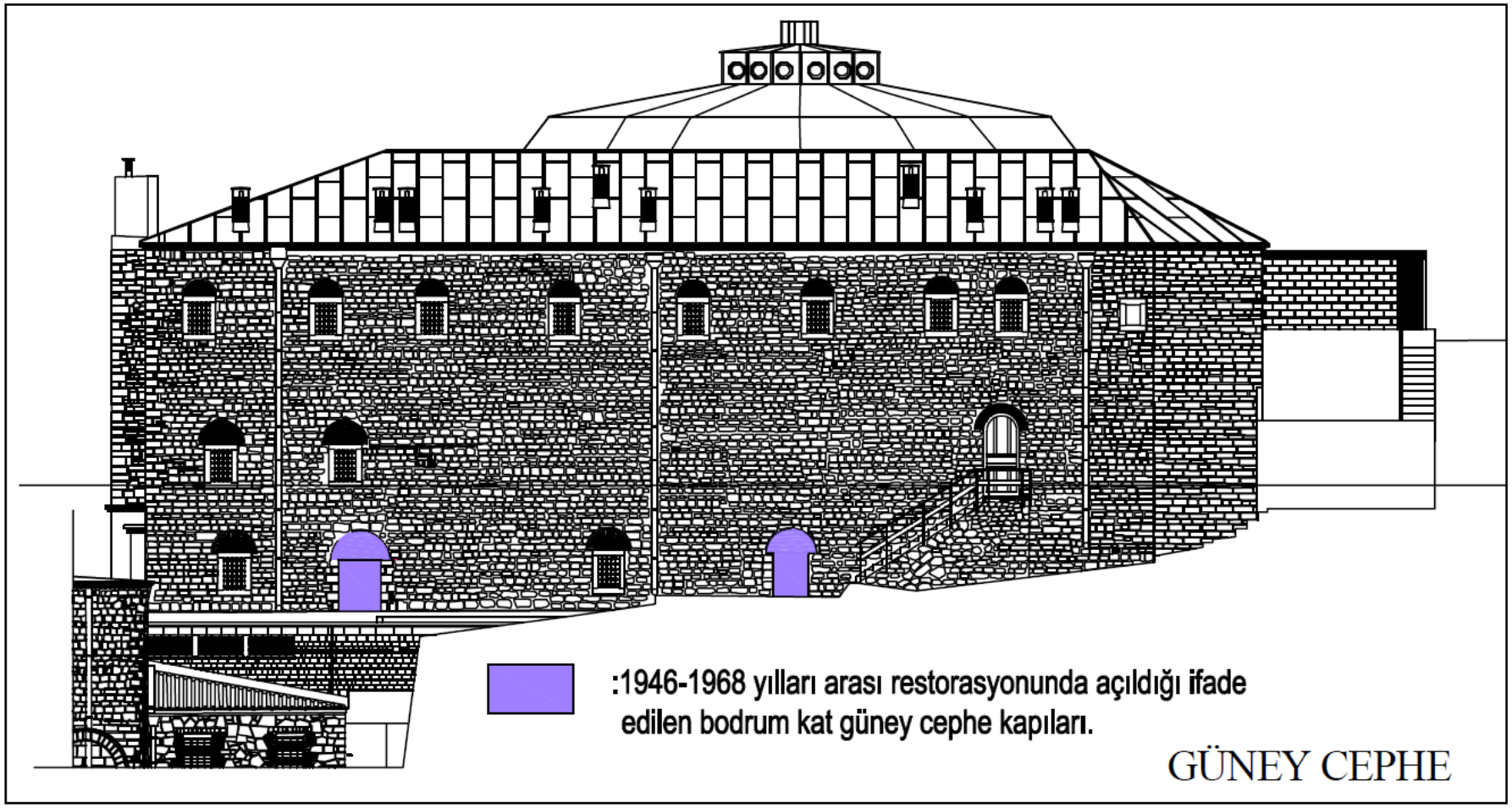
Şekil 7.42. Onarımların Zemin Kat Planında Gösterimi, 2017
-Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünden alınan restorasyon projeleri (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) altlık olarak kullanılmıştır.

Şekil 7.43. Onarımların Birinci Kat Planında Gösterimi, 2017
-Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünden alınan restorasyon projeleri (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) altlık olarak kullanılmıştır.

Şekil 7.44. Onarımların Kuzey Cephede Gösterimi, 2017
-Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünden alınan restorasyon projeleri (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti-Proje Müellifi:Mirac BOZAL) altlık olarak kullanılmıştır.

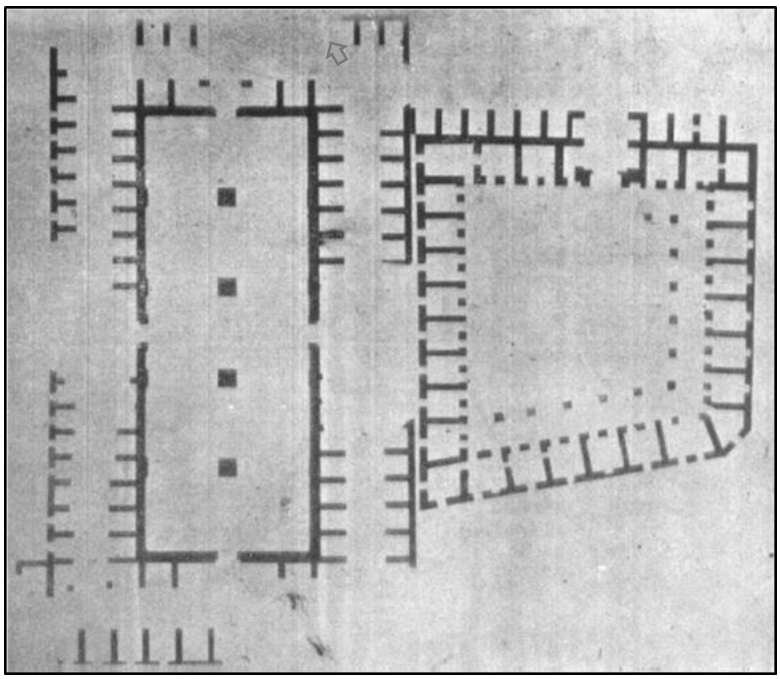

Şekil 7.45. Onarımların Güney Cephede Gösterimi, 2017
-Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nden alınan restorasyon projeleri (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti-Proje Müellifi:Miraç BOZAL) altlık olarak kullanılmıştır.

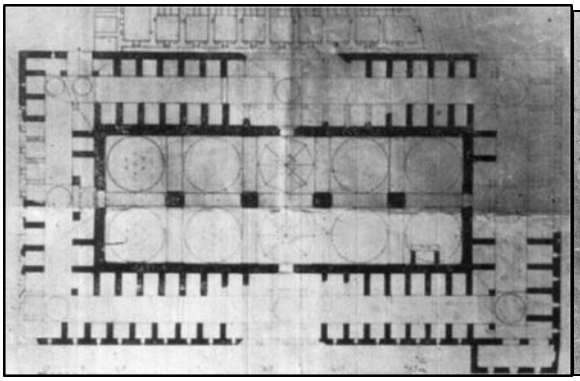
7.3. Mahmud Paşa Bedesteni'nin Zaman İçinde Gördüğü Müdahaleler

Daha önce İnci Bayburtluoğlu'nun müze için yaptığı dönemleme çalışmasından bahsedilmişti. 2011 yılında hazırlanan restitüsyon raporlarına göre Bedesten için ilk dönem 15. yüzyıl ile büyük Ankara yangınının olduğu 1881 yılı arasını kapsarken, ikinci dönem 1881 yılı ile Bedesten'in onarım ihalesinin yapıldığı yıl olan 1938 arasını kapsar. Üçüncü dönem, 1938 ile restorasyon çalışmalarının tamamlandığı 1968 yılları arası baz alınır. Dördüncü dönem için ise; 1968 yılından son restorasyon çalışmalarının başladığı 2011 yılına kadar olan aralık kabul edilir (Başkan, Ç. ve Başkan, S. 2011:9).

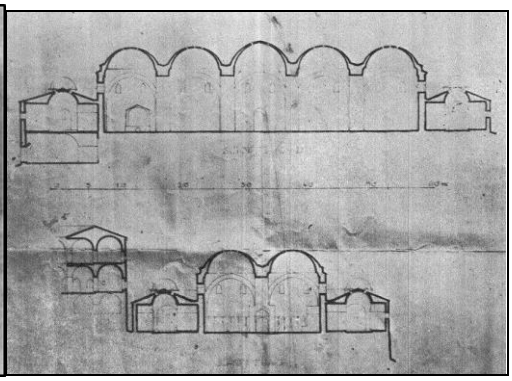
7.3.1. Plana yönelik müdahaleler, müdahale kararları ve bulgular

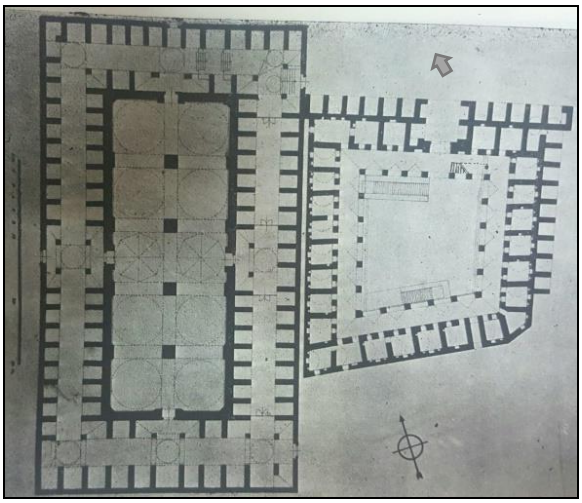
Şekil 7.46. Bedesten ve Han'ın zemin kat planları, 1933
(Ülgen, 1953)

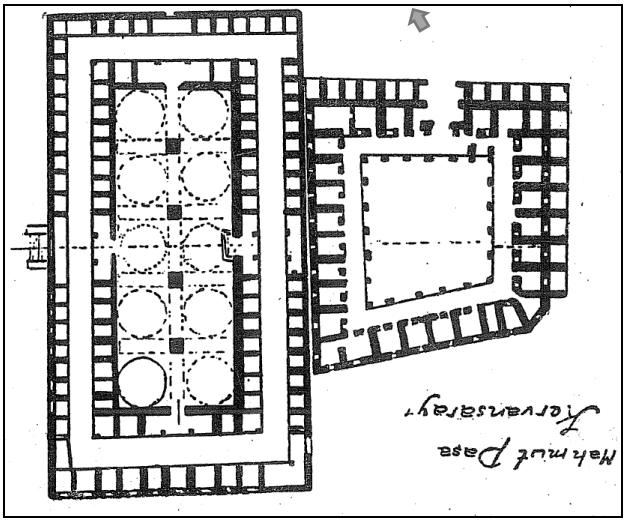
Şekil 7.47. Bedesten, 1933

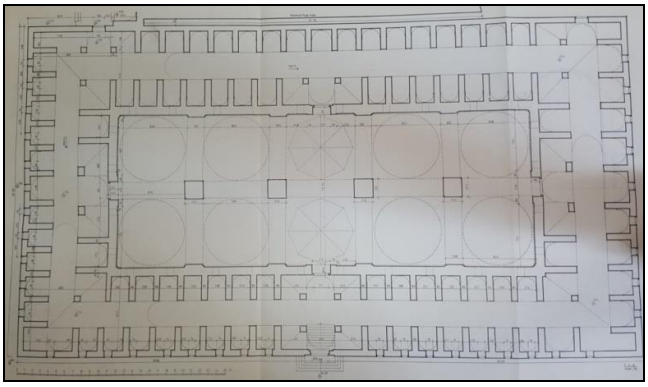
Şekil 7.48. Bedesten ve Han'a ait kesitler
(Ülgen, 1953)

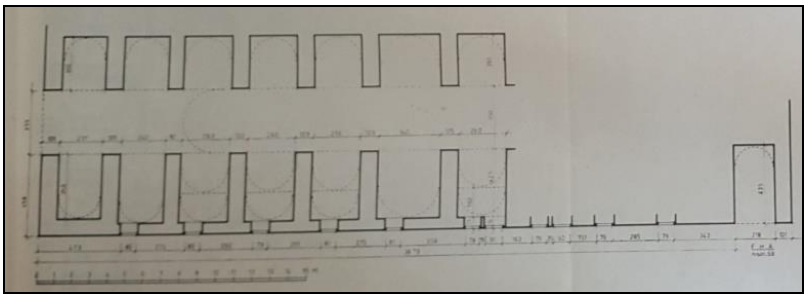
Şekil 7.49. Han ve Bedesten Plan
(Ülgen, 1953)

Şekil 7.50. Kurşunlu Han ve Mahmud Paşa Bedesteni Plan
(Akçay, 1964:39)

Şekil 7.51. Bedesten zemin kat planı,1968
(Ayverdi, 1973)

Şekil 7.52. Bedesten bodrum kat planı,1968
(Ayverdi, 1973)

7.3.1.1. Arasta

1938-1968 yılları arası restorasyonu: Arasta teşhir amaçlı kullanılacağından restorasyon sırasında komple yeniden yapılmış ve özgün formunu yitirmiştir (Başkan, Ç. ve Başkan, S. 2011:11) (Şekil 7.62, Şekil 7.105 ve Şekil 7.108).

Arastanın teşhir ve restorasyon projeleri Yüksek Mimar İhsan Kıygı tarafından hazırlanıp uygulanmıştır (Anadolu Medeniyetleri Müzesi tanıtım broşürü, 2015).

1992-1993: Batı cephenin ortasındaki kapıya çıkan merdivenler kaldırılmış, bahçe kotu bodrum kat hizasına çekilmiş, böylelikle bodrum kat kotu ile bahçe kotu eşitlenmiştir. Bodrum kata giriş hem batı cephenin ortasındaki kapıdan hem de arastada yapılan merdivenlerle sağlanmıştır (Başkan, Ç. ve Başkan, S. 2011:36).

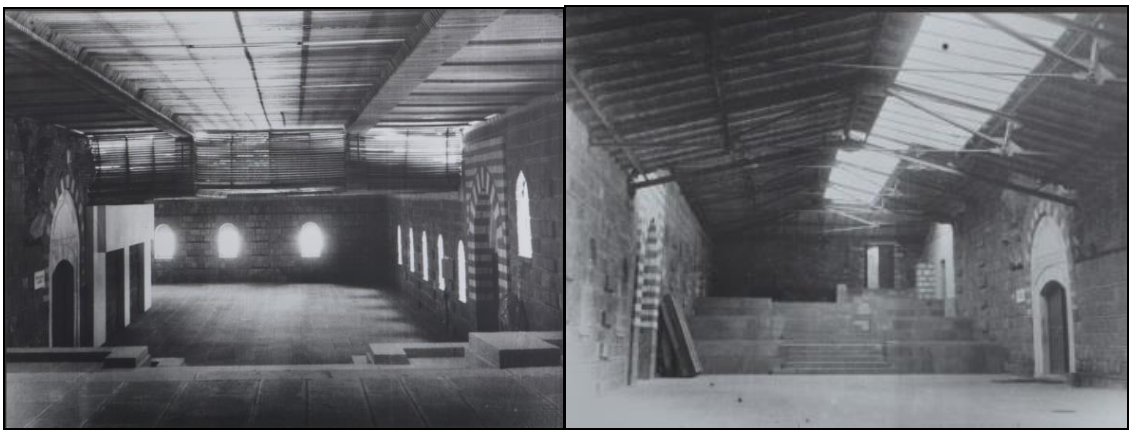
2011 yılı bulguları: Arastanın kuzey kolunda, Bedesten'in kuzey duvarında onarım esnasında bazı izler bu duvara bitişik bir yapı olduğunu ifade etmek için bırakılmıştır; ancak bu izler özgün değillerdir. Bodrum katla bağlantıyı sağlayan merdivenler eski fotoğraflarda yoktur. Yapımlarında kullanılan işçilik ve malzeme de merdivenlerin özgün olmadığına dair fikri desteklemektedir. Bu kanadın üstü çelik makastır. Ahşap asma çatının tasarımı Y. Mimar İhsan Kıygı'ya aittir. Arastanın doğu kanadının üst örtüsü, Bedesten ve doğu duvarı önündeki betonarme kare kolonlar ve bunların taşıdığı üçgen şekilli betonarme, kirişten oluşur. Çelik çatı, bu strüktür üzerine oturur. Üst örtünün ortası içeri gün ışığı girmesini sağlayan cam ile örtülüdür. Betonarme sistem, taşıyıcı niteliğini kaybetmiştir. Güney kanatta da statik sorunlar vardır. Arastanın batı kolonda doğu ve batı duvarların önüne 2,40 m aralıklarla betonarme ayaklar yerleştirilmiştir. Bu ayakların taşıdığı konsolların ucuna 0,70 m yüksekliğinde, tonoz ya da kubbeleri anımsatmayı öngören ve çıtalı yüzeyleri taşıyan

iki parapet duvarı inşa edilmiştir. Bunların üstünde çelik makaslı çatı konumlanmıştır. Çatının alt yüzeyinde doğal ışığı geçiren uzunca bir açıklık bulunur (Madran, 2011).

2011 yılı müdahale kararları: Arastanın kuzey aksında zeminde bulunan karoların kaldırılıp özgün döşemenin araştırılmasının, bulunması halinde yenilenmesinin, ahşap tavan çıtalarının emprenye edilmesinin, kabloları yarattığı görsel kirliliğin çözülmesinin, Cumhuriyet dönemi onarımlarının belge niteliği taşımaları sebebiyle aynen korunmasının uygun olacağı ifade edilmektedir. Doğu aksta mevcut döşemelerin altında özgün döşeme aranması ve sonrasında buna göre karar geliştirilmesi, özgün malzeme bulunmaması durumunda Osmanlı ticari yapı mimarlığında hiç kullanılmayan bir malzeme ve doku seçilmesi planlanmıştır. Arastanın güney aksının altında bir arasta kolu daha bulunur. Bu bölüm, fotoğraflardan anlaşıldığı kadarı ile özgün haline uygun olmayan bir onarım görmüştür. Arastanın batı aksında tek yönlü çatı yapılması, mekanın mevcut halinin korunması, üst örtüde yer alan parapetlerin sökülmesi, tonozların özengi kotundan aydınlatılmasının sağlanması, zeminin özgün döşemesi 1993 yılındaki onarımda tamamen söküldüğünden yerine çağdaş bir döşeme uygulanması kararları alınmıştır (Madran, 2011).

Şekil 7.53. Arastanın onarım öncesi görüntüsü(Ülgen, 1953)
Ayverdi bu fotoğrafın 1933 yılına ait olduğunu ifade eder. (Ayverdi, 1973:37)

Şekil 7.54. Arastanın kuzey kolu
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi Arşivi)

Şekil 7.55. Arastanın kuzey kolu, 2017

Şekil 7.56. Arastanın Doğu Kolu Onarım Öncesi

Şekil 7.57. Arastanın Doğu Kolu Onarım Sonrası
(Tarım, 2013)

Şekil 7.58. Arastanın Güney Kolu Onarım Öncesi

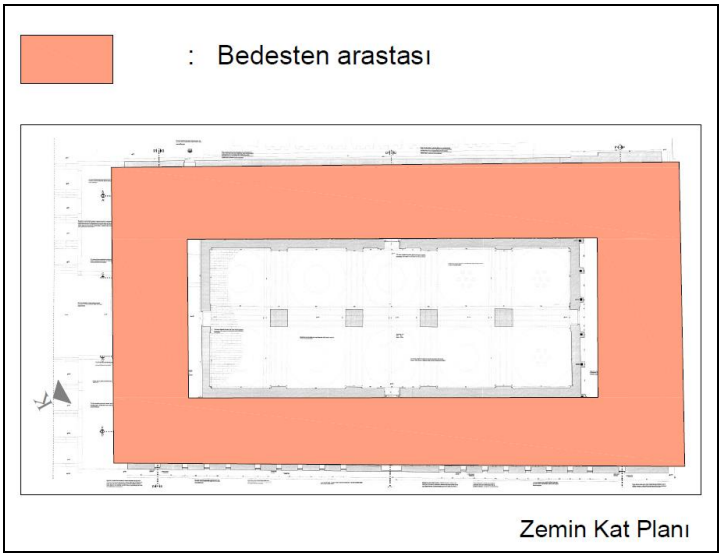
Şekil 7.59. Arastanın Güney Kolu Onarım Sonrası
(Tarım, 2013)

Şekil 7.60. Arastanın Batı Kolu Onarım Öncesi

Şekil 7.61. Arastanın Batı Kolu Onarım Sonrası
(Tarım, 2013)

Şekil 7.62. Arastanın plan üzerindeki gösterimi, 2017
-Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünden alınan restorasyon projeleri (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) altlık olarak kullanılmıştır.

7.3.1.2. Dükkanlar

1938-1968 yılları arası restorasyonu: Dükkanların büyük bir çoğunluğu yıkılmış halde olup eserlerin sergilenmesine uygun, büyük salonlar elde etmek amacıyla, bilinçli olarak yenilenmemiştir. Bu dönemde doğu yönünde beş adet dükkan, Bedestende tonoz başlangıçları ve tuğla hatıllı taş duvar örgüsü gibi birtakım özgün unsurlar korunmuştur (Bayburtluoğlu, 1991:97) (Şekil 7.63).

1949: Bedesten'deki dükkanların büyük bir kısmı hala mevcutken 1949'da yıktırılmışlardır (Ayverdi, 1973:45).

1951: Bedesten'in güneyindeki dükkanların üstleri, Mimar İhsan Kıygı projesine uygun olarak kapatılmıştır (Bayburtluoğlu, 1991:102).

1968-1973 yıllar arası bulguları: İncelemelerde Bedesten'in bodrumunda iç mekanda on dört adet, dışarda bir adet dükkan görülmüş, devamındaki koridora girilememiştir. Fakat yedi dükkanın daha olması gerektiği tahmin edilmektedir. Arasta dükkanlarının ara duvarları mevcut değildir (Ayverdi, 1973:38).

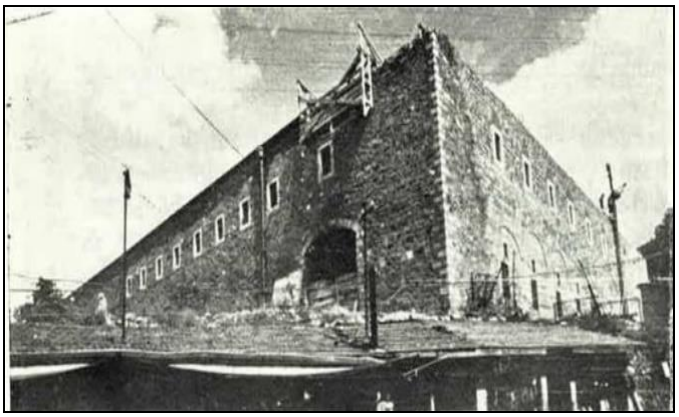
Bir kısım dükkan da 1968 yılında yıktırılmıştır (Ayverdi, 1973:47) (Şekil 7.65).

1968 yılında beş adet dükkan orijinal haliyle bırakılmıştır. (*Anadolu Medeniyetleri Müzesi tanıtım broşürü*, 2015) (Şekil 7.105 ve Şekil 7.108).

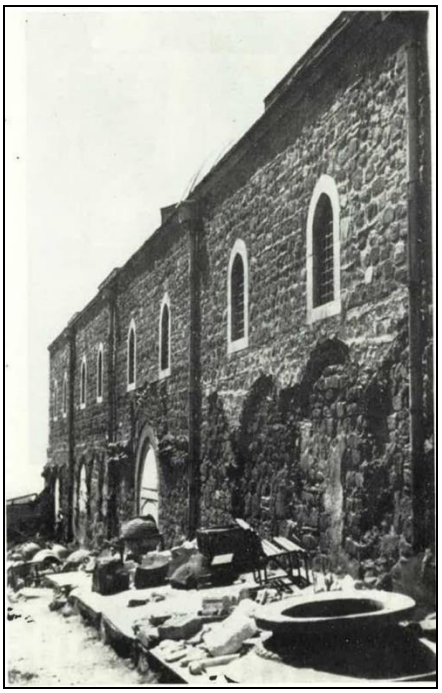
2011 yılı müdahale kararları: Arastanın doğusunda bulunan 1938-1968 dönemi restorasyonunda özgün izlerden yararlanılarak bırakılmış beş dükkanın bulunduğu akstaki dükkanların, bu beş dükkanın malzeme ve yapılış tekniği ile bir olacak şekilde yeniden yapılması, mevcut beş dükkanın çimento harçlı sıvalarının sökülmesi, yeni ve eski dükkanların içlerinin horasan harçlı sıva ile sıvanması ve boyanması, kot ve dükkan sıralamasına uymayan merdivenlerin sökülüp yerlerine projesine uygun şekilde yenilerinin yapılması planlanmıştır (Madran, 2011).

Şekil 7.63. 1939 yılı dükkan tonozları
(Bayburtluoğlu, 1991:119)

Şekil 7.64. Bedesten'in batı cephesi ve dükkanların girişi, 1968 (Ayverdi, 1973:41)

Şekil 7.65. Güney cephede Bedesten'e bitişik dükkanların izleri, 1968 (Ayverdi, 1973:46)

Şekil 7.66. Sergileme alanı olarak kullanılan Bedesten arasta dükkanları, 2017

7.3.1.3. Bedesten

1938-1968 yılları arası restorasyonu: Bedesten özgün halindedir. Sadece ilk onarımdan sonra sıvasız bırakılmıştır. Kimi kaynaklara göre bu, yanlış bir işlemdir (Ayverdi, 1973:43)(Şekil 7.67).

En uçtaki kubbelerden birisinin, 1930'larda yıkılmadığı fotoğraftaki gölgesinden anlaşılmaktadır. Yapı, geçirdiği büyük yangınlar sebebiyle tahrip olmuştur. Bu yangınlarda ahşap gergiler de yok olmuştur. Bedesten'in içi özgünde sıvalıdır.1939-1940 yılında yapılan tadilatlarda tüm duvarlar iki sıra kaba yonu taş ve tuğla ile yapılıp sıvasız halde bırakılmıştır. Ayaklar, beyaz kesme taş ile kaplanmış fakat kalınlığı fazla olmuştur. Aslı sıvalı ve basit olan kapı çerçeveleri ve kemerleri taş ve tuğla ile yapılmıştır (Ayverdi, 1973:43).

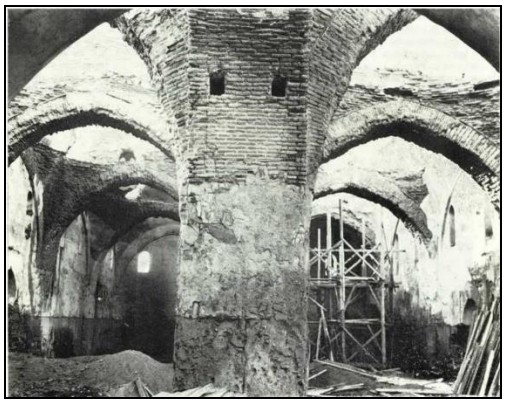
1939: Bedesten'in onarımı neredeyse tamamlanmıştır. Bedesten temizlettirilmiş, eser kaideleri yerleştirilmeye başlanmış, Augustus Mabedi deposundan Eti eserlerinin nakli yapılmıştır (Bayburtluoğlu, 1991:100,101).

1941-1942: Sergilenecek Eti eser kaideleri tamamlanmıştır (Bayburtluoğlu, 1991:101).

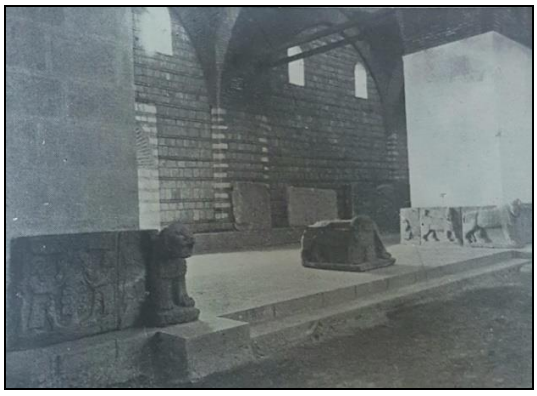
1945: Bedesten restorasyonu bitmiştir (Bayburtluoğlu, 1991:101) (Şekil 7.68, 7.69, 7.70).

2008 yılı bulguları : Bedesten'de bulunan, ortadaki fil ayaklarının arasına, döşemeden 15 cm yukarda taş bir platform yapılmıştır (Şenalp, 2008b).

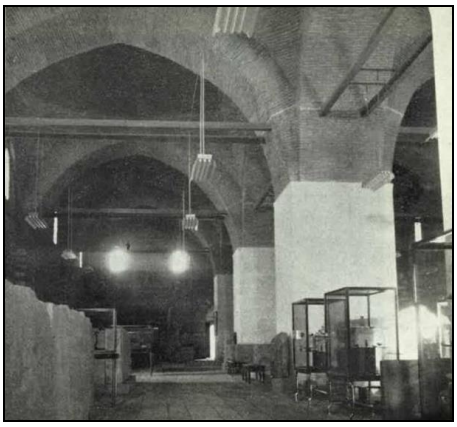
2011 yılı müdahale kararları: Ahşap gergilere yağlı boya raspası yapılması ve ahşaplara, ahşabın nefes almasını sağlayan boya sürülmesi işlemlerinin yapılması planlanmıştır (Bozal, 2011a).

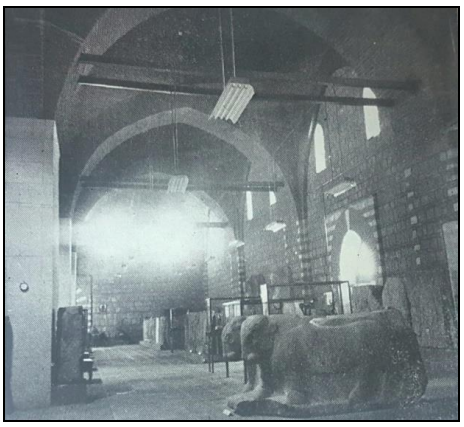
Şekil 7.67. Bedesten,1930'lar
(Ayverdi, 1973:44)

Şekil 7.68. Bedesten, 1944
(Ülgen, 1953)

Şekil 7.69. Bedesten, 1953

Şekil 7.70. Bedesten,1953 (Ülgen, 1953)

Şekil 7.71. Bedesten, 2017

7.3.1.4. Bodrum kat

1933-1946 yılları arası : 1933-1946 arasındaki onarımda bodrum kat yapılmış batı kapısı bir iç merdivenle arastaya bağlanmıştır. Tavanı betonarme olup, alçı panellerle kapatılmıştır (Şenalp, 2008b).

1992-1993: Batı koridorunun altındaki zemin boşaltılıp yeni sergi mekanları oluşturulmuştur (Başkan, Ç. ve Başkan, S. 2011:36).

1968-2011 yılları arası: Mahmud Paşa Bedesteni için 2011 yılında hazırlatılan restitüsyon raporunda "Bugün "L" planlı olan bodrum katın yalnızca Bedesten'in güney tarafının altında olan dikdörtgen planlı kısmı özgündür. Batı tarafın altındaki kısım son dönemde yapılmıştır. " denilmektedir. (Başkan, Ç. ve Başkan, S. 2011:12) (Şekil 7.106).

Aynı şekilde Bedesten'in koruma projesi raporunda da bodrum kata uygulanacak müdahaleler "özgün bodrum kat" ve " muhdes bodrum kat" olarak iki kısımda incelenmiştir (Madran, 2011).

2008 yılı bulguları: Arastanın güney kolunun alt katında yer alan, batı cephesindeki basık kemerli bir demir kapıdan girilen bodrumda, yirmi bir adet tonozlu dükkan vardır.

Batı bölümün altında sergi alanı olarak kullanılan kısmın özgün arasta ile ilgisi yoktur. Yukarıya bağlantıyı sağlayan merdiven betonarme olup basamakları da mermer ile kaplanmıştır (Şenalp, 2008b).

2011 yılı müdahale kararları: Krom-nikel harpuştalı cam korkulukların sökülmesi, temizlenmesi ve yerlerine montajlarının yapılması, özgün olmayan bodrum katın korunması, depolardaki özgün olmayan ahşap doğramalı kapatıcıların sökülmesi, depolar ve atölyeler arasındaki özgün olmayan duvarların sökülmesi yerine kırılmaz temperli cam kapı yapılması, özgün bodrum kata açılan demir doğramalı kapının sökülmesi ve yerine güvenlikli kırılmaz temperli cam kapı yapılması planlanmıştır (Madran, 2011).

Şekil 7.72. Çocuk Etkinlik Atölyesi Onarım Öncesi

Şekil 7.73. Çocuk Etkinlik Atölyesi Onarım Sonrası (Tarım, 2013)

7.3.2. Cephelere yönelik müdahaleler, müdahale kararları ve bulgular

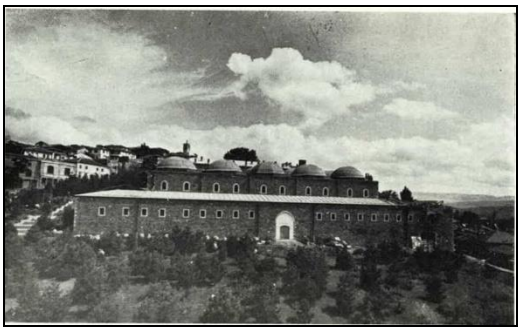
1941: Bedesten'in güney cephesinin onarımına başlanmıştır (Bayburtluoğlu, 1991:101).

1946: Arasta duvarlarının büyük bir kısmı 1946 onarımında yeniden yapılmıştır (Şenalp, 2008b) (Şekil 7.76,7.77, 7.78, 7.79, 7.82, 7.83).

2008 yılı bulguları: Güney cephe duvarının bodrum kat hizasına kadar düzgün sıralı ince yonu kesme taştan yapılmış kısım, özgün olan tek kısımdır. Bu kısım yıkılmamış taş yüzleri tarakla düzeltildikten sonra kabartma derz yapılmış olmalıdır. Doğu cephe duvarı fotoğraflardan anlaşıldığı kadarı ile tamamen yıkılıp tekrar yapılmıştır. Karışık sıralı moloz örgü tarzında işlenmiş, andezit taşı kullanılarak yapılmışlardır. Derzleri iç ve dış cephelerde kabartma derzdir. Duvar iki sıralı kirpi saçakla tamamlanmıştır. İç cephede kesme kaba yonu andezit taşı ile sıralı olarak örülmüştür. İçten kesme kaba yonu andezit taşıyla örülmüştür. Batı cephe duvarının büyük bir kısmı 1946 onarımında andezit taşı kullanılarak, karışık sıralı moloz örgü şeklinde yeniden yapılmıştır. (Şekil 7.74) Derz onarımda kabartma derzlerde kırmızı toz boya, çimento ve kum karışımı harç kullanılmıştır. Arasta duvarlarının iç cepheleri sıvalıdır (Şenalp, 2008b).

2011 yılı müdahale kararları: Doğu cephe duvarında yapılan sıva raspası sonrası ortaya çıkan moloz duvar örgüsü özgün değildir. Duvar örgüsündeki malzeme kayıplarının tamamlanması, duvarın dikeyde teraziye alınması ve hidrolik kireçli horasan sıva ile sıvanması planlanmıştır (Bozal, 2011a).

Tüm cephelerdeki ahşap pencerelerin sökülmesi, kırılmaz temperli kayıtlı sabit cam uygulanması, arkasına kepenk konulması, özgün olmayan tüm derzlerin sökülmesi yerine gömük derz uygulaması yapılmasının uygun olacağı ifade edilmiştir. (Bozal, 2011b).

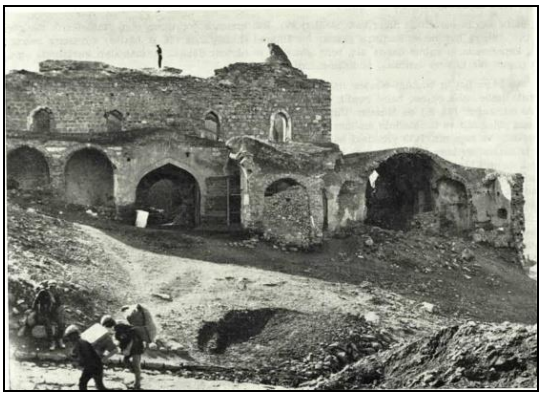
Şekil 7.74. Bedesten'in batı cephesi,1968 (Ayverdi,1973:42)

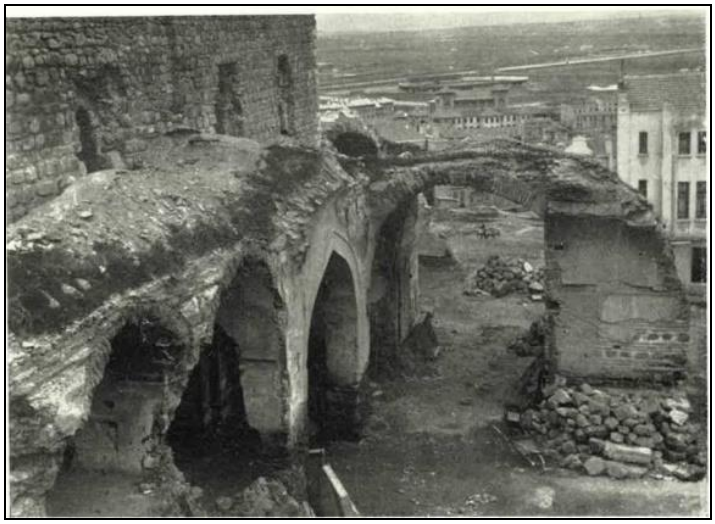
Şekil 7.75. Arasta batı cephe, 2017

Şekil 7.76. Bedesten'in (kuzey cephe)eski bir fotoğrafı (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Arşivi)

Şekil 7.77. Mahmud Paşa Bedesteni kuzey cephe, 1930 (Ayverdi, 1973:36)

Şekil 7.78. Bedesten'in kuzey cephesinin ve arastanın onarım öncesi hali (Ülgen, 1953)
Ayverdi bu fotoğrafın 1930 yılına ait olduğunu ifade eder. (Ayverdi, 1973:36)

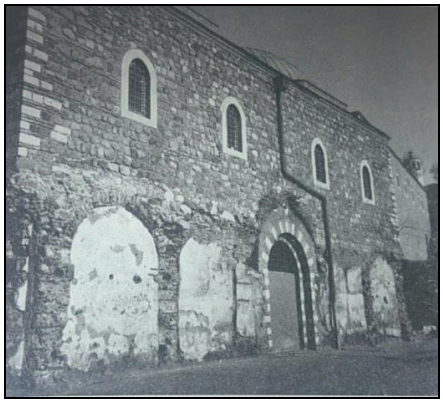
Şekil 7.79. Han bahçesinden bir bölüm ve Bedesten, 1953
(Vekam arşivi)
(http://cdm21054.contentdm.oclc.org/cdm/singleitem/collection/AEFA/id/222/rec/1)

Şekil 7.80. Bedesten'in kuzey cephesini gösterir eski bir fotoğraf (Anadolu Medeniyetleri Müzesi Arşivi)

Şekil 7.81. Bedesten kuzey cephe

Şekil 7.82. Bedesten'in arastası yıkılmış haldeki güney cephe fotoğrafı (Ülgen,1953)

Şekil 7.83. Bedesten güney yüzü (Ayverdi, 1973:41)

7.3.3. Mimari öğelere yönelik müdahaleler, müdahale kararları ve bulgular

7.3.3.1. Kapılar

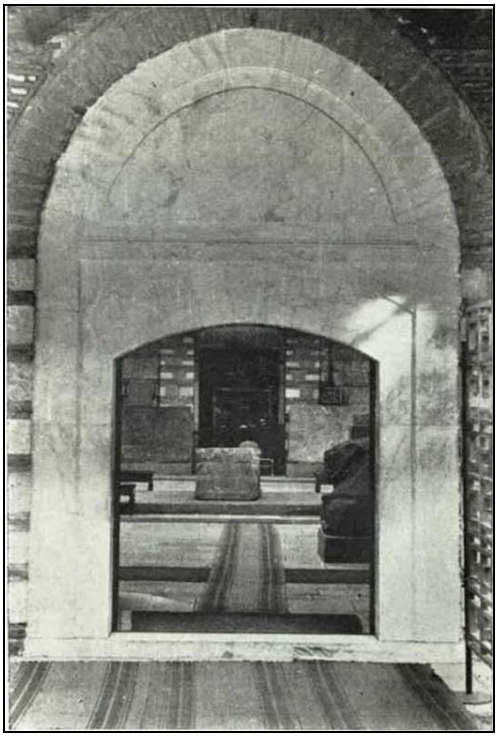
1946: Biri doğu cephede servis kapısı olarak kullanılan, diğerleri kuzey ve batı cephelerde beden duvarlarında çıkıntılı portal içinde olan toplamda üç adet, özgün olmayan, 1946 yılında yapılmış arasta kapısı bulunmaktadır (Şenalp, 2008b) (Şekil 7.87, 7.88).

1947'de Bedesten girişi kapı ile kapatılmıştır.

1948 yılında büyük kapıya mermer kemer ve eşik taşı uygulamaları yapılmıştır (Bayburtluoğlu, 1991:101, 102) (Şekil 7.84, 7.85, 7.86, 7.89).

2011 yılı müdahale kararları: Demir doğramalı kapılara yağlı boya raspası yapılarak, iki kat antipas ve iki kat siyah mat boya sürülmesi, özgün bodrum kata açılan

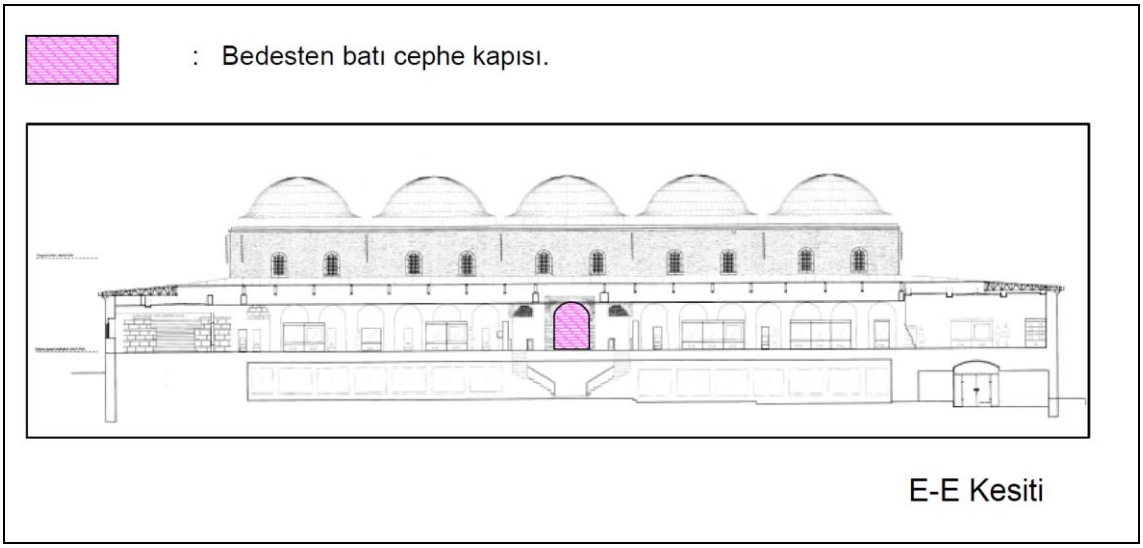
demir doğramalı kapının sökülmesi ve yerine çağdaş malzemeli güvenlikli kırılmaz temperli cam kapı takılması uygun bulunmuştur (Madran, 2011).

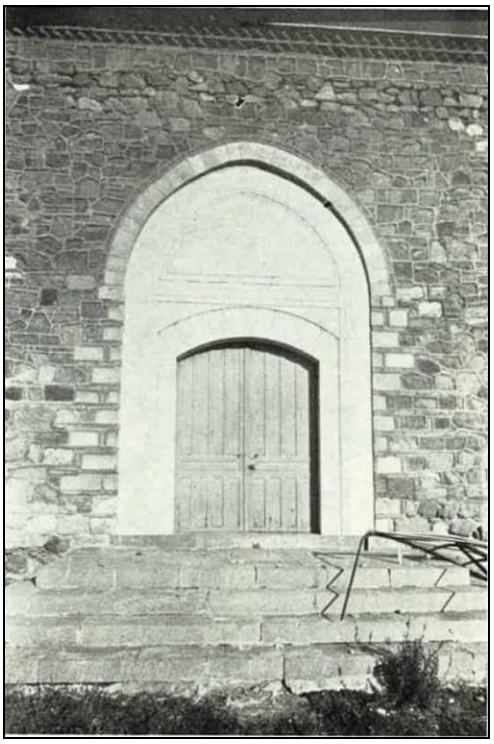
Şekil 7.84. Bedesten'in batı kapısı, 1968 (Ayverdi, 1973:45)

Şekil 7.85. Bedesten'in batı kapısı, 2017

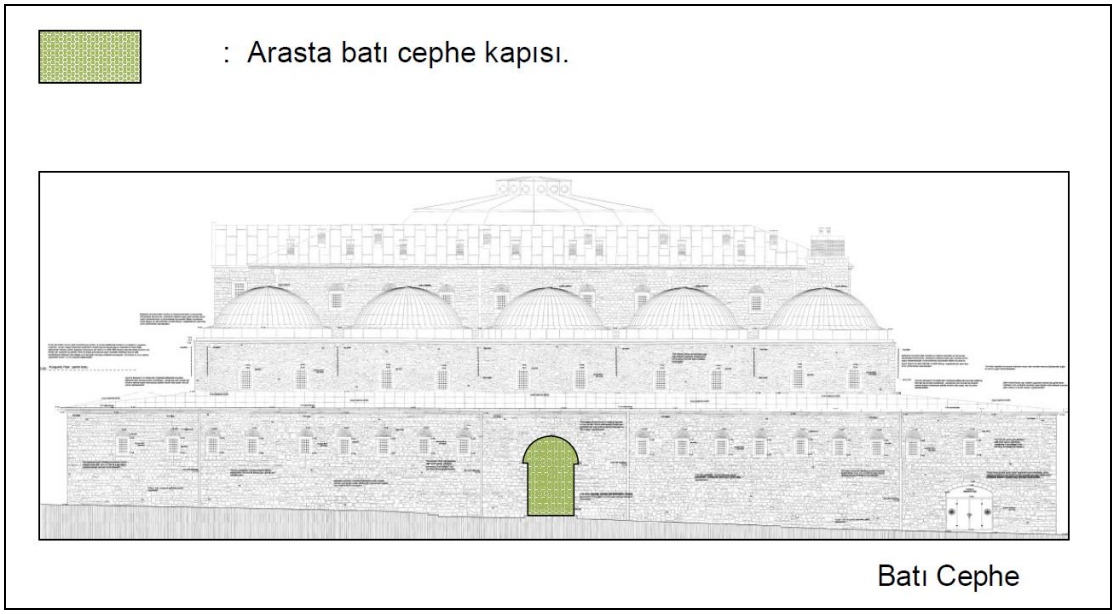
Şekil 7.86. Bedesten'in batı cephe kapısının, kesit üzerinde gösterimi, 2017
-Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünden alınan restorasyon projeleri (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) altlık olarak kullanılmıştır.

Şekil 7.87. Arastanın batı cephedeki dış kapısı
(Ayverdi, 1973:45)

Şekil 7.88. Bodrum kat giriş kapısının
(Arasta batı cephe kapısı) dıştan görünüşü,2017

Şekil 7.89. Arasta batı cephe kapısının cephe üzerinde gösterimi, 2017
-Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünden alınan restorasyon projeleri (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) altlık olarak kullanılmıştır.

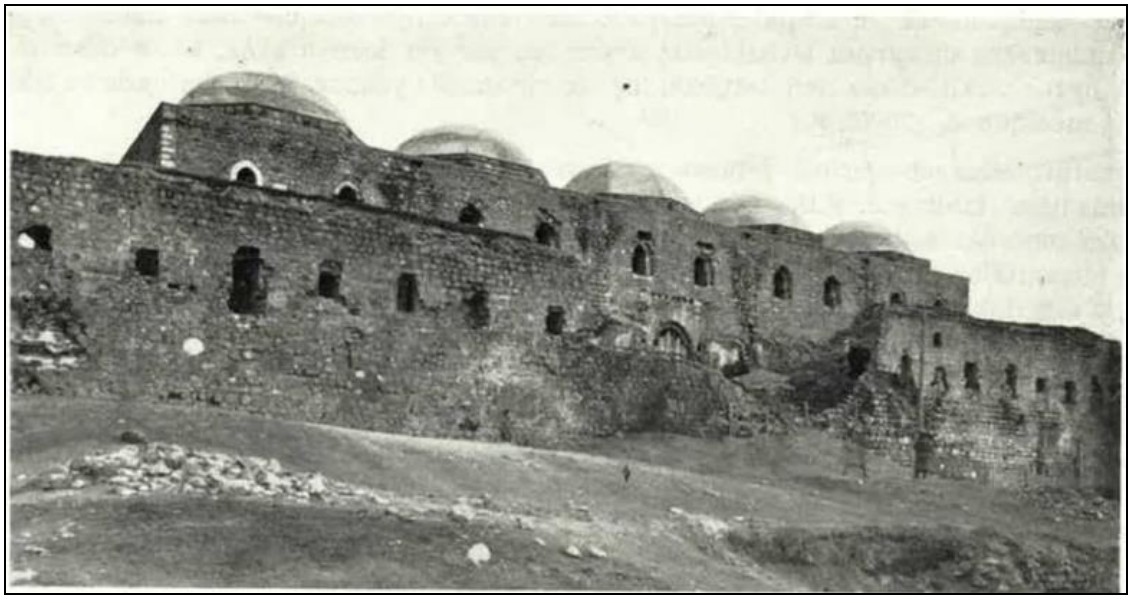
7.3.3.2. Pencereler

1946: Depo ve Bedesten pencereleri camlanmıştır (Bayburtluoğlu, 1991:101).

Arasta'da hepsi 1946 yılı onarımlarında yapılmış otuz yedi adet pencere vardır. Pencere kemerleri yuvarlak ve sivri kemer şeklinde tasarlanmıştır. Bedesten'de yirmi sekiz adet sivri kemerli, dıştan söveli tepe penceresi bulunur. Bunlar özgün yerlerindedir; fakat 1946 yılı onarımında değişmiş, iç kısım ahşap doğramalı dış kısım lokmalı parmaklıklı olarak yapılmıştır. Kemerler arasındaki ahşap gergilerin son onarımda konulduğu anlaşılmıştır (Şenalp, 2008b)(Şekil 7.90).

2011 yılı müdahale kararları: Yapıda bulunan tüm lokmalı demir parmaklıklara yağlı boya raspası yapıldıktan sonra iki kat antipas ve iki kat mat boya sürünerek korunmasının uygun olacağı ifade edilmiştir (Bozal, 2011).

Mevcut pencerelerin konum ve formlarının aynı kalması, doğal ışığın kesilmesi için ahşap kepenk takılması, aşınma derecesi 5 cm den fazla olan müdahale paftasında konumları belirtilmiş lezki tipi taş sövelerin çürütülmesi, yerine yeni taş söveler konulması ve hidrolik kireç esaslı harç ile yerine sabitlenmesi işlemlerinin yapılması uygun bulunmuştur (Madran, 2011).

Şekil 7.90. Bedesten'in batı cephesi onarım öncesi fotoğrafı Bedesten'de sadece bir pencere tamir edilmiş (Ülgen, 1953) Ayverdi bu fotoğrafın yılını 1933 olarak verir.(Ayverdi, 1973:37)

Şekil 7.91. Arasta pencerelerinin iç mekandan görünüşü, 2017

Şekil 7.92. Arasta pencerelerinin dış cepheden görünüşü, 2017

7.3.3.3. Döşemeler

1933-1946 yılları arası: Bedesten döşeme kaplaması, Ankara andezitinden bu dönemde yapılmıştır (Şenalp, 2008b).

1938-1968 yılları arası restorasyonu:

Bedesten döşemeleri ilk önce kaygan taş ile döşenmiştir fakat ilk tamirattan sonra müze binasına çevrileceği için mecburen kesme taş yapılmıştır (Ayverdi, 1973:45).

1946: Bedesten'de grobeton zemin uygulaması yapılmıştır (Bayburtluoğlu, 1991:101).

1949: Bedesten zemininin taş döşemesi tamamlanmıştır (Bayburtluoğlu, 1991:102).

2008 yılı bulguları: Arasta seramik ve laminant kaplı olup, döşeme kaplamalarının tamamı yenidir (Şenalp, 2008b).

2011 yılı müdahale kararları: Bedesten'deki döşemelerin düşük basınçlı sıcak su ile temizlenmesi, batı, doğu ve güney aksında yer alan özgün olmayan pvc döşemelerin sökülüp yerine cotto zemin döşemesi uygulanması, kuzey aksındaki özgün

olmayan seramik kaplamaların sökülmesi, söküm esnasında 1938-1968 restorasyonuna ait yonu taşı döşemeye rastlanırsa uygun müdahale kararının belirlenmesi, herhangi bir özgün elemana rastlanmaması durumunda niteliksiz seramik döşemenin sökülmesi yerine cotto zemin döşemesinin uygulanması uygun bulunmuştur (Madran, 2011).

7.3.4. Taşıyıcı sisteme yönelik müdahaleler, müdahale kararları ve bulgular

7.3.4.1. Duvarlar

1946 yılı: Cephelere yönelik müdahaleler anlatılırken ifade edildiği gibi, arasta duvarlarının büyük bir kısmı yeniden yapılmıştır (Şenalp, 2008b).

2008 yılı bulguları: Sıvalı duvarlar, 1946 onarımında dış yüzeyleri kaba yonu andezit taşından derzli olarak yapılmış, iç yüzü ise yine siyah-gri andezitle kaplanmıştır. Onarımda kabartma derzlerde kırmızı toz boya, çimento ve kum karışımı harç kullanılmıştır. Arasta duvarlarının iç cepheleri sıvalıdır. Eski fotoğraflarda beden duvarlarının yangın sonrası sağlam kaldığı görülür (Şenalp, 2008b).

2011 yılı müdahale kararları: Arasta dükkanlarının ve Bedesten duvarlarının özgün olmayan çimento harç esaslı sıvadan arındırılıp horasan harç esaslı sıvayla sıvanması, depolar ve atölyeler arasında bulunan özgün olmayan duvarın sökülmesi ve yerine kırılmaz temperli cam kapı takılması planlanmıştır (Madran, 2011).

7.3.5. Üst örtü ve örtü öğelerine yönelik müdahaleler, müdahale kararları ve bulgular

7.3.5.1. Kubbeler

1941-1942 yıllarında altı adet kubbe kurşunlanmıştır.

1943'de üç kubbenin kurşun kaplama işleri tamamlanmıştır. (Şekil 7.93)

1944'te iki kubbe daha kurşunla kaplanmıştır (Bayburtluoğlu, 1991:101).

(Daha önce de ifade edildiği gibi Bedesten on kubbeli olduğundan kurşun kaplama işi başlanan bir kubbe, diğer yılda bitirilmiş ve her iki yıl için sayılmış olmalıdır.)

2008 yılı bulguları: Bedesten'in güneydeki son iki kubbesinin bir kısmı özgün olup diğerleri tamamen yeniden yapılmıştır (Şekil 7.105 ve Şekil 7.107). Yapılan tüm kubbelerin üzerine çimentolu bir şap yapılmış, kurşun altı toprağı-keçesi bunun üzerine

yapılıp kurşun döşenmiştir. Kısmen özgün olan bu iki kubbede havalandırma ve ışıklandırma sağlayan yedi adet pişmiş toprak ışık gözü bulunmaktadır. Bu ışık gözleri diğer kubbelerde de yapılmış ancak daha sonra bunlar, içten metal delikli bir levha ile kapatılmıştır. Bedesten çatısının kasnak ve kurşunluk silmeleri, özgün olmayan düz absalı taştan yapılmıştır. Tuğla kubbe içerden sıvalı olması gerekirken sıvasız bırakılmıştır. Kubbe tuğlalarında ve kubbeleri taşıyan kemerlerde ciddi bozulmalar vardır. Büyük kemerler ve üst örtüyü teşkil eden kubbeler ile pandantifler tamamen tuğladandır (Şenalp, 2008b)(Şekil 7.94, 7.95).

Şekil 7.93. 1940-1943 yılları kubbe onarımı sonrası
(Bayburtluoğlu, 1991:118)

Şekil 7.94. Restorasyon Öncesi Kubbeler
(Tarım, 2013)

Şekil 7.95. Restorasyon Sonrası Kubbeler (Tarım, 2013)

7.3.5.2. Arasta tavanı ve çatısı

1938-1968 yılları arası restorasyonu:

Arasta tavanı 1950'li yıllardaki ilk onarımında eserlerin doğal ışıkla aydınlatılması amacıyla madeni bir konstrüksiyon üzerine cam çatı ile örtülmüştür. Madeni konstrüksiyonun görünmesini engellemek için altı ahşap ızgara tavan ile kaplanmıştır (Bayburtluoğlu, 1991:97).

Cezar da, arasta dükkanları ile bunların arasındaki orta alanın özgünde beşik tonozlu olan örtüsünün, yapı müzeye dönüştürüldükten sonra dışta eğimli çatıya çevrildiğini ifade eder. (Cezar, 1985:279).

1946: Arastanın çatısı 1946 yılı onarımında yapılmıştır (Şenalp, 2008b).

1959'da Bedesten'in ahşap tavanı yapılmıştır.

1968'de çatı nervür kirişleri (güney ve doğu) yapılmıştır (Bayburtluoğlu, 1991:102).

2008 yılı bulguları: Arastanın çatısı 1946 yılı onarımında yapılmış olup tamamen yenidir. Kuzey yönün çatısı çelik makaslıdır. Üstten alüminyum ve çinko levhalar ile kaplı olup altı asma ahşap kaplamadır. Diğer taraflar düz betonarme çatıdır. Orta kısma çelik ve alüminyumdan ışık feneri yapılmış, örtü olarak telli cam ve polikarbon levhalar kullanılmıştır. Su izolasyonu çözülemediğinden birden fazla kat izolasyon yapılmış, böylece çatının eğimi ve yüzeyi bozulmuştur (Şenalp, 2008b).

2011 yılı müdahale kararları: Doğu, batı, güney yönlerde kalan ve özgün olmayan ahşap tavanların sökülmesi, yerine ahşap tavan kaplaması yapılması, arastanın kuzeyindeki Y. Mimar İhsan KIYGI'nın tasarımı olan 1938-1968 dönemi

restorasyonundan kalan ahşap çıtalı tavanın püskürtme yöntemi ile yerinde emprenye edilmesi, ahşabın nefes almasını sağlayan koruyucu sürülerek korunması, 1990-1994 onarımında yapılan batı aksındaki alüminyum tonoz ve kubbeler ile doğu ve güney aksındaki betonarme kolon ve kiriş sistemi ve taşıdığı demir doğramalı cam çatı örtüsünün sökülmesi ve çelik çatı sistemi uygulanması planlanmıştır (Madran, 2011)(Şekil 7.96, 7.98, 7.100, 7.101).

Şekil 7.96. Restorasyon Öncesi Arasta Çatısı

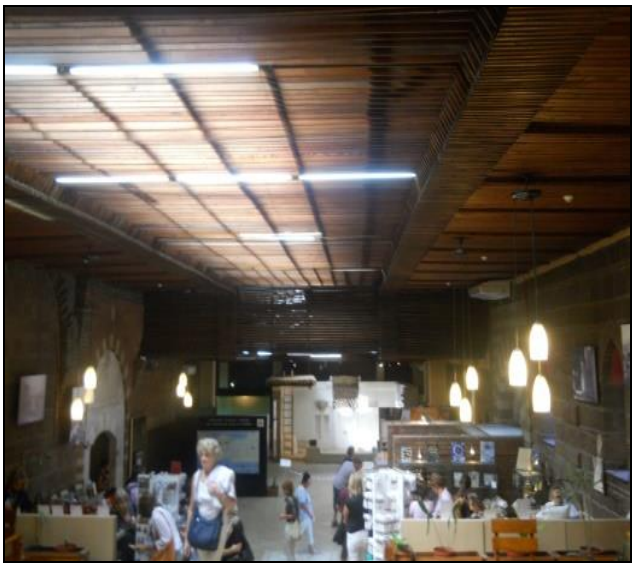
Şekil 7.97. Restorasyon Sonrası Arasta Çatısı (Tarım, 2013)

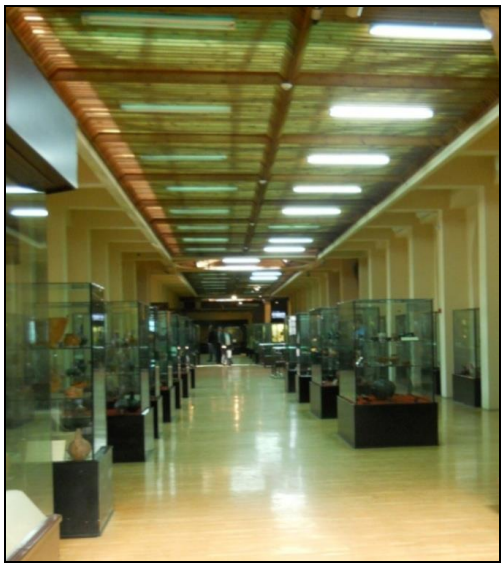
Şekil 7.98. Arastanın ahşap tavanı onarım öncesi (Tarım, 2013)

Şekil 7.99. Arastanın ahşap tavanı onarım sonrası , 2017

Şekil 7.100. Arastanın ahşap tavanının onarım öncesi

Şekil 7.101. Arastanın batı kolu onarım öncesi
(Anadolu Medeniyetleri Müzesi Arşivi)

Şekil 7.102. Onarım Öncesi Çelik Konstrüksiyon (arastanın batı kolu)

Şekil 7.103. Onarım Sırasında Çelik Konstrüksiyon (arastanın batı kolu)
(Tarım, 2013)

Şekil 7.104. Arastanın ahşap tavanından bir fotoğraf, 2017

7.3.5.3. Çatı kaplaması ve saçak

1933-1946: Kurşun kaplı Bedesten çatısı 1933-46 onarımında yapılmıştır (Şenalp, 2008b).

1940: Yağmur oluklarının tamiri yapılmıştır (Bayburtluoğlu, 1991:101).

1945 yılı bulguları: Ali Saim Ülgen, kubbelerin kasnaklarını çevreleyen etek kısmının kirpi saçak ile bitmesi gerektiğini düşünmüş ve bu fikrini destekleyen beş sıralı bir kirpi saçak kalıntısını 1945 yılında, Han'ın güney cephesinde tespit etmiştir (Ülgen, 1953:75).

2008 yılı bulguları: Çatıdaki kurşun kaplamanın çok eski olması, kurşun levhalarda topraklanmalar ve akmalar ile kösteklerin gevşemesi sonucu açılmalar olmuştur (Şenalp, 2008b).

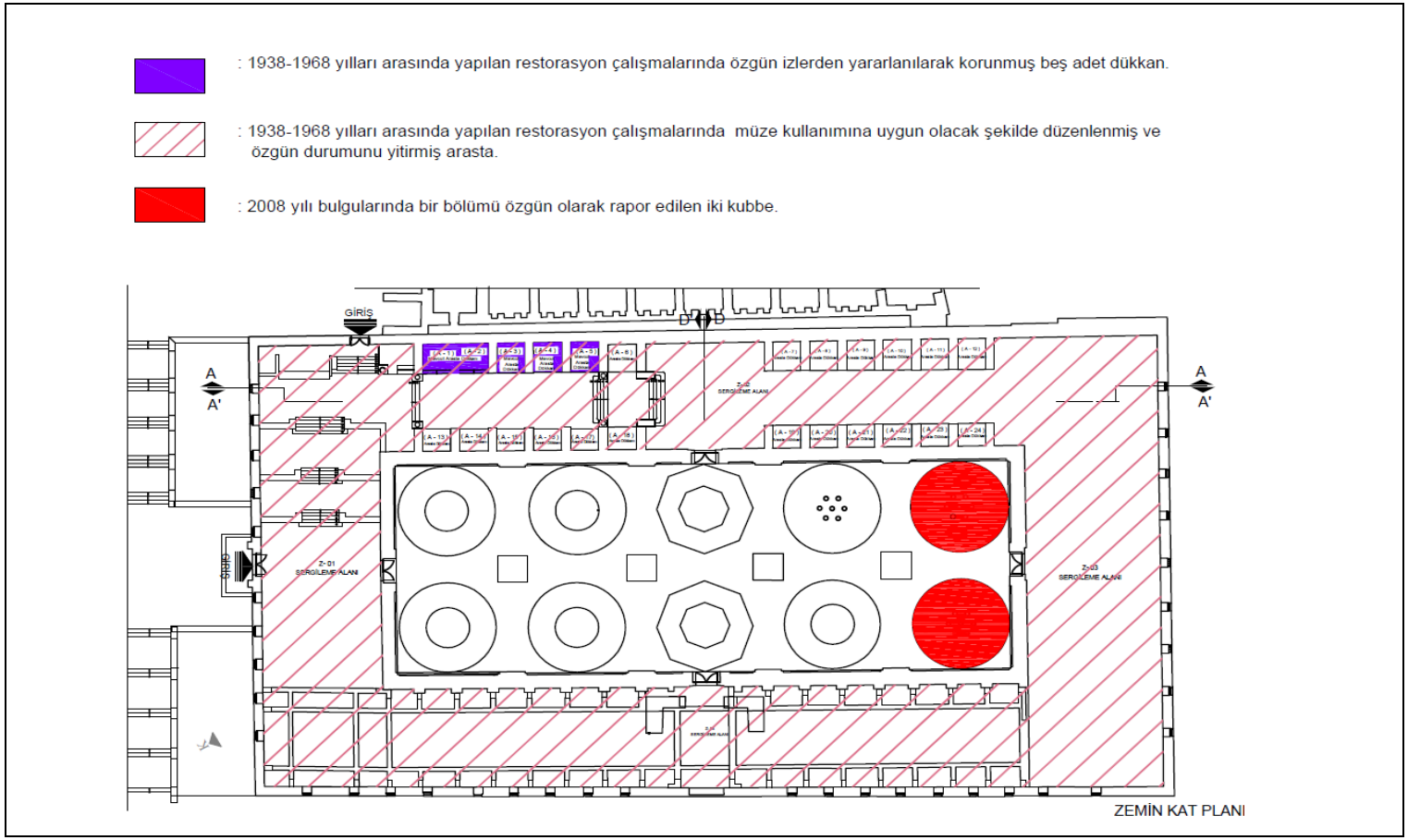
2011 yılı müdahale kararları: Özgün olmayan tüm kirpi saçakların sökülmesi yerine beş sıra aslına uygun kirpi saçaklar yapılması, Bedesten duvarlarındaki özgün olmayan su toplama haznelerinin ve iniş borularının sökülmesi, çörtenlerin malzeme kaybı olan kısımlarının tamamlanması ve temizlenerek korunması, beden duvarlarına suyun akışını en aza indirmek ve tarihi dokuyu vurgulamak amacıyla yarım boy incir çörtenlerden sarkıtılması kararları alınmıştır (Madran, 2011).

7.3.6. Tesisata yönelik müdahaleler, müdahale kararları ve bulgular

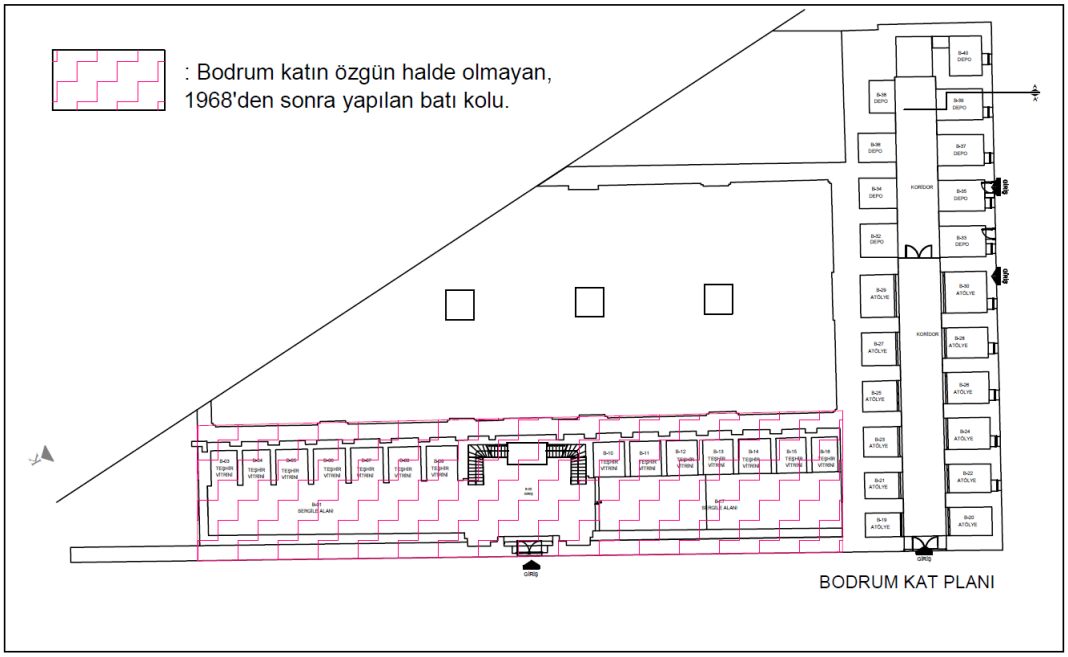
7.3.6.1. Aydınlatma ve havalandırma

1968: Teşhir salonları klima kalorifer tesisatları yapılmıştır (Bayburtluoğlu, 1991:102).

2011 yılı müdahale kararları: Ahşap tavanın özgün tepe pencerelerinin canlandırılması için; aydınlatma elemanlarının projesinde belirtilen yerlere uygulanması, sonraki dönemde aydınlatma uzmanı tarafından ek bir aydınlatma sistemi yapılması, havalandırma sisteminin projesinde belirtilmiş konumlarına uygun olarak yerleştirilmesi, havalandırma menfezlerinin arastanın batı aksında kirişlerin arkasına, diğer tüm akslarda ahşap çıtalı tavan sistemi içerisine saklanarak uygulanması işlemlerinin yapılması uygun bulunmuştur (Madran, 2011).

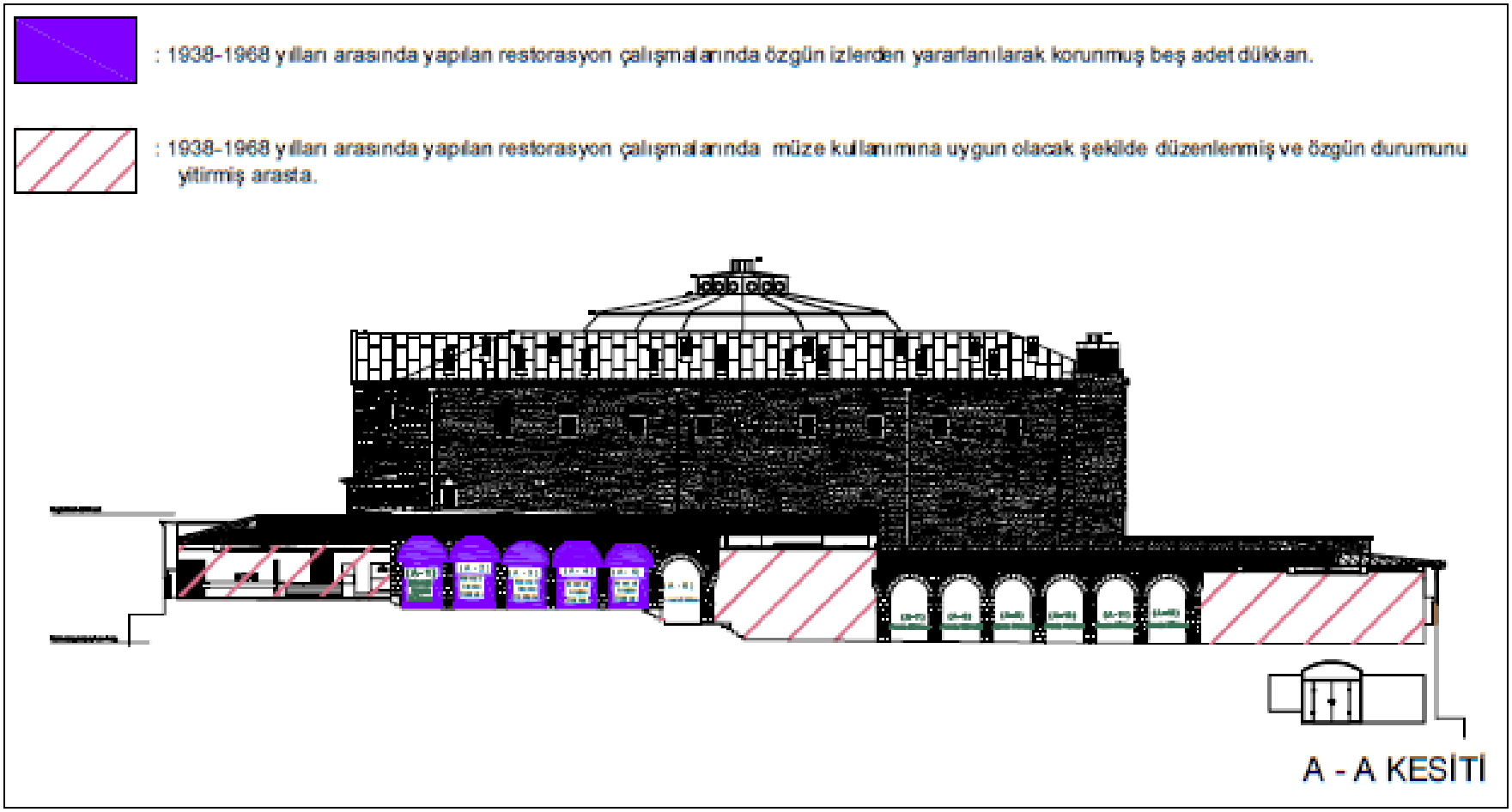
Şekil 7.105. Onarımların ve Bulguların Zemin Kat Planında Gösterimi, 2017
-Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünden alınan restorasyon projeleri (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi:Miraç BOZAL) altlık olarak kullanılmıştır.

Şekil 7.106. Onarımların Bodrum Kat Planında Gösterimi, 2017
-Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünden alınan restorasyon projeleri (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL) altlık olarak kullanılmıştır.

Şekil 7.107. Bulguların Güney Cephede Gösterimi, 2017
-Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünden alınan restorasyon projeleri (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Sti- Proie Müellifi:Mirac BOZAL) altlık olarak kullanılmıstır.

Şekil 7.108. Onarımların ve Bulguların A-A Kesitinde Gösterimi, 2017
-Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünden alınan restorasyon projeleri (Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti-Proje Müellifi:Miraç BOZAL) altlık olarak kullanılmıştır.

7.4. 2010-2014 Dönemi Restorasyonunda Kurşunlu Han'a ve Mahmud Paşa Bedesteni'ne Uygulanan Müdahaleler

2010-2011 yılı restorasyon raporları ve restorasyon projelerinden edinilen bilgiler ile Kurşunlu Han'a ve Mahmud Paşa Bedesteni'ne uygulanması planlanan müdahaleler ifade edilmişti. Müze yapılarının bazı kısımlarına güvenlik sebebiyle girilememiştir. Bazı yerlerde de öngörülen onarımların uygulanmadığı görülmüştür. Dolayısı ile uygulanan müdahaleler ile ilgili en sağlıklı bilgi, şantiye şefinin bilgileri olacaktır. 2010-2014 yılları arasındaki restorasyonda şantiye şefi olarak görev yapan Gülsüm Tarım ile yapılan görüşmelerde bu müdahalelerin büyük bir bölümünün ödenek yetersizliği sebebiyle uygulanamamış olduğu, bazı uygulamalarda da tüm ekibin ortak kararı ile birtakım değişiklikler yapıldığı bilgisine ulaşılmıştır.

Şantiye şefinden alınan bilgiler doğrultusunda Kurşunlu Han'a aşağıda sıralanan müdahalelerin uygulandığı anlaşılmıştır.

- Yemekhane ve mutfak birimleri yerlerinden kaldırılmış,
- Zemin kattaki mutfak birimi depoya dönüştürülmüş,
- Mevcut laboratuvar lojman binasına taşınmış,
- Yemekhane ve mutfak, Bedesten ve Han'ın arka kısmında yeni yapılan binaya taşınmış,
- Özgün olmayan döşemelerde söküm işlemi yapılmış,
- Ana giriş eyvanındaki dört adet revağı kapatan camlar sökülmüş, iki tanesi açık halde bırakılmış, iki tanesi tekrar cam ile kapatılarak güvenlik ve danışma birimleri haline getirilmiş,
- Tüm sıvalı yüzeylere sıva raspası yapıldıktan sonra bu yüzeyler tekrar sıvanmış,
- Duvarlarda kısmi tamiratlar yapılmış,
- Dış cephedeki demir doğramalar raspa edilmiş ve tekrar boyanmış,
- Kuzey cephe dükkanların sıva ve boyası yenilenmiş,
- Cepheler basınçlı sularla yıkanmış,
- Çatı formu korunarak çinko örtü sökülmüş, su yalıtımı yapıldıktan sonra 1,5 mm kurşun örtü serilmiş,
- Yağmur olukları sökülüp onarılmış,
- İniş boruları kare profil olarak uygulanmış,

- Han ile Bedesten arasındaki boşluğun üstünde bulunan çinko sundurma sökülmüş ve projesine göre yeniden yapılmış, üst örtü kurşunla kaplanmış,
- Avlunun kapatıldığı çelik konstrüksiyon üzerindeki ahşap yüzeyler raspa edilmiş, zımparalanmış, boyanmış ve cam uygulaması yapılmış,
- Güvenliği sağlamak ve estetiği artırmak amaçlı olarak elektrik ünite kabloları teşhir-tanzim projesine uygun olacak şekilde galerilerde toplanmış ve
- Tüm altyapı yenilenmiştir (Tarım, 2018).

Şantiye şefi tarafından Mahmud Paşa Bedesteni'ne yapıldığı ifade edilen müdahaleler şunlardır;

- Arastanın kuzeyinde bir kısımda, çelik makas sistemi ve ahşap süslemeli tavan korunmuş, doğu, batı ve güney kollarında özgün olmayan ahşap tavanlar sökülmüş, yerine ahşap tavan kaplaması yapılmış,
- Tüm yönlerde çatı örtüleri, yalıtım malzemeleri, kurşun kaplamalar yenilenmiş.
- Diagonal ahşap tavanlar yenilenmiştir.
- 1990-1994 onarımında yapılan batı akstaki alüminyum tonoz ve kubbeler ile doğu ve güney akstaki betonarme kolonlar, tabliyeler, kiriş sistemi ve taşıdığı demir doğramalı cam çatı örtüsü sökülmüş, çelik çatı uygulaması yapılmıştır (Şekil 7.97, 7.99, 7 .102, 7.103, 7.104).
- Batı koldaki kolon ve kirişler korunmuş,
- Batı aksta tek yönlü çatı yapılmış,
- Kubbelere çamur sıva yapılmış ve kubbeler kurşunla kaplanmış,
- Özgün olmayan bodrum kat korunmuş,
- Duvar örgüsündeki malzeme kayıpları tamamlanmış,
- Özgün olmayan derzler sökülüp yenilenmiş (Şekil 7.75),
- Arastanın güney aksında bulunan Bedesten duvarındaki sıvalı yüzeye sıva raspası yapılmış, moloz taş duvar dokusu ve duvar üzerindeki kemer izleri derzlenerek sergilenmiş,
- Arastanın güney ve batı aksındaki pencere doğramaları ve tuğla malzemeden denizlikler yenilenmiş,
- Tüm cephelerdeki ahşap pencereler sökülmüş, kırılmaz cam uygulaması yapılmış ve arkalarına kepenk konulmuş,

- Tüm lokmalı demir parmaklıklar, demir doğramalı kapılar raspa edildikten sonra tekrar boyanmış,
- Arastadaki pvc kaplamalar sökülmüş, elektrik alt yapısı tamamlanmış, arasta bedesten içinde olduğu gibi, andezit taş ile kaplanmış, (Bu taşların boyutları, kalınlıkları, dokuları farklı dönem uygulamaları olduğunun anlaşılması için farklı seçilmiştir.)
- Özgün döşemeler düşük basınçlı sularla temizlenmiş,
- Arastanın doğu kolundaki dükkanlar, özgün izlerden yararlanılarak bırakılmış beş adet dükkanın, malzeme ve yapılış tekniğine göre yeniden yapılmış,
- Özgün izlerden yararlanılarak bırakılmış beş adet dükkanın çimento harçlı sıvaları sökülmüş ve tüm dükkanların içleri, horasan harçlı sıva ile sıvandıktan sonra boyanmış,
- Kot ve dükkan sıralamasına uymayan merdivenler sökülmüş ve projesine uyacak şekilde yeniden yapılmış,
- Çocuk etkinlik atölyesinin elektrik tesisatı döşenmiş, ahşap doğramaları değiştirilmiş, sıvası yapılmış (Şekil 7.72, 7.73)
- Havalandırma sistemi projesine uygun olarak yerleştirilmiş,
- Aydınlatma için elektroray sistemi kurulmuş,
- Kabloların sebep olduğu görsel kirlilik çözülmüştür (Tarım, 2018).

BÖLÜM 8. SONUÇ

Ankara; Osmanlı döneminde üretim ve ticarette her dönem önemli bir noktada yer almıştır. Tiftik keçisinden üretilen ve bir dönem Ankara'ya özgü olan 'sof' ve üretiminde uzmanlaşılan "kundura" en temel ticaret malzemelerinden biriydi. Ticaret ve konaklama ihtiyacını karşılayan Kurşunlu Han ve Mahmud Paşa Bedesteni, Ankara'da ticaretin merkezi sayılan Atpazarı bölgesinde bulunuyordu. Sof üretiminin farklı ülkelerde de yapılmaya başlanmasından sonra Ankara, ticaretteki önemini bir ölçüde yitirmiştir. Bu da Han ve Bedesten'deki yoğunluğun azalmasına neden olmuştur. Büyük Ankara yangını ile ciddi ölçüde hasar gören yapılar, uzun süre metruk halde bırakılmışlardır (Ülgen, 1953:72).

Kurşunlu Han ve Mahmud Paşa Bedesteni, ticari ve sosyal ihtiyaçlara, bölgesel malzemelere ve iklime uygun olarak yapılmış, Osmanlı döneminde gelişen Han ve Bedesten tiplerine önemli birer örnek oluşturan, dönemin ticari ve sosyal hayatı hakkında bilgi veren, mutlaka korunması gereken yapılardır.

Tüm tarihi yapılarda zaman içinde önüne geçilemeyen değişimler ve bozulmalar olur. Yapıların konumları, zemin özellikleri, hava ve iklim şartları (nem, yağmur, don, ısı farkları v.s) yangınlar, depremler, hasarlara zamanında müdahale edilmemesi, anlık ihtiyaca yönelik bilinçsizce yapılan onarımlar, onarımlardaki hatalı malzeme kullanımı ve kötü işçilik, metruk halde bırakılma gibi sebeplerle yapılarda nemlenmeler, bitkilenmeler, bozulmalar, dökülmeler gibi sorunlar meydana gelir.

Teze konu olan yapılar göz önüne alındığında; zaman içinde gerçekleşen bozulmaların büyük ölçüde yangınlar ve metruk halde bırakılma sebebiyle oluştuğu söylenebilir. Tarihi yapılara ne kadar doğru ve etkili şekilde müdahale edilirse edilsin, restorasyon sonrası dönemde kullanılmazlarsa bozulmaya devam ederler. Bu sebeple yapıların müzeye dönüştürülmesi, onların yeniden kazanılmasını sağlayan çok önemli bir adımdır.

Kurşunlu Han ve Mahmud Paşa Bedesteni, yıllar boyunca büyüklü küçüklü pek çok onarım görmüştür. Ancak temel olarak iki büyük restorasyon dönemi geçirdikleri söylenilebilir. Han'ın ilk restorasyonu 1946-1968 yılları arasında, Bedesten'in ilk restorasyonu ise 1938-1968 yılları arasında devam etmiştir. İkinci restorasyon dönemi

2010 yılında başlatılmış ve 2014 yılına kadar devam etmiştir. Son restorasyonun tamamlandığı 2014 yılında Müze yeniden ziyarete açılmıştır.

Restorasyon dönemleri incelendiğinde ilk dönem restorasyonlarında (1938-1968) restorasyon konusunda günümüze oranla daha az tecrübe sahibi olunması sebebiyle birtakım hatalar yapılmıştır. Örneğin Bedesten pencereleri özgün hallerinde kırmızı Ankara taşından, kemerli ve söveli olmalarına rağmen bu onarımlarda beyaz lezki taşı ile sivri kemerli olarak yapılmışlardır. Duvarları özgün halde moloz taş ve sıvalı iken bu onarımlarda kesme taş ile kaplanmıştır (Ayverdi, 1973:40). Han'ın döşeme malzemelerinde bu onarımlarla birlikte farklılaşmalar, üst kat ve oda revak kemerlerinde özgün haline uygun olmayan ve özensizce tamamlanmış uygulamalar olduğu görülmüştür. Fakat hata yapılmadan ilerleme kaydedilemeyeceği de bir gerçektir. Bu yapıları kaderlerine terk etmemek ve kurtarılmaları için çaba sarfetmek bile önemli birer adımdır.

Son dönem onarımlarında öncelikle yapıların rölöveleri çıkarılmış, mevcut durumunu anlatan rölöve raporları hazırlanmış, hasar analizleri yapılmış, elde edilen veriler, fotoğraflar ve proje üzerinde işaretlenerek restitüsyon proje ve raporlarıyla ifade edilmiştir. Icomos'un "Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler (2003)" isimli tüzüğünün "İyileştirici Önlem ve Denetimler" başlığında bulunan

"3.1. Yapılacak tedavi; belirtilerden çok, hasar nedenlerine yönelik olmalıdır.

3.2. En iyi tedavi koruyucu bakımdır.

3.12. Her müdahale mümkün olduğunca, strüktürün ilk tasarımına, yapım tekniğine ve tarihi değerine saygı göstermeli ve onun gelecekte de anlaşılmasını sağlayacak izleri korumaya özen göstermelidir.

3.14. Herhangi bir tarihi malzeme veya belirgin mimari öğeyi kaldırmak veya değiştirmekten mümkün olduğunca kaçınılmalıdır." (Ahunbay, 2006).

Maddeleri göz önünde bulundurularak tasarım, yapım sistemi, malzeme açısından özgün halin korunması amaçlanmış, minimum müdahale ilkesi göz önünde bulundurularak restorasyon projeleri hazırlanmış ve bu projeler raporlarla desteklenmiştir.

Son dönem restorasyonunda (2010-2014) fiziksel ve görsel uyumsuzluk yaratan niteliğini kaybetmiş ekler kaldırılarak, hatalı onarımlar mümkün olduğu ölçüde geri alınmaya çalışılmış, yapının özgün haline uyum sağlayacak malzemeler ve müdahale teknikleri tercih edilmiş, yeni tasarımlarda çağdaş elemanlar kullanılmıştır. Bununla birlikte restorasyonda ufak çaplı eksik ve hatalar da mevcuttur. Bedesten arastasında bulunan ahşap diagonal tavanların yapının özgün durumu ile uyumlu olmadığı düşünülmektedir. Bu tavanlar özgün halde bulunan kubbelerin yerlerini temsil etmeleri amacıyla yapılmışlardır.

2003 yılında hazırlanan bir makalede Bedesten'in mevcut aydınlatmasındaki hata ve eksiklikler ele alınmış, çözüm önerileri sunulmuştur (Aksulu, Aybar, Başkaya ve Kurtay, 2003). 2014 yılında tamamlanan çalışmalarda, yapının da tıpkı bir eser gibi sergilenmesi gerekliliği göz önünde bulundurulmuş, makalede ifade edildiği üzere yapının tamamının rahatça algılanabileceği, eserlerin en doğru şekilde sergilenebileceği bir aydınlatma sistemi uygulanmış ve Bedesten aydınlatması için ifade edilen eksikliklerin giderilmesine yönelik uygulamalar yapılmıştır.

Yapılarda sağlamlaştırma, bütünleme, temizleme, yenileme ve yeniden yapım, gibi restorasyon teknikleri farklı dönem onarımlarında kullanılmıştır. Bu restorasyon tekniklerinin uygulandıkları alanları ve uygulama yıllarını ifade etmek adına Bedesten ve Han için iki ayrı tablo oluşturulmuştur. Tablo 8.1'de Kurşunlu Han'a uygulanan, Tablo 8.2'de ise Mahmud Paşa Bedesteni'ne uygulanan restorasyon tekniklerinden uygulama yılları bilinenlere yer verilmiştir.

Tablo 8.1. Kurşunlu Han Müdahale Tablosu

KURŞUNLU HAN MÜDAHALE TABLOSU							
		Sağlamlaştırma	Temizleme	Yenileme	Yeniden Yapım	Çağdaş Ek	Yeni İşlev
Plana Yönelik	Zemin Kat						1946-1968 1968-2010
	Bodrum Kat						1946-1968
	Odalar						1957
Cephelere Yönelik	Kuzey Cephe		2010-2014				
	Güney Cephe		2010-2014				
	Doğu Cephe		2010-2014			1968-1973	
	Batı Cephe		2010-2014				
Mimari Ögelere Yönelik	Merdivenler				1946-1968		
	Döşemeler		2010-2014	1948 1950 1968-2010			
	Avlu Döşemesi			1959 1946-1968			
Taşıyıcı Sisteme Yönelik	Duvarlar	1946-1968 2010-2014	2010-2014	1939			
	Kemerler				1946-1968		
Üst Örtü ve Örtü Öğelerine Yönelik	Avlu Üst Örtüsü		2010-2014			2002	
	Tonozlar	1949			1946-1968		
	Revaklar	1949					
	Üst Örtü			2010-2014			
	Bacalar			1949			
--Tabloda, yazılı ve görsel kaynaklardan ulaşılabilen,tezde yer alan ve uygulama tarihi belli olan müdahaleler gösterilmektedir.							

Kurşunlu Han'da sağlamlaştırma tekniği kullanılarak 1949 yılında Han'ın tonoz ve revaklarının onarımının yapılması (Bayburtluoğlu, 1991:101), 1946-1968 restorasyonunda beden duvarlarının onarılması (Şenalp, 2008a), 2010-2014 restorasyonunda duvarlarda kısmi tamiratların yapılması (Tarim, 2018), temizleme tekniği kullanılarak 2010-2014 restorasyonunda cephelerin basınçlı sularla temizlenmesi, sıvalı yüzeylerde sıva raspası yapılması, özgün olmayan döşemelerin sökülmesi, avlunun kapatıldığı çelik konstrüksiyon üzerindeki ahşap yüzeylere raspa yapılması (Tarim, 2018), yenileme tekniği kullanılarak 1939 yılında duvarların kaba yonu imalata dönüştürülmeye başlanması (Ülgen, 1953:76), 1948 yılında Han'ın alt kat revak zemininin Ankara taşı ile döşenmesi (Bayburtluoğlu, 1991:102), 1949 yılında bacaların yenilenerek kare forma çevrilmesi (Envar Mimarlık, 2010), 1950'de depo zemininin beyaz Mamak taşı ile kaplanması, 1959'da Han avlusunun andezit taşı ile kaplanması (Bayburtluoğlu, 1991:102), 1946-1968 restorasyonunda Han avlusunun muntazam kesme taşlarla kaplanması (Ülgen,1953:77), 1968-2010 yılları arasında mutfak ve çay ocağının seramikle kaplanması (Envar Mimarlık, 2010), 2010-2014 restorasyonunda çatıda su yalıtımı yapılması uygulaması sonrası kurşun örtü serilmesi

(Tarim, 2018), yeniden yapım tekniği kullanılarak ise 1946-1968 restorasyonunda Ali Saim Ülgen'in yıkılmış olarak rapor ettiği Han'ın üst kata çıkış merdiveninin yeniden yapılması (Ülgen,1953:75), revak tonozları ve kemerlerin yeniden yapılması (Şenalp, 2008a) işlemleri, çağdaş ek uygulanması tekniği kullanılarak ise 1968-1973 yılları arasında doğu cepheye müze laboratuvarı yapılması ve 2002'de Han avlusunun kapatılması işlemleri, yeniden işlevlendirme yöntemi ile de 1957'de birinci kattaki birkaç odanın ara duvarlarının kaldırılarak alanın konferans salonu olarak düzenlenmesi (Bayburtluoğlu, 1991:102), 1946-1968 restorasyonunda ahır olarak tasarlanan bodrum katın teşhir salonu ve depo haline dönüştürülmesi (Başkan, Ç. ve Başkan, S. 2010:6), zemin kat güney cephe odalarının yemekhaneye çevirilmesi, (Şenalp, 2008a) 1968-2010 yılları arasında zemin kat güney cephede bulunan odaların mutfak birimine çevirilmesi (Envar Mimarlık, 2010)işlemleri uygulanmıştır (Tablo 8.1).

Tablo 8.2. Mahmud Paşa Bedesteni Müdahale Tablosu

MAHMUD PAŞA BEDESTENİ MÜDAHALE TABLOSU							
		Sağlamlaştırma	Bütünleme	Temizleme	Yenileme	Yeniden Yapım	Çağdaş ek
Plana Yönelik	Arasta					1946	
	Dükkanlar			2011-2014		2011-2014	
	Bedesten						
	Bodrum Kat						1968-2011
Cepheye Yönelik	Kuzey Cephe					1946	
	Güney Cephe					1946	
	Doğu Cephe					1946	
	Batı Cephe					1946	
Mimari Öğelere Yönelik	Kapılar			2011-2014			
	Pencereler			2011-2014	2011-2014		
	Döşemeler			2011-2014	1933-1946 2011-2014		
Taşıyıcı Sisteme Yönelik	Duvarlar	2011-2014	1939-1940				
	Ayaklar						
Üst Örtü ve Örtü Öğelerine Yönelik	Kubbeler				1941-1944 2011-2014		
	Arasta Tavanı ve Çatısı			2011-2014	2011-2014		1938-1968
	Çatı Kaplaması ve Saçak				2011-2014		
--Tabloda, yazılı ve görsel kaynaklarda ulaşılabilen, tezde yer alan ve uygulama tarihi belli olan müdahaleler gösterilmektedir.							

Mahmud Paşa Bedesteni'nde sağlamlaştırma tekniği kullanılarak 2011-2014 restorasyonunda duvar örgüsündeki malzeme kayıpları tamamlanmış, temizleme tekniği kullanılarak 2011-2014 restorasyonunda özgün izlerden yararlanılarak bırakılmış beş dükkanın çimento harçlı sıvaları sökülmüş, lokmalı demir parmaklıkları ve demir doğramalı kapılar raspa edilmiş, özgün döşemeler basınçlı sularla temizlenmiş,

arastanın doğu-batı-güney kollarında bulunan ve özgün olmayan ahşap tavanlar sökülmüş (Tarim, 2018), bütünleme tekniği kullanılarak 1939-1940 yıllarında yapılan tadilatta tüm Bedesten duvarları iki sıra kaba yonu taş ve tuğla malzemeden yapılmıştır (Ayverdi, 1973:43).

Yenileme tekniği kullanılarak 1941-1944 yılları arasında kubbeler kurşunla kaplanmış (Bayburtluoğlu, 1991:101), 1933-1946 yılları arasında Bedesten zemini Ankara andezit taşı ile kaplanmış (Şenalp, 2008b) işlemleri, 2011-2014 restorasyonunda cephelerdeki ahşap pencereler söküldükten sonra kırılmaz cam uygulaması yapılıp arkalarına kepenk konulmuş, arasta andezit taşı ile kaplanmış, kubbelere çamur sıva yapılmış ve kubbeler kurşunla kaplanmış, doğu,batı ve güney kollarında özgün olmayan ahşap tavanların yerine ahşap tavan kaplaması yapılmış, tüm yönlerde çatı örtüleri, yalıtım malzemeleri, kurşun kaplamalar yenilenmiş, diagonal ahşap tavanlar yenilenmiş, batı akstaki alüminyum tonoz ve kubbeler ile doğu-güney akstaki betonarme kolonlar, tabliyeler, kiriş sistemi ve taşıdığı cam çatı örtüsünün yerine çelik çatı uygulanmıştır. (Tarim, 2018)

Yeniden yapım tekniği kullanılarak 1946 yılında teşhir amaçlı kullanılacak arasta duvarlarının yeniden yapılması (Şenalp, 2008; Başkan, Ç. ve Başkan, S. 2011:11) (Böylece tüm cephelerde yeniden yapım tekniği uygulanmıştır.) 2011-2014 restorasyonunda arastanın doğu kolundaki dükkanların özgün izlerden yararlanılarak korunmuş beş dükkanın malzeme ve yapılış tekniğine göre yeniden yapılması (Tarim, 2018) çağdaş ek uygulanması tekniği kullanılarak 1938-1968 restorasyonunda arasta tavanına madeni konstrüksiyon üzeri cam çatı örtüsü uygulanması ve altına da ahşap tavan kaplaması yapılması(Bayburtluoğlu, 1991:97-102) ve 1968-2011 yılları arasında bodrum katın batı tarafına günümüzde sergi alanı olarak kullanılan bir ek yapılması (Başkan, Ç. ve Başkan, S. 2011:12), işlemleri uygulanmıştır (Tablo 8.2).

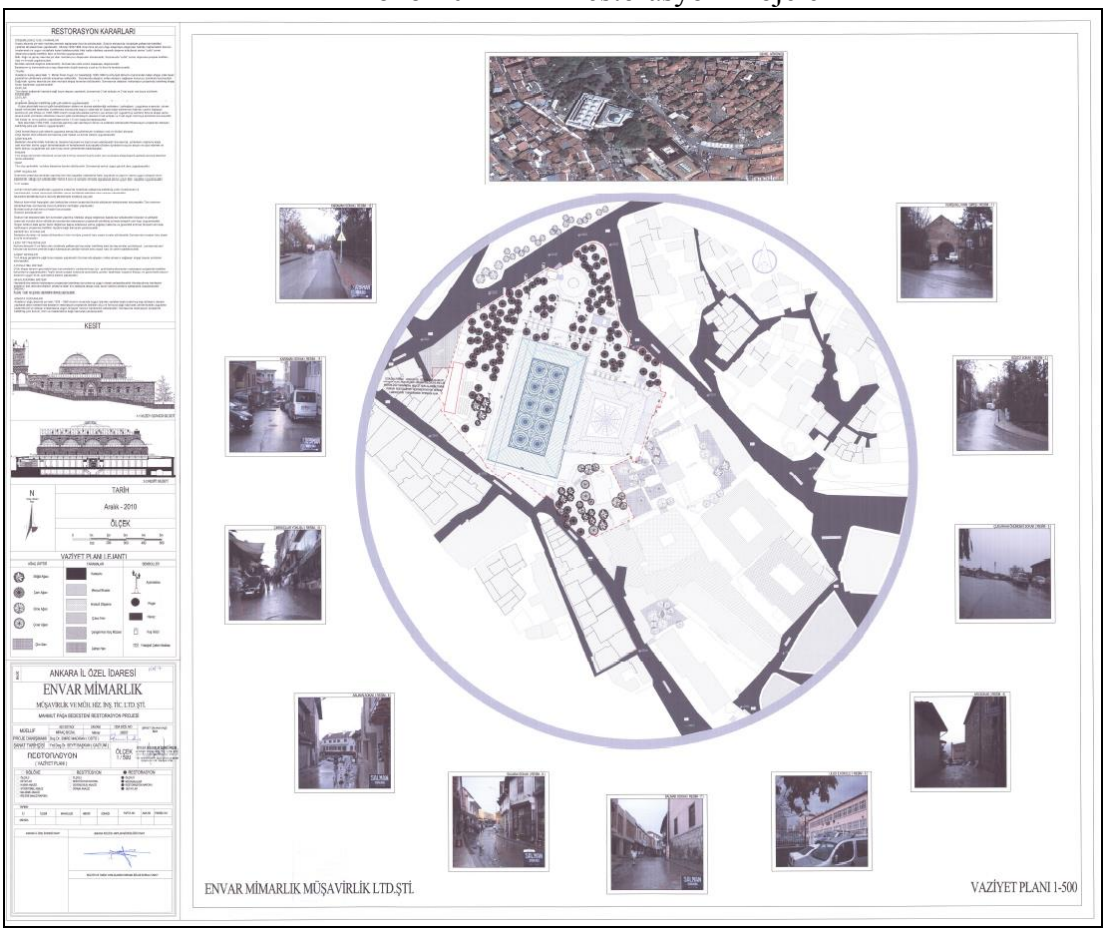
Cumhuriyet döneminde pek çok alanda olduğu gibi restorasyon alanında da çalışmalara başlanılmıştır. Çok zorlu bir dönem geçiren ülkede henüz yeni yeni toparlanan ekonomiye rağmen bir müze kurulması fikrinin ortaya çıkması ve bu müzenin tarihi önemi olan çok önemli iki yapıyı kurtararak yapılması çabası takdire şayandır.

Yapılara müze işlevinin verilmesi bulundukları bölge için çok yararlı olmuştur. Anadolu Medeniyetleri Müzesi her yıl çok sayıda ziyaretçi tarafından gezilen bir müzedir. Günümüzde "Kale Bölgesi" olarak bilinen bölgenin bu denli işlek olmasının temel sebeplerinden biri de müzenin bu bölgede bulunmasıdır. Yoğun ziyaretçi trafiği, turist ve okul gruplarının çokluğu restaurant, kafe, hediyelik eşya satışı yapan dükkanların ve bölgedeki diğer esnafın ticaretine de katkıda bulunmuş; bölgenin canli, hareketli hale gelmesini sağlamıştır.

Yapıların Anadolu Medeniyetleri Müzesine çevrilmesi amacıyla yaptırılan restorasyon çalışmaları ile Osmanlı dönemi Ankarası'nı yansıtan iki çok önemli yapı kurtarılmış, Ankara'nın simgesi haline gelen ve ülkemizi dünyada temsil eden bir müze kurulmasına vesile olunmuştur.

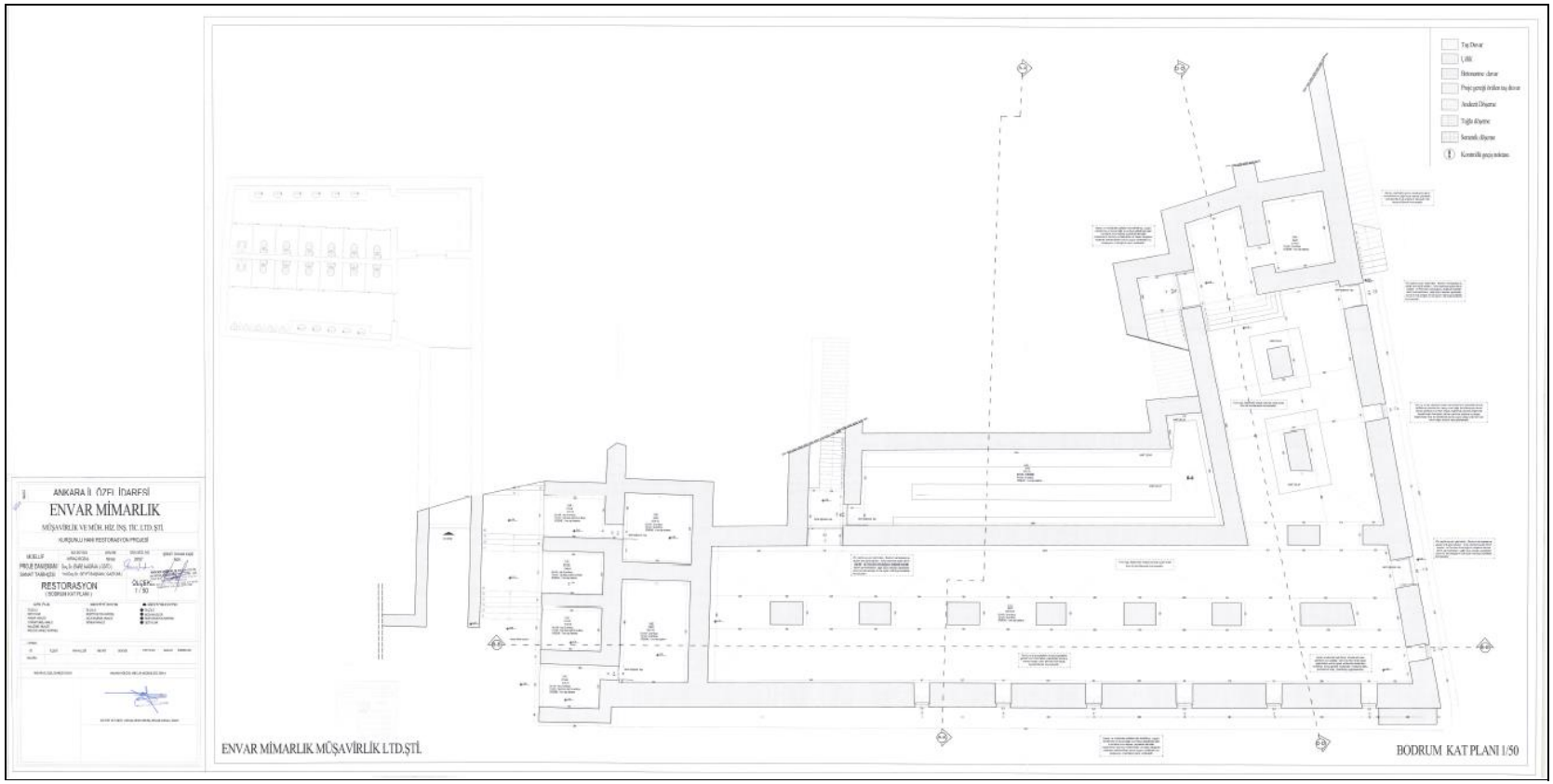
EKLER

2010-2011 Yılı Restorasyon Projeleri

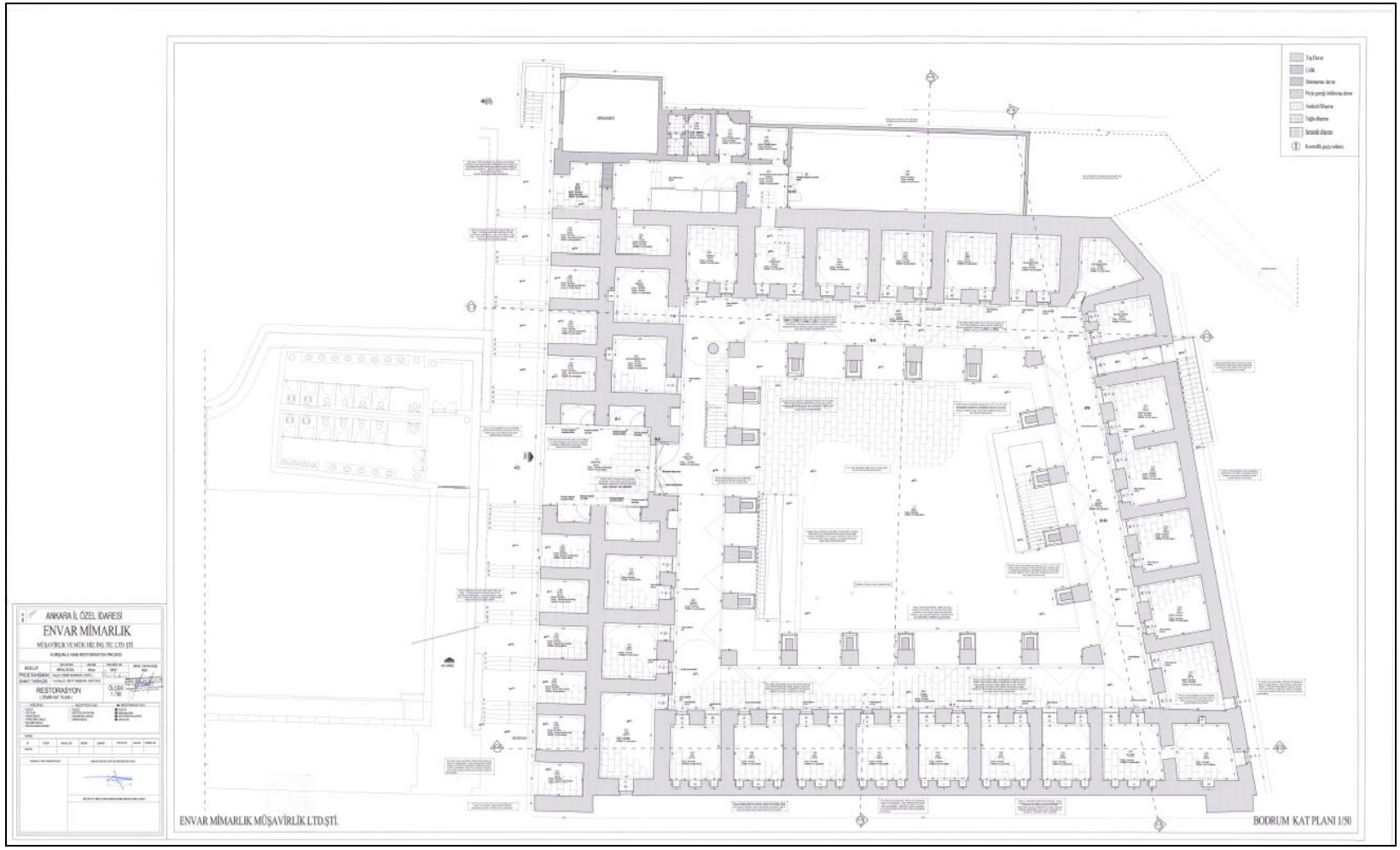

Ek-1: Vaziyet Planı

Kaynak: Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL

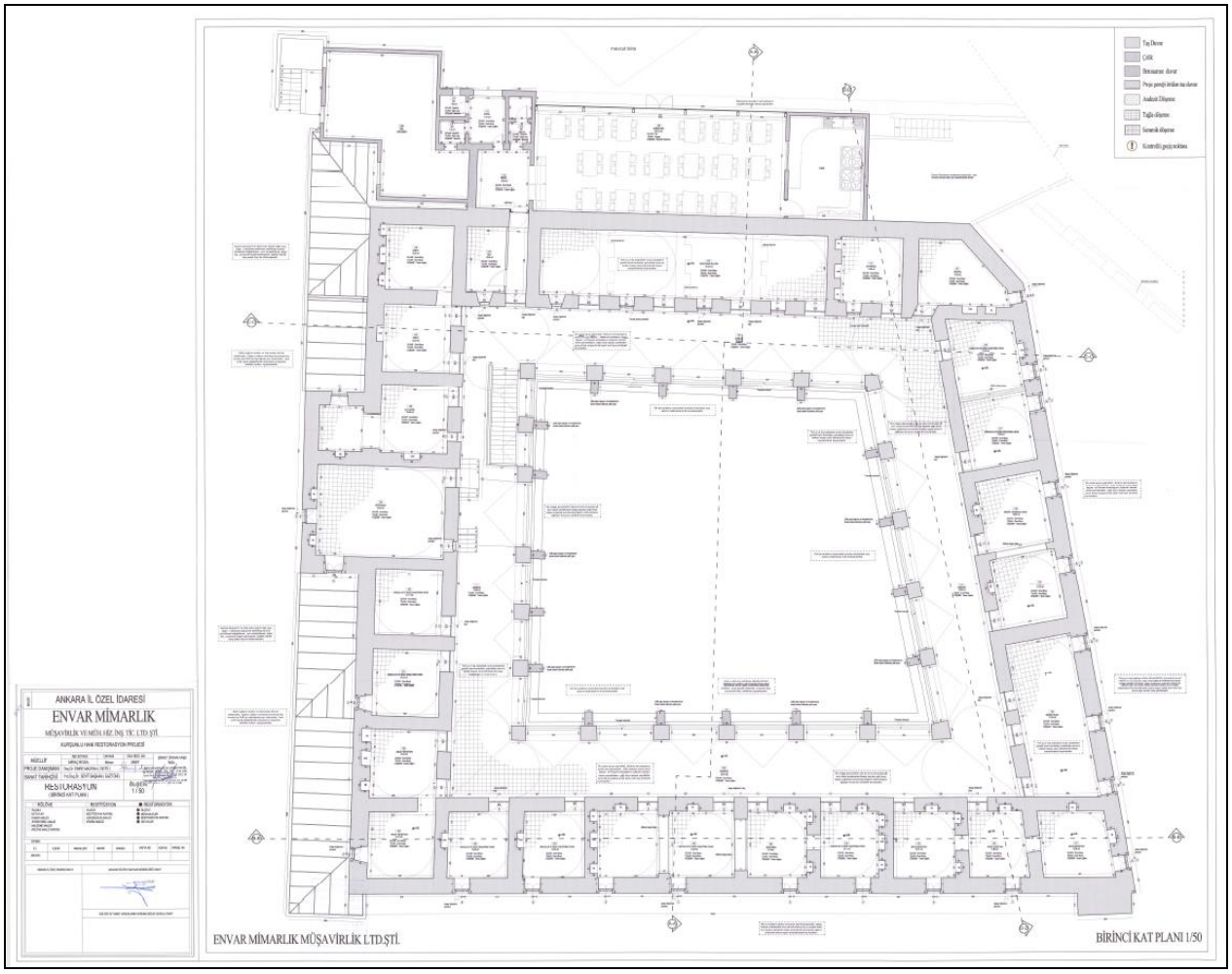

Ek-2: Kurşunlu Han Restorasyon Projesi Bodrum Kat Planı
Kaynak: Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL

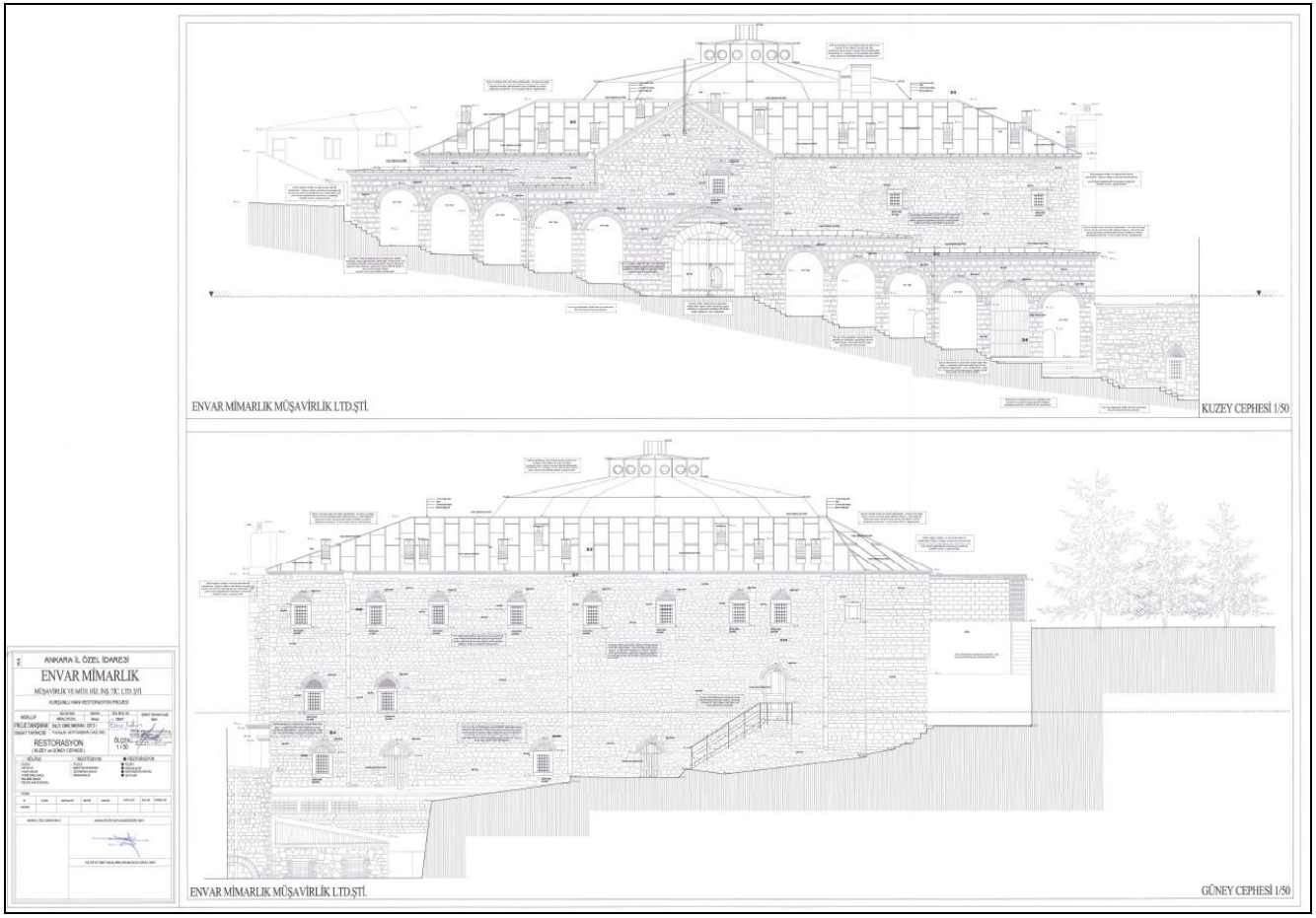

Ek-3: Kurşunlu Han Restorasyon Projesi Zemin Kat Planı

Kaynak: Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL

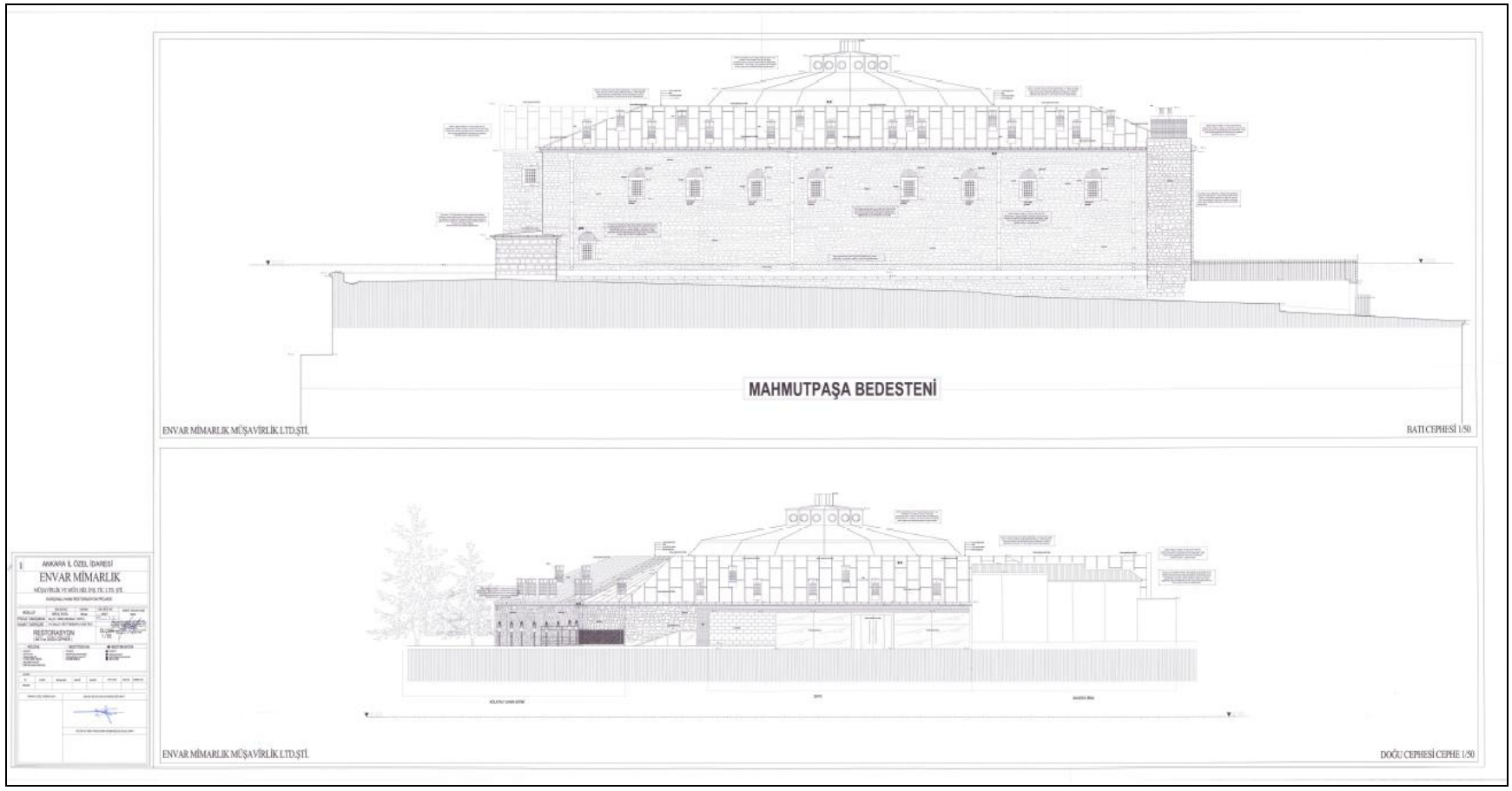

Ek-4: Kurşunlu Han Restorasyon Projesi Birinci Kat Planı
Kaynak: Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL

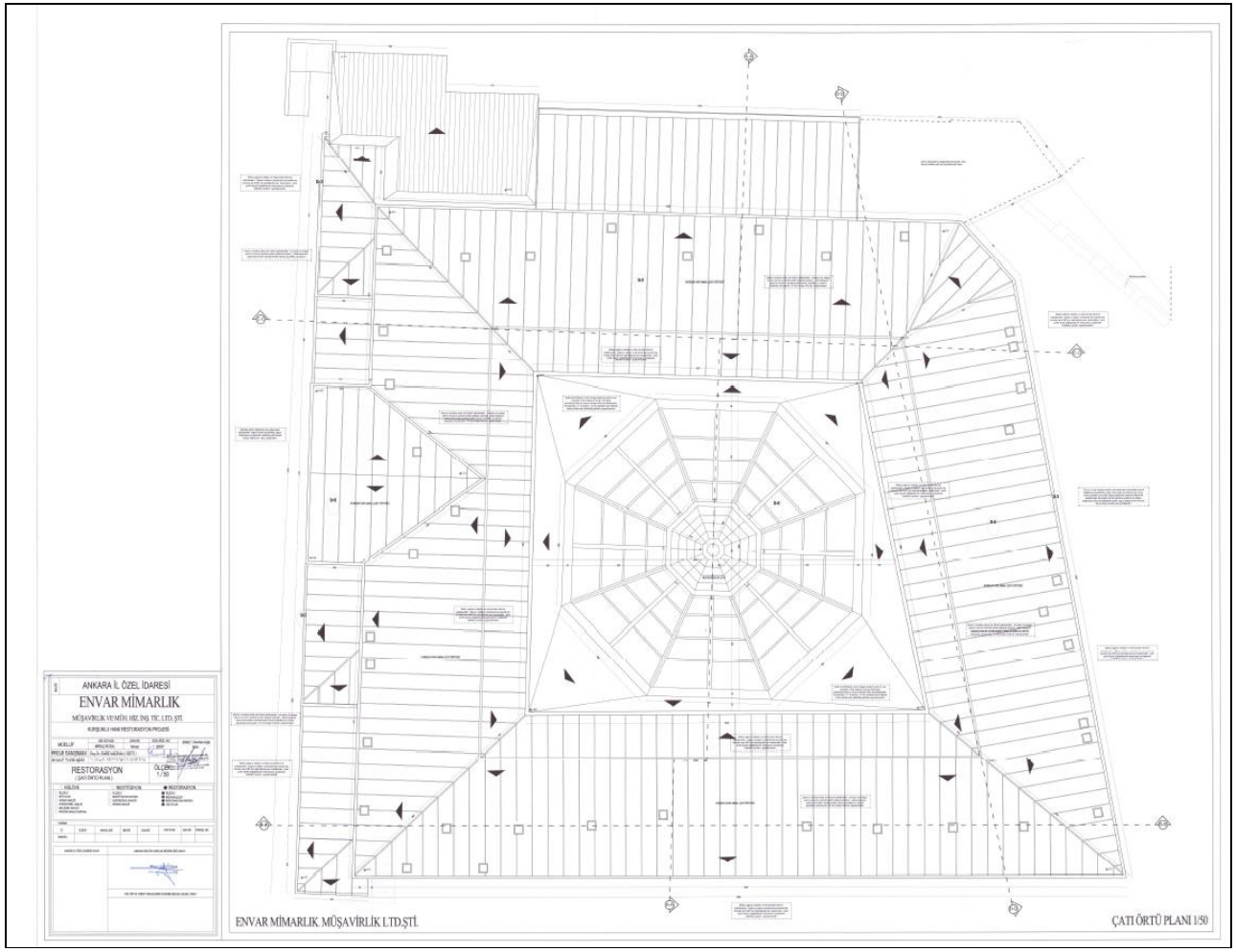

Ek-5: Kurşunlu Han Restorasyon Projesi Kuzey ve Güney Cepheler

Kaynak: Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL

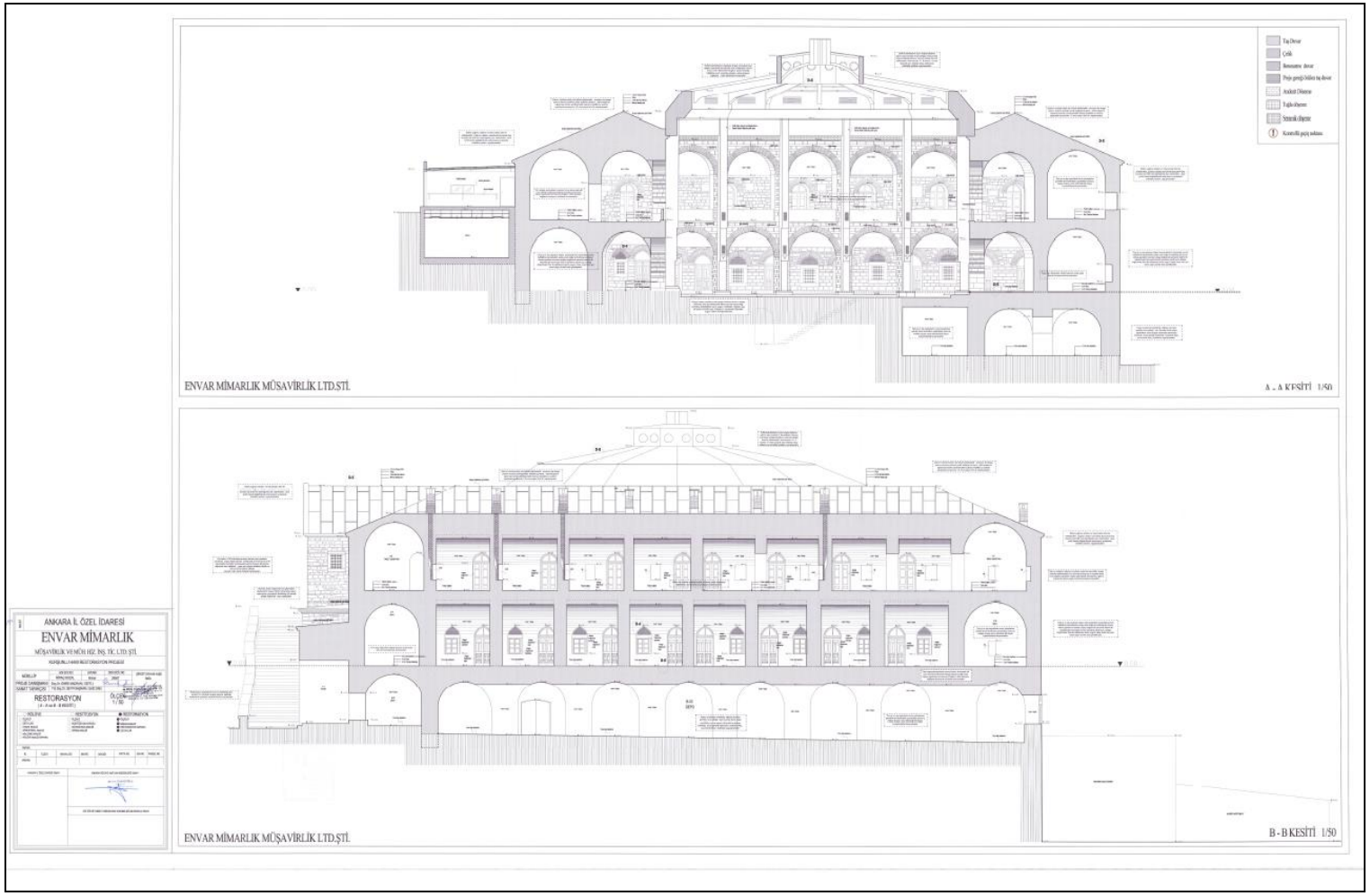

Ek-6: Kurşunlu Han Restorasyon Projesi Doğu ve Batı Cepheler
Kaynak: Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL

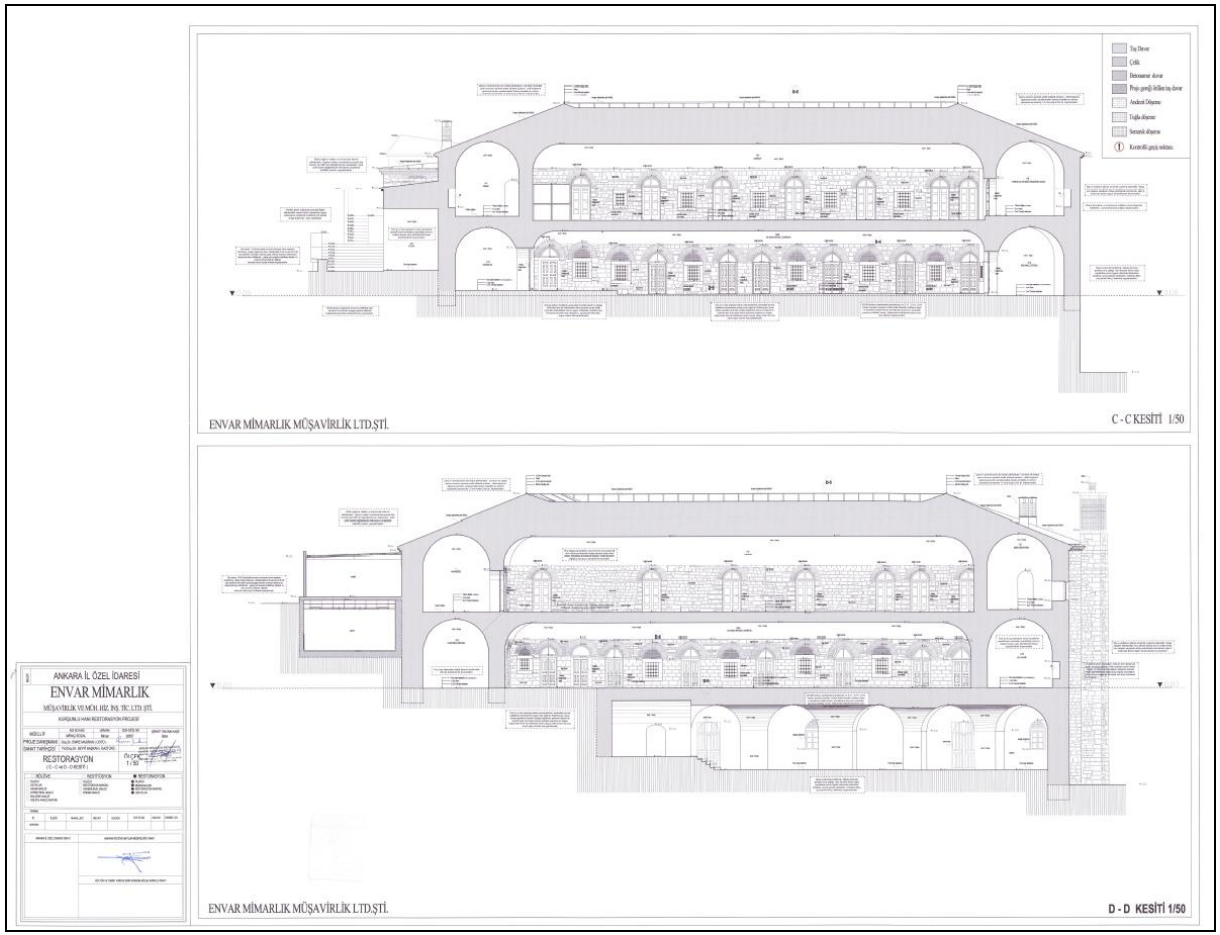

Ek-7: Kurşunlu Han Restorasyon Projesi Çatı Örtü Planı

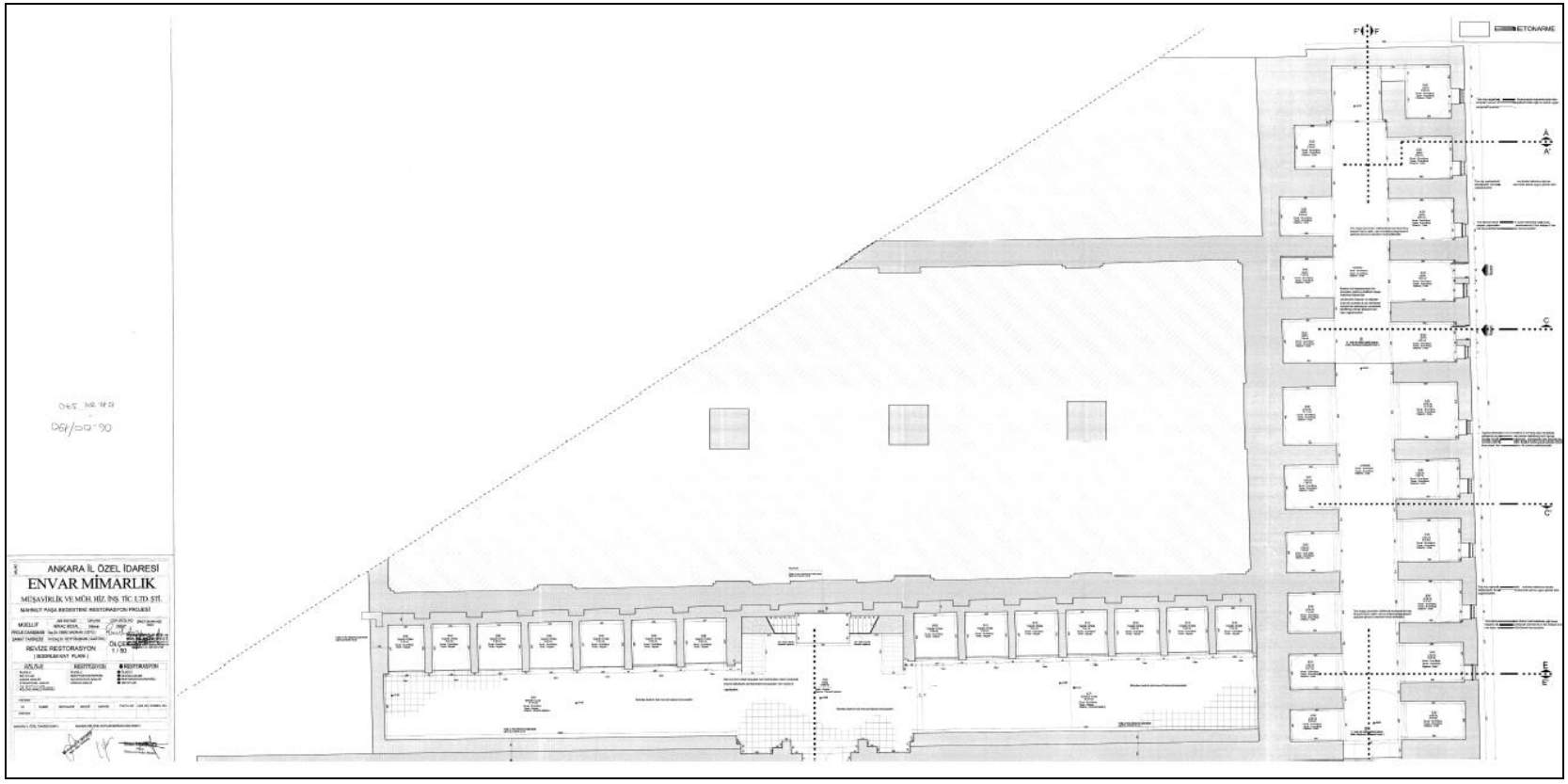
Kaynak: Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL

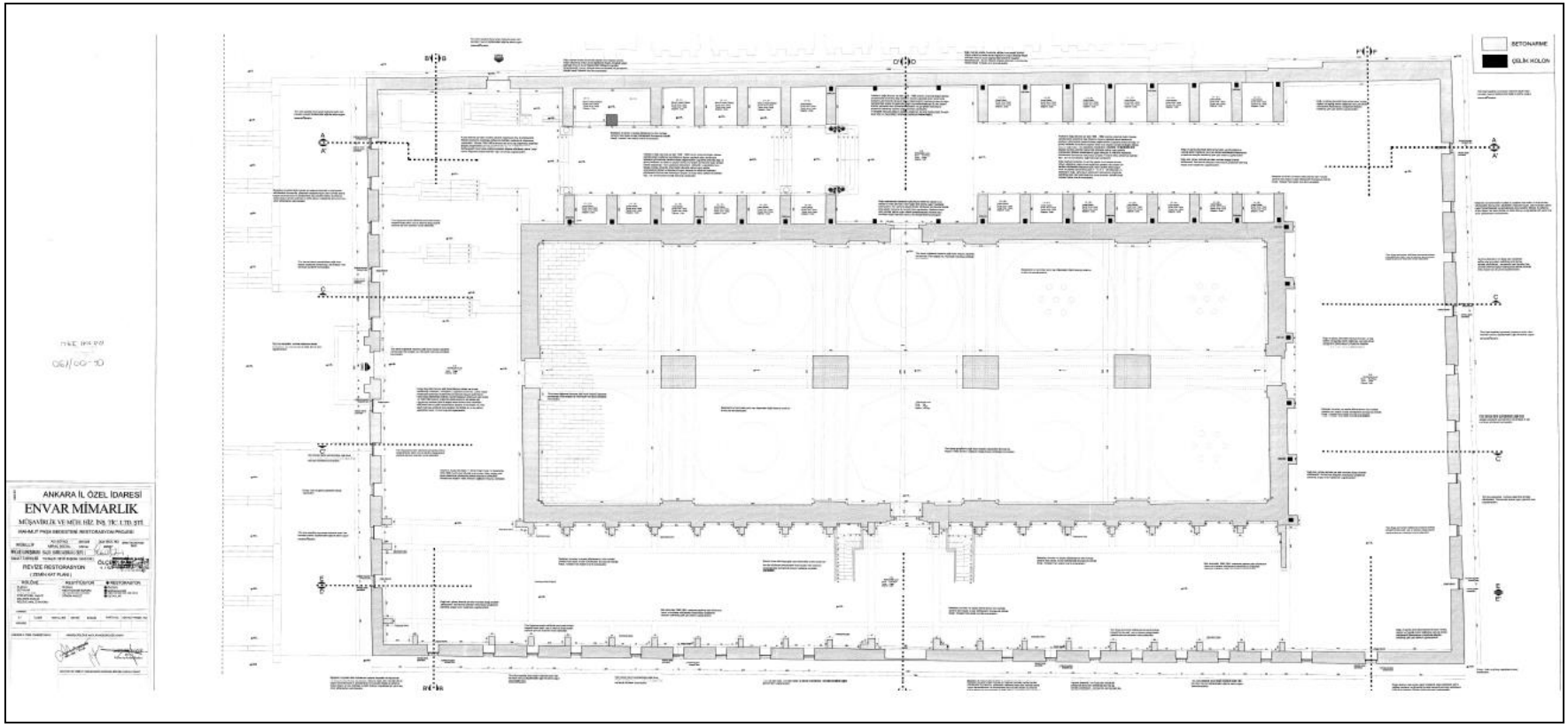
Ek-8: Kurşunlu Han Restorasyon Projesi A-A, B-B Kesitleri
Kaynak: Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Envar Mim. Müs. ve Müh. Hiz. İns. Tic. Ltd. Sti- Proie Müellifi: Mirac BOZAL

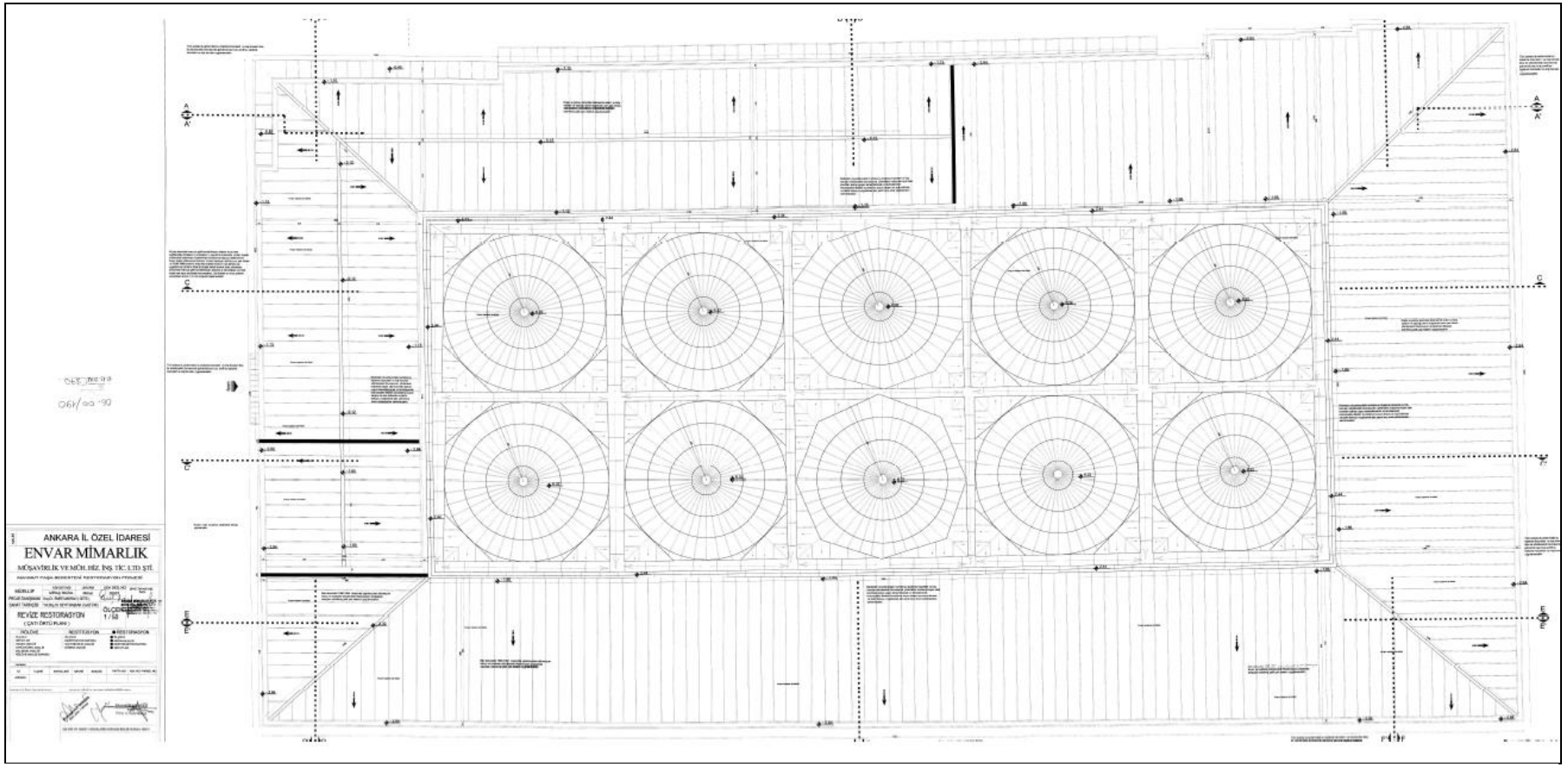
Ek-9: Kurşunlu Han Restorasyon Projesi C-C, D-D Kesitleri
Kaynak: Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL

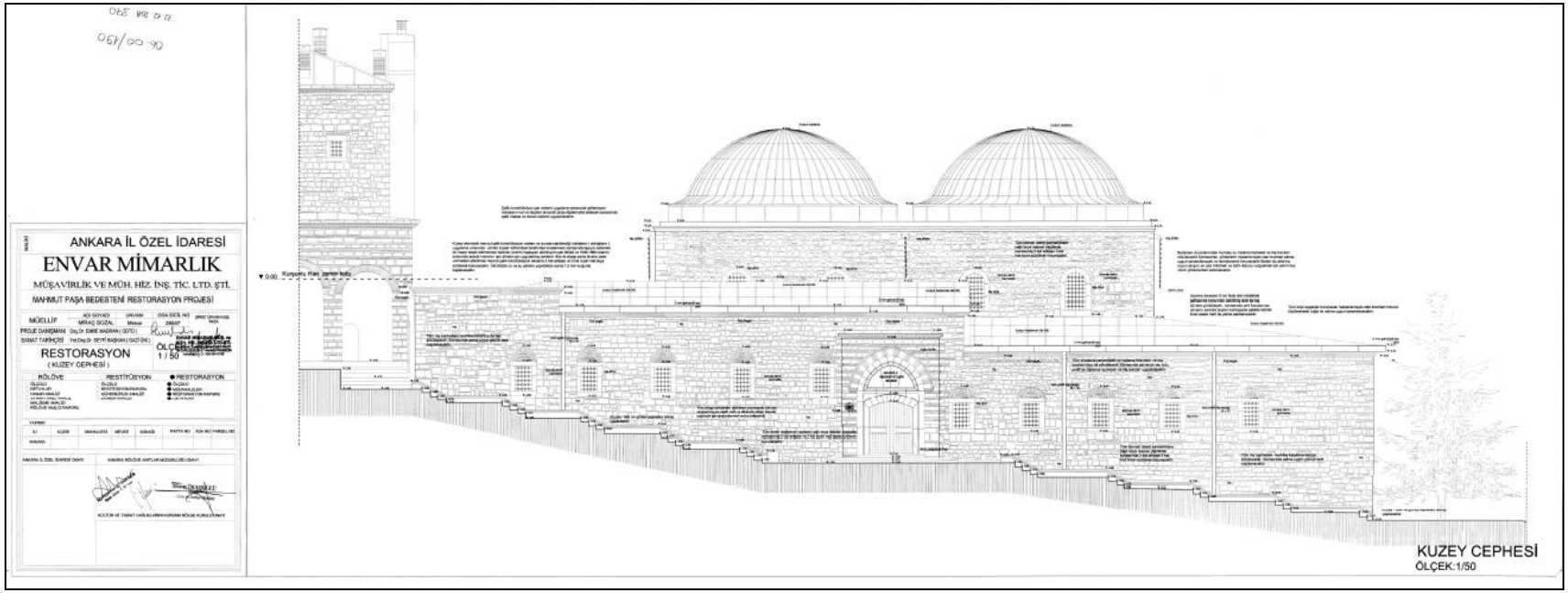
Ek-10: Mahmud Paşa Bedesteni Restorasyon Projesi Bodrum Kat Planı
Kaynak: Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL

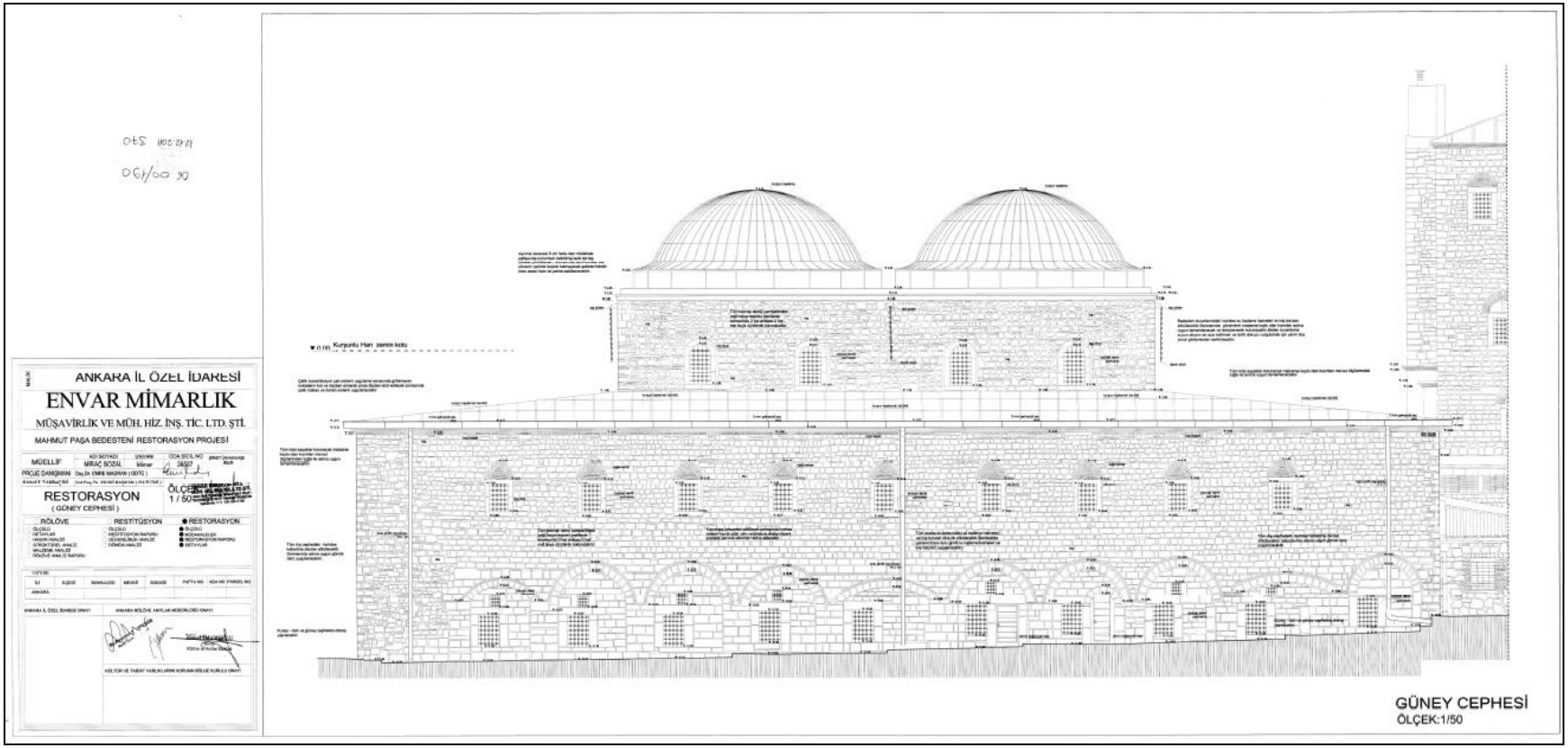
Ek-11: Mahmud Paşa Bedesteni Restorasyon Projesi Zemin Kat Planı
Kaynak: Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL

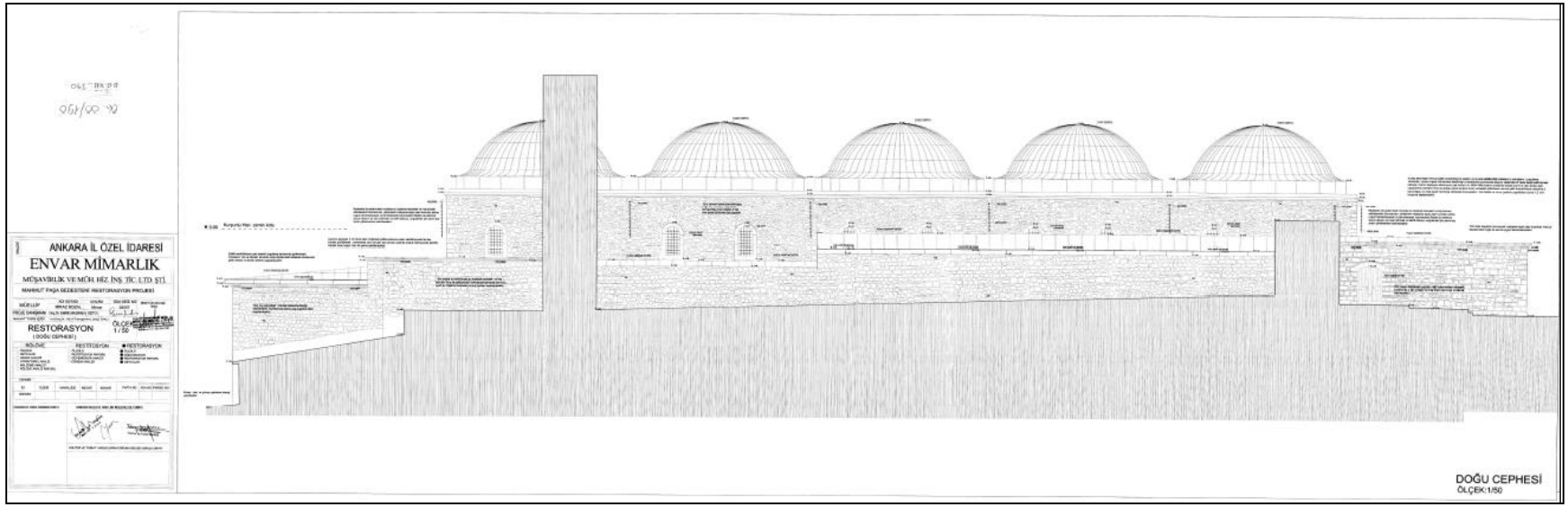
Ek-12: Mahmud Paşa Bedesteni Restorasyon Projesi Çatı Örtü Planı
Kaynak: Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL

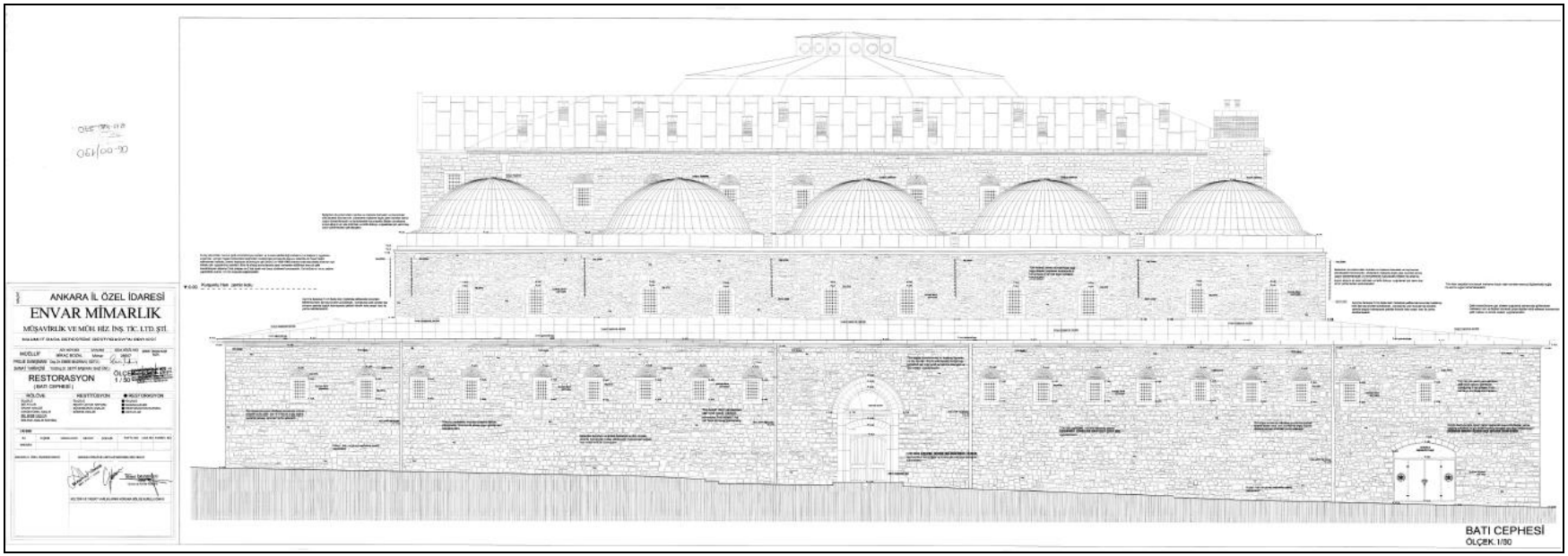
Ek-13: Mahmud Paşa Bedesteni Restorasyon Projesi Kuzey Cephe
Kaynak: Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL

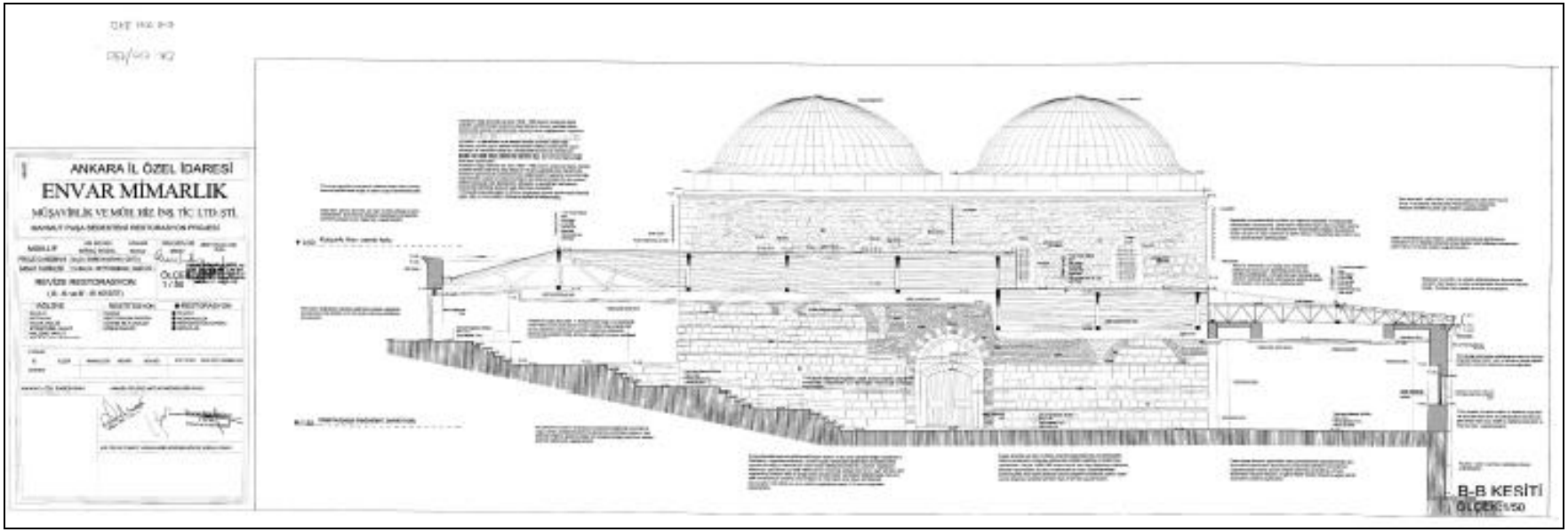
Ek-14: Mahmud Paşa Bedesteni Restorasyon Projesi Güney Cephe
Kaynak: Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL

Ek-15: Mahmud Paşa Bedesteni Restorasyon Projesi Doğu Cephe
Kaynak: Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL

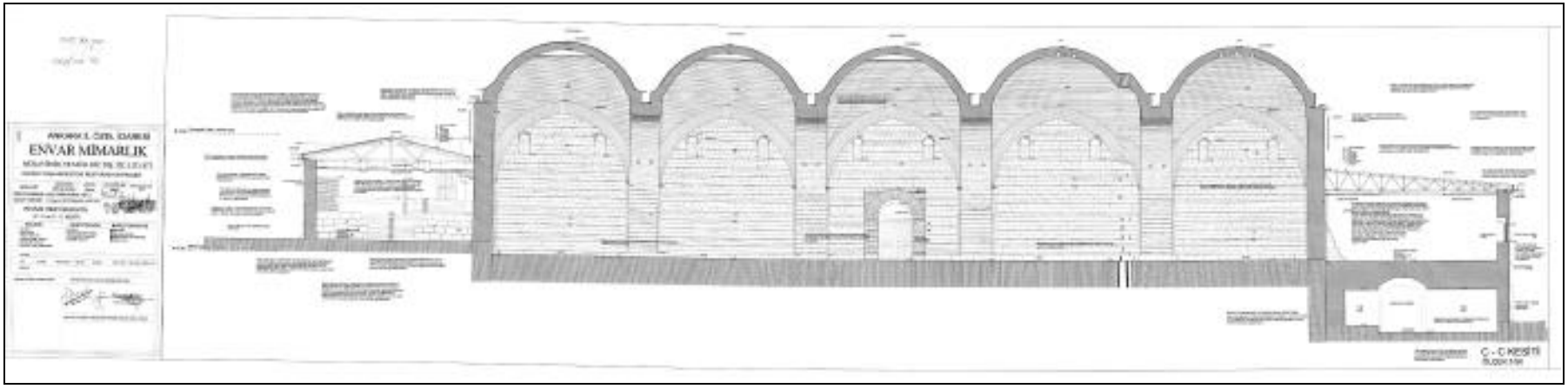

Ek-16: Mahmud Paşa Bedesteni Restorasyon Projesi Batı Cephe
Kaynak: Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL

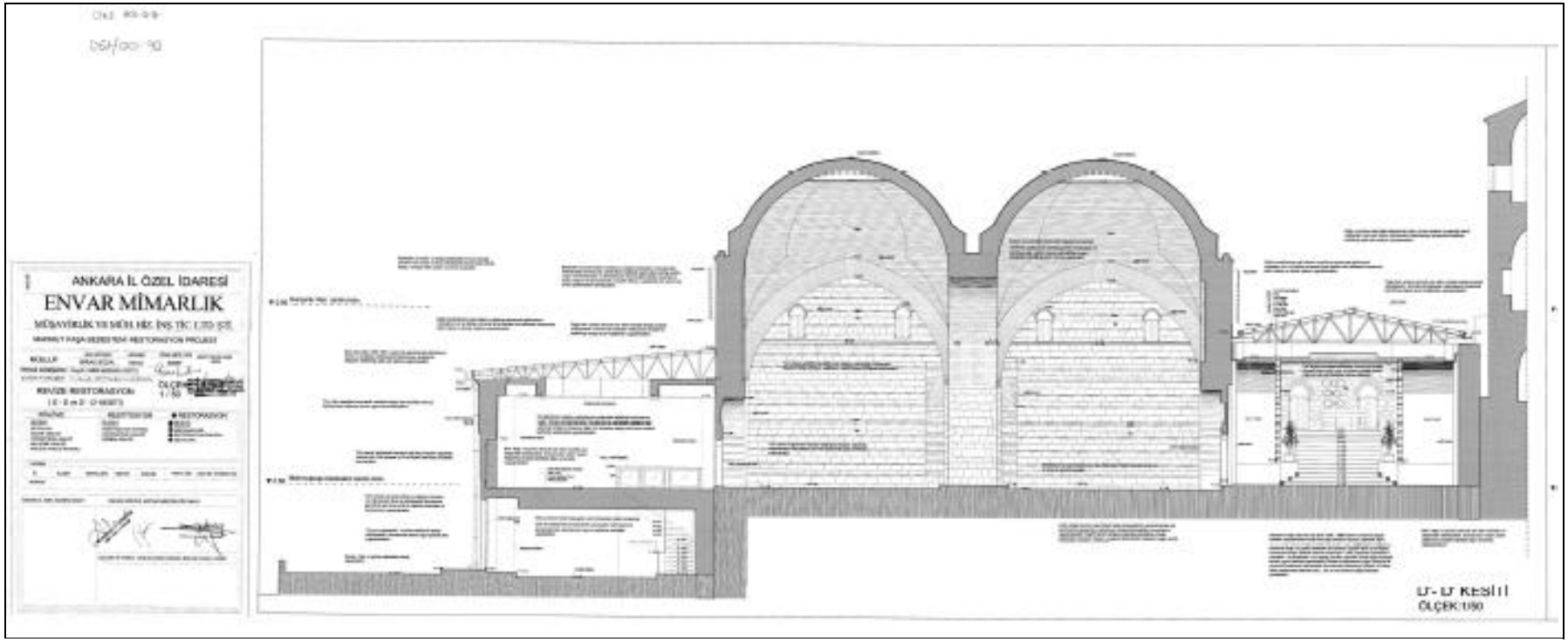

Ek-17: Mahmud Paşa Bedesteni Restorasyon Projesi B-B Kesiti

Kaynak: Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Proje Müellifi: Miraç BOZAL Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti-

Ek-18: Mahmud Paşa Bedesteni Restorasyon Projesi C-C Kesiti
Kaynak: Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Envar Mim. Müş. ve Müh. Hiz. İnş. Tic. Ltd. Şti- Proje Müellifi: Miraç BOZAL

Ek-19: Mahmud Paşa Bedesteni Restorasyon Projesi D' -D' Kesiti
Kaynak: Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Envar Mim. Müs. ve Müh. Hiz. İns. Tic. Ltd. Sti- Proie Müellifi: Mirac BOZAL

KAYNAKÇA

Ahunbay, Z. (2006). **Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler (2003).** http://www.icomos.org.tr. Erişim Tarihi: 18.01.2018

Akçay, İ. (1964). "Mahmud Paşa Bedesteni," **Türk Yurdu.** 11-12/3(305-306): 39-42.

Aksulu, I. (2001). "The Ottoman Arasta: Definition Classification and Conservation Problems," **Electronic Journal of Oriental Studies.** IV, 54, 1-17.

Aksulu, I., Aybar, U., Başkaya, A., & Kurtay, C. (2003). "Müzelerde Algılama ve Aydınlatma Kriterlerinin Analizi: Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Orta Holü," **Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi.** 18(2): 95-115.

Aktüre, S. (1984). **16. Yüzyıl öncesi Ankarası Üzerine Bilinenler.** Tarih İçinde Ankara Eylül 1981 Seminer Bildirileri, Ankara; Odtü Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, 1-47.

Aktüre, S.(1978). **19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekânsal Yapı Çözümlemesi.** Ankara: Odtü Mimarlık Fakültesi.

Anadolu Medeniyetleri Müzesi tanıtım broşürü, Özel Matbaası, Ankara, 2015.

Ayverdi, E.H. (1953). **Ankara Bedestan. Fatih Devri Mimarisi.** İstanbul: İstanbul Matbaası, 72.

Ayverdi, E.H. (1972). **Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri 806-855 (1403-1451),** İstanbul: Baha Matbaası.

Ayverdi, E.H. (1973). **Ankara Çarşısı ve Bedesteni. Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri 855-886 (1451-1481) III.** İstanbul: Baha Matbaası, 33-48.

Barkan, Ö.L. & Ayverdi, E.H. (1970**). İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Tarihli.** İstanbul; Baha Matbaası. 44.

Bayburtluoğlu, İ. (1991). "Müze Belgelerine Göre Kuruluşundan Günümüze Kadar Anadolu Medeniyetleri Müzesi," **Ankara Dergisi.** 1(2), 96-105.

Bektaş, C. (1999). **Selçuklu Kervansarayları Korunmaları, Kullanımları Üzerine Bir Öneri.** İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınevi.

Cezar, M. (1977). **Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık.** İstanbul: Baha Matbaası.

Cezar, M. (1985). **Tipik Yapılariyle Osmanlı Şehirciliğinde Çarşı ve Klasik Dönem İmar Sistemi**. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayınevi

Erdem, S. (1992). **Ankara İslam Ansiklopedisi,** 3, 201-203. 17.11.2017. http://www.islamansiklopedisi.info/.

Ergenç, Ö. (1984). **16.Yüzyıl Ankarası: Ekonomik, Sosyal Yapısı ve Kentsel Özellikleri.** Tarih İçinde Ankara Eylül 1981 Seminer Bildirileri, Ankara; Odtü Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, 49-59.

Eyice, S. (1992). **Bedesten.** İslam Ansiklopedisi, 5, 302-311. 20.11.2017.

Guterbock, H.G. (1946). **Ankara Bedesteninde Bulunan Eti Müzesi Büyük Salonunun Kılavuzu.** İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Güran, C. (1978). **Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimarisi.** Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

http://www.kozahan.org/foto-galeri, Erişim Tarihi: 10.04.2018

http://www.kozahan.org/tarihce, Erişim Tarihi: 10.04.2018

Konyalı, İ.H. (1974). **Abideleri ve Kitabeleri İle Niğde Aksaray Tarihi**. İstanbul: Fatih Yayınevi.

Koşay, H.Z. (1979). **Ankara Arkeoloji Müzesinin (Yeni Adıyla Anadolu Medeniyetleri Müzesi) İlk Kuruluş Safhası İle İlgili Anılar.** Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. CXLIII (169-172), 309-312.

Kuyulu, İ. (1996). "Özbekistan ve Türkmenistan'da Bulunan Ortaçağ Kervansarayları Üzerine Gözlemler," **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi** 1, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınevi, 97-116.

Madran, E. & Bakırer, Ö. (1984). **Ankara Kent Merkezinde Özellikle Hanlar ve Bedestenin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi. Tarih İçince Ankara Eylül 1981 Seminer Bildirileri,** Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği. (107-130).

Öney, G. (1971). **Ankara'da Türk Devri Dini ve Sosyal Yapıları.** Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Özdemir, R. (1991). **Ankara.** İslam Ansiklopedisi, 3, 204-209, 17.11.2017. http://www.islamansiklopedisi.info

T.C. Ankara Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü **Anadolu Medeniyetleri Müzesi Dergisi,** (2008), 13.

Tuncer, M.(2001). **Ankara (Angora) Şehri Merkez Gelişimi (14-20. yüzyıl).** Kültür Bakanlığı Yayınları, Kültür Eserleri Dizisi.

Ülgen, A.S. (1953). "Ankara'da Mahmud Paşa Bedesteni ve Bitişiğindeki Han," **Fatih ve İstanbul,** 1(1), 69-77.

Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi. *Koç University Suna Kıraç Library Digital Collections.* 05.10.2017. http://digitalcollections.library.ku.edu.tr/

<u>Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünden Alınan Kaynaklar</u>

Başkan, Ç. & Başkan, S. (2010). *Ankara Kurşunlu Han Restitüsyon Raporu.*

Başkan, Ç. &, Başkan, S. (2011). *Ankara Mahmud Paşa Bedesteni Restitüsyon Raporu.*

Bozal, M. (2011a). *Mahmud Paşa Bedesteni Revize Restorasyon Projesi Zemin Kat Planı.*

Bozal, M. (2011b). *Mahmud Paşa Bedesteni Restorasyon Projesi Kuzey Cephe Görünüşü.*

Envar Mim. Müş. ve Müh. Hizm. İnş. Tic. Ltd. Şti. (2010), *Kurşunlu Han Koruma-Onarım / Restorasyon Proje Raporu.*

Madran, E.(2011), *Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi (Mahmud Paşa Bedesteni) Koruma Projesi Raporu.*

Şenalp, M.H. (2008a), *Ankara Tarihi Kent Yenileme Alanı Projesi-Kurşunlu HanRölöve Zemin Kat Planı Raporu.*

Şenalp, M.H. (2008b), *Ankara Tarihi Kent Yenileme Alanı Projesi-Mahmud PaşaBedesteni Rölöve Zemin Kat Planı Raporu.*

Şenalp, M.H. (2008c), *Ankara Tarihi Kent Yenileme Alanı Projesi-Mahmud Paşa Bedesteni Rölöve Zemin Kat Planı.*

Rölöve, Restitüsyon, Koruma-Onarım-Restorasyon Projeleri Ve Proje Raporları Kaynağı

Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü